

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA**

**VAIDA KLIMAITĖ
(TEISĖS IR VALDYMO VAKARINIŲ STUDIJŲ PROGRAMA)**

KREDITO UNIJOS TEISINIS STATUSAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas -
Docentas,
Dr. Algirdas Miškinis

Vilnius
2006

TURINYS

Išvadas.....	3
1. Pirmas skyrius. KREDITO UNIJŲ PASKIRTIS IR ISTORINĖ RAIDA.....	6
1.1. Kredito kooperacijų atsiradimas ir raida pasaulyje.....	6
1.2. Kredito kooperatyvų raida Lietuvoje.....	9
1.3. Kredito unijų judėjimas šiandien.....	16
1.4. Kredito unijų esmė ir paskirtis.....	18
2. Antras skyrius. KREDITO UNIJŲ TEISINIS STATUSAS.....	23
2.1. Kredito unijos statusas.....	23
2.1.1. Norminiai teisės aktai, įteisinantys kredito unijos statusą.....	23
2.1.2. Kredito unijos steigimas ir struktūra.....	25
2.1.3. Kredito unijos reorganizavimas ir likvidavimas.....	30
2.2. Kredito unijos veikla.....	34
2.2.1. Kredito unijos paslaugos.....	34
2.2.2. Kredito unijos santaupų mobilizavimas.....	38
2.2.3. Kredito unijos finansinė ir kreditinė veikla.....	39
3. Trečias skyrius. KREDITO UNIJOS VAIDMUO LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ SISTEMOJE.....	41
3.1. Lietuvos bankas kaip institucija vykdanti kredito unijos veiklos kontrolę.....	41
3.2. Komercinių bankų ir kredito unijų santykis.....	44
3.3. Centrinė kredito unija.....	45
3.4. Asociacija kredito unijos.....	47
4. Ketvirtas skyrius. KREDITO UNIJŲ VAIDMUO IR PERSPEKTYVOS EUROPOS SAJUNGOS FINANSŲ SISTEMOJE.....	49
4.1. Kredito unijos (kooperatiniai bankai) Europos Sąjungos šalyse.....	49
4.2. Kredito unijų teisinis statusas ES finansų teisės sistemoje.....	50
4.3. Kredito unijos veiklos perspektyvos.....	53
Išvados.....	61
SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
PRIEDAI.....	72

IVADAS

XX a. pab. Rytų Europos valstybėse griuvus komunistiniam režimui, prasidėjo dideli pokyčiai ekonominės politikos ir finansinių paslaugų sektoriuje. Per pastarąjį dešimtmetį tiek Lietuvoje, tiek kitose naujai susikūrusiose demokratinėse valstybėse vykusieji globalizacijos, konsolidacijos, technologinių naujovių, dereguliacijos procesai, paskatino permainas finansų sektoriaus struktūroje ir konkurencinėje aplinkoje. Spartėjanti konkurencinė aplinka lėmė ekonominius bei socialinius pokyčius šiame sektoriuje. Nauja rinkos ekonomika privertė finansines institucijas pakeisti jų ankstesnes strategijas.

Minėti procesai tiesiogiai įtakojo Lietuvos finansų sistemą, versdami didinti veiklos efektyvumą, diegti naujas paslaugas, plėtoti jau atsiradusias. Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungą, Europos ir pasaulio finansų rinkose vykstanti konsolidacija ir koncentracija tiesiogiai įtakoja mažmeninės bankininkystės sektorių Lietuvoje. Dabartiniu metu Lietuvoje vyrauja komerciniai bankai, kurie orientuojasi į stambius verslo klientus ir paskutiniaisiais metais pradeda orientuotis į mažmeninės bankininkystės sektorių. Vien per 2001m. privatizuojant Lietuvos taupomąjį banką buvo uždaryta 200 skyrių ir kitų smulkių padalinių įvairiose Lietuvos vietovėse, tų regionų gyventojams apsunkinant sąlygas naudotis finansinėmis paslaugomis arti savo gyvenamosios vietos. Lietuvos taupomajam bankui uždarius klientų aptarnavimo skyrius minėtose regionuose, kredito rinkoje atsirado laisva niša, kuri sudarė galimybes intensyviau steigti naujas kredito unijas bei plėtoti jau veikiančių kredito unijų veiklą. Tačiau po daugelio komercinių bankų griūties, kurti kredito unijas buvo sunku. Visuomenės pasitikėjimas kredito įstaigomis tuo metu buvo beveik nulinis.

Temos aktualumas. Visame pasaulyje šalia komercinių bankų savo veiklą intensyviai plėtoja smulkios kooperatinės finansinės institucijos - **kredito unijos**: vykdo įvairius projektus, teikia paslaugas, savo lėšomis remia verslo pradžia ir plėtrą. Jos pasižymi tuo, kad aptarnauja uždara įmonių ar fizinių asmenų grupę, kurią jungia vieningas kriterijus. Jos orientuojasi į tam tikrą konkretų rinkos segmentą – paprastai žemesnes nei vidutinės pajamas turinčius žmones, smulkų verslą, kurie mažiau domina universalius komercinius bankus, besiorientuojančius daugiau į komercinį sektorių.

Darbo mokslinis naujumas. Lietuvos teisės moksle skiriama nepakankamai dėmesio kooperatinėms finansinėms institucijoms ir jų problemoms. Šis tyrimas – pirmasis bandymas parodyti smulkių kooperatinių institucijų – kredito unijų formavimąsi ir įtvirtinimą Lietuvos teisinėje sistemoje tarp kitų finansinių institucijų.

Tyrimo objektas - kredito unijos kaip smulkios kooperatinės finansinės institucijos, grindžiamos narystės pagrindu ir savivaldos principu.

Tyrimo dalyką iš esmės apibūdina temos pavadinimas kredito unijų veiklos teisiniai aspektai. Tačiau tyrimo dalyką būtų galima išskaidyti į keletą sudėtinių dalių: bus tiriama kaip formavosi kredito unijos kaip finansinės institucijos Lietuvoje ir pasaulyje, analizuojamas kredito unijos statusas, kredito unijų veikla. Kitas dalyko aspektas – kredito unijų vaidmuo ir perspektyvos finansų sistemoje.

Tyrimo problematiškumas. Kredito unijos yra neatskiriama Lietuvos finansų sistemos dalis. Nors ir užimdamos labai nedidelę dalį Lietuvos bankinės rinkos, kredito unijos sparčiai augdamos plečia savo rinkos dalį. Iki šiol Lietuvos teisinėje doktrinoje nebuvo nagrinėjami klausimai dėl kredito unijų veiklos teisinių pagrindų, statuso. Taip pat nėra pakankamai aiški pozicija teisės sistemoje: bankų ar kooperatyvų teisė reguliuoja kredito unijų veiklą. Kita problema ar pakankamai užtikrintas Lietuvoje kooperatinio kredito sistemos stabilumas. Apskritai reikia pažymėti, kad Lietuvos mokslininkai bei Vyriausybė skiria nepakankamai dėmesio skiria kooperatinėms finansų institucijoms.

Tyrimo tikslas – analitiniu požiūriu iširti kredito unijų veiklos teisinius pagrindus, aptarti kredito unijų statusą bei išanalizuoti kredito unijų, kaip kooperatinių finansinių institucijų vystymosi bei plėtros perspektyvas Lietuvos ir Europos sąjungos finansų sistemoje.

Siekiant šių tikslų, darbe sprendžiami sekantys **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti kredito kooperatyvų (kredito unijų) istorinę raidą pasaulyje ir Lietuvoje.
2. Išnagrinėti Lietuvos kredito unijų statusą: kredito unijų steigimą ir struktūrą, reorganizavimą ir likvidavimą.
3. Išanalizuoti kredito unijų finansinę ir kreditinę veiklą.
4. Atlikti kredito unijų veiklą reglamentuojančių teisinių dokumentų analizę.
5. Išnagrinėti kredito unijų santykį su kitomis kredito įstaigomis.
6. Aptarti kredito unijų vaidmenį ir perspektyvas Europos Sąjungos ir Lietuvos finansų sistemoje.

Tyrimo hipotezė. Kredito unijos yra efektyvios kooperatinės finansinės institucijos, kurios orientuojasi į tam tikrą konkretų rinkos segmentą – paprastai žemesnes nei vidutines pajamas turinčius žmones, smulkų verslą, kurie mažiau domina universalius komercinius bankus, besiorientuojančius daugiau į komercinį sektorių.

Tyrimo metodai. Tiriant pasirinktą dalyką bus remiamasi šiais moksliniais tyrimo metodais: sisteminės analizės, istoriniu, analitiniu – kritiniu, kiekybinės analizės, anketinės apklausos metodu. Sisteminės analizės metodo pagalba kredito unijos buvo nagrinėjamos kaip kredito sistemos dalis, atskleidžiant jos santykį su kitais sistemos elementais. Istorinio metodo pagalba bus atskleista kredito unijų atsiradimą sąlygojusios priežastys. Analitinio - kritinio

metodo pagalba bus pažvelgta į kredito unijų teisinio reguliavimo trūkumus, o taip pat atliktos kredito unijų veiklos trūkumų išvalgos. Kiekybinės analizės metodas – metinių Lietuvos banko ataskaitų, dokumentų analizė, įgalinusi įvertinti kredito unijų veiklą bei atliekamą vaidmenį mažmeninės bankininkystės sektoriuje. Ypatingas dėmesys bus skiriamas anketinės apklausos metodui (netikimybinė atranka patogiosios atrankos metodas), pastarojo pagalba bus atliktas tyrimas, siekiant patvirtinti išsikeltos hipotezės teisingumą.

Mokslinės literatūros apžvalga rodo, kad kredito unijų teisinis statusas yra silpnai nagrinėjamas. Tai greičiausiai sietina su jų mažmenine rinka. Be to, praktiškai nėra Lietuvos ar užsienio autorių mokslinių publikacijų, kurios nagrinėtų Lietuvos kredito unijų teisinį statusą bei būtų atliktas tyrimas, kuris analizuotų kredito unijos klientų kontingentą. Ypač gausu literatūros apie istorinę kredito kooperatyvų raidą Lietuvoje. Šia tema daug knygų ir straipsnių parašė P. Šalčius¹. Kredito unijų vystymosi perspektyvos ir problemos yra analizuojamos tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių mokslinėse publikacijose, tačiau jos nėra gausios. Lietuvoje šią temą analizuoja K. Levišauskaitė bei D. Kaupelytė.

Darbą sudaro: įvadas, dėstomoji dalis (4 skyriai ir 13 poskyrių), išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas. Darbo apimtis – 67 p. be teksto priedų, 1 paveikslėlis, 1 lentelė, 2 diagramos, 6 grafikai, 56 bibliografiniai šaltiniai.

¹ P. Šalčius (1893-1958) – žymus Lietuvos ekonomistas, kooperatininkas, profesorius (1935), ekonomikos mokslų daktaras (1939). Be daugybės straipsnių išleido šiuos svarbesnius veikalus: “Kooperacija” (1931), “Kooperatizmas” (1929), „Ekonomikos pagrindai“ (1933) ir kt.

1. KREDITO UNIJŲ PASKIRTIS IR ISTORINĖ RAIDA

1.1. Kredito kooperacijų atsiradimas ir raida pasaulyje

Kooperacijos sąvoka turi nevienodą turinį. Kooperacija (lot. cooperatio - bendradarbiavimas) – savitarpio pagalbos susivienijimai, į kuriuos yra susijungę žmonės, siekiantys bendru ekonominės veiklos tikslu, pvz., vartotoju k.²

„Kooperacija vadinama apskritai bet kuris bendradarbiavimas ir bendradarbiavimas ūkio tikslais ir pagaliau tam tikra ūkio sistema“³, - teigė pats žymiausias Lietuvos kooperacijos teoretikas profesorius P. Šalčius

Vakarų Europoje kooperatyvai pradėjo kurtis XIX a. vid. „Pramonės revoliucija“ sukūrė naują didžiulę darbininkų klasę. Darbininkai ir žemdirbiai gyveno vargingai, neturėjo galimybių skolintis net menkiems poreikiams. Tuo metu Europoje kūrėsi bankai, tačiau jie buvo orientuoti į verslą, pramonę ir investicijas. Bankai skolino neturtingiems žmonėms, tačiau su labai didelėmis palūkanomis. Tų laikų bankai negalėjo ir nenorėjo teikti paslaugų bei paskolų, kad būtų patenkinti pavienių žmonių ar šeimų, ypačiai neturtingųjų, finansiniai poreikiai.⁴ Žinoma bankams neapsimokėjo skolinti pinigų neturtingiems žmonėms, nes jie dažniausiai negražindavo paskolų.

Žemesnis visuomenės sluoksnis siekė apsiginti nuo išnaudotojiškos valstybės bei bankų politikos, pagerinti savo gyvenimo sąlygas. 1844 m. Didžiojoje Britanijoje, Rončdeilyje audėjai įkūrė vartotojų kooperatyvą. Konkreti kooperacijos atsiradimo data būtent ir siejama su šiuo vartotojų kooperatyvo įkūrimu. Pagrindinis šio vartotojų kooperatyvo tikslas – pagerinti savo narių socialinę padėtį, namų buitį, išnormuoti žemės sklypus, kuriuose galėtų dirbti vargstantys nariai, įkurti parduotuves ir kt. Audėjų įkurtas vartotojų kooperatyvas turėjo griežtas nuostatas, buvo gerai organizuotas ir suformavo svarbiausius kooperacinio judėjimo principus:⁵

1. Narystės savanoriškumas.
2. Visų kooperatyvo organų renkamumas ir atsiskaitomumas.
3. Lygios visų kooperatyvo narių teisės, nepriklausomai nuo pajaus dydžio (vienas narys – vienas balsas).
4. Prekių pardavimas vidutinėmis rinkos kainomis ir tik už grynus pinigus.

² Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. A-K.- Vilnius: Žodynas, 1999. P.666.

³ Šalčius P, Raštai: Kooperacija. - Vilnius: Mintis, 1989.

⁴ Lietuvos kredito unijos. Istorija.//<http://www.lku.lt/content/view/28/43>: prisijungimo laikas:2006-08-01.

⁵ Ten pat.

5. Pardavimas tik gerų prekių, pagal tikslų matą ir svorį.

6. Dalies pelno atskaitymas narių kultūros reikalams.

V. Liutkus išskiria dar keletą svarbių principų, kuriais ročdeiliečiai vadovavosi savo veikloje: kapitalas turi būti sudėtas pačių narių ir duoti palūkanas bei kitas principas – pelnas skirstomas proporcingai pirkimams.⁶ Pastarasis principas ypatingai skatino kooperatyvų stiprėjimą, nes kuo narys daugiau pirkdavo iš kooperatyvo, tuo gaudavo didesnę pelną, o kooperatyvą tai skatino didinti prekių apyvartą.

Autoriaus nuomone, didžiausias ročdeiliečių nuopelnas – suformuoti kooperacinio judėjimo principai. Šie principai metams bėgant buvo šiek tiek pakeisti, bet jų iki šiol laikosi dauguma pasaulio vartotojų bendrovių. Autoriaus nuomone, nepalankios ekonominės sąlygos ir geresnio gyvenimo siekis, buvo pagrindinės sąlygos paskatinusios kooperatyvų kūrimąsi. Tiesa tai buvo tik vartotojų kooperatyvai, kredito kooperatyvai pradėjo steigtis šiek tiek vėliau kooperaciniam judėjimui persikėlus iš Anglijos į Vokietiją.

Kredito kooperatyvų atsiradimas. Kredito kooperatyvų atsiradimas Vokietijoje siejamas su dviem vardais: H. Schulze - Delitzch ir F. Raiffeisen. Jie buvo pirmieji, kurie įkūrė kredito kooperatyvus ir kredito veikloje įvedė naują principą – kooperatyvo narių pats savęs finansavimas.

Kredito kooperatyvo idėja gimė Pietų Vokietijoje XIX a. vid.. F. Reiffeisenas, Bavarijos miestelio Heddesdorf meras, įsteigė pirmąjį kredito kooperatyvo draugiją. Apylinkės gyventojai šioje draugijoje galėjo laikyti savo santaupas ir būdami draugijos nariai galėjo gauti paskolas. F. Reiffeisenas 1864 m. įsteigė Heddesdorfo kredito uniją, kurios tikslas buvo padėti vietiniams ūkininkams. R.Reiffeiseno įkurti kredito kooperatyvai vadovavosi tokiais pat tikslais kaip ir vartotojų kooperacijos Anglijoje. Verslo tikslas – parūpinti reikalingų lėšų savo narių paskoloms, kad jie galėtų pakelti savo ūkinę būklę.⁷ Tačiau kaip pastebi P.Sasnauskas ir kaip teigiama Kredito unijų vadovėlyje R.Reiffeiseno vizija buvo platesnė. Kredito uniją jis įsivaizdavo kaip socialinių poslinkių priemonę, kaip būdą narių socialinėms ir ekonominėms sąlygoms pagerinti.⁸ Autoriaus manymu, ši R. Reiffeiseno idėja atsispindi ir šių dienų kredito unijų tiksluose. Kredito unijos suteikdamos paskolas ir priimdamos indėlius, užtikrina ir tam tikrą narių ekonominių sąlygų pagerinimą.

Šis kredito unijų judėjimas įtvirtino kredito unijų valdymo principą “vienas narys – vienas balsas“, renkant savo valdymo organus. Šiuo principu vadovaujamosi iki šių dienų Raiffeisen kredito kooperatyvai pradžioje daugiausia buvo orientuoti į vietinius ūkininkus. Jo

⁶ V. Liutkus. Kooperacija pasaulyje ir Lietuvoje // Kooperatininkas. 1993, Nr.2.P.3.

⁷ Šalčius P, Raštai: Kooperacija. - Vilnius: Mintis, 1989.P.25.

⁸ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.98.

įkurti kredito kooperatyvai veikė sėkmingai, tad jis pradėjo kurti rajonines ir nacionalines asociacijas ir centrines finansų įstaigas.

XIX a. antroje pusėje Šiaurės Vokietijoje gimė kredito kooperatyvų judėjimas, kuriam vadovavo H. Schulze. H. Schulze įsteigė kredito kooperatyvą, kurį pavadino „Volksbanken“, išvertus iš vokiečių kalbos tai reiškia „tautos bankas“ arba „žmonių bankas“. Šiame kredito kooperatyve buvo naudojamas principas - pačių savęs finansavimas, tai didino narių suinteresuotumą organizacijos sėkme.⁹ Taigi, jau XIX a. vid. kredito kooperatyvai paskolas išduodavo tik atsižvelgdami į tam tikrus kriterijus, pvz. asmens patikimumas.

H. Schulze vadovaudamas kredito kooperatyvui, naudojo kai kuriuos Ronchdale principus: kapitalas turi būti sudėtas pačių narių ir duoti palūkanas. Jis reikalavo, kad kredito kooperatyvo nariai, pirkdami akcijas, įneštų savo indėlį į kapitalą ir už tuos indėlius mokėjo palūkanas. Sprendimai dėl paskolų dažniausiai buvo priimami pagal narių charakterį ir atlyginimus.¹⁰ „Volksbankai“ veikė miestuose, jie buvo orientuoti į darbininkus, amatininkus bei smulkius verslininkus. Laikui bėgant „Volksbankai“ susijungė su Raiffeisen kredito kooperatyvais į federacijas ir sukūrė centrines kasas.

R. Reiffeiseno kredito kooperatyvai buvo steigiami kaimiškose vietovėse ir buvo orientuoti į vietinius ūkininkus, o tuo tarpu H. Schulze įkurti „Volksbankai“ veikė miestuose, jie buvo orientuoti į darbininkus, amatininkus bei smulkius verslininkus. XIX a.vid. kredito kooperatyvų poreikis buvo ir mieste, ir kaime.

Kooperatinis judėjimas sparčiai plėtėsi XIX a. pab. – XX a. pr. kredito kooperatyvai buvo beveik visoje Europoje. Kredito kooperacinis judėjimas ypač buvo ryškus Anglijoje, Lenkijoje, Austrijoje, Prancūzijoje bei Rusijoje. Tokį spartų augimą galima paaiškinti tuo, kad ši nauja finansinės institucijos forma patenkino daugelio neturtingų žmonių bei smulkių verslininkų poreikius ir lūkesčius. Kredito kooperatyvai Rusijoje pradėjo steigtis XIX a. pab.-XX a. pr. Iki 1917 m. Rusija jau pasižymėjo didžiausiu kredito kooperatyvų skaičiumi, tačiau bolševikams užgrobęs valdžią jų skaičius sumažėjo, suiro visa Rusijos monetarinė sistema. XX a. 3-iaame dešimtmetyje kredito kooperatyvai atsigavo. Deja Stalinui atėjus į valdžią, po Antrojo Pasaulinio karo, kredito kooperatyvai buvo sugriauti ne tik Rusijoje, bet ir okupuotose Rytų Europos valstybėse.

XX a. pr. kredito unijų judėjimas persikėlė už Atlanto į Kanadą bei JAV. A. Desjardinas 1901 m. įsteigė pirmą kredito uniją Kanados Kvebeko provincijoje. Šios kredito unijos tikslas buvo – palengvinti Kanados prancūzų ūkininkams gauti paskolą, nes gauti paskolą iš anglų valdomų bankų buvo gan sudėtinga. Kredito unijų judėjimas Kvebeko provincijoje

⁹ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.98.

¹⁰ Ten pat.

sparčiai plėtėsi. Šiandieną Kvebeko Desjardins kredito unijų judėjimas yra vienas didžiausių pasaulyje pagal gyventojų skaičių ir yra vienas iš stipriausių visame pasaulyje. Iš 7,5 milijonų Kvebeko provincijos gyventojų 5 milijonai yra 1500 kredito unijų nariais.¹¹ Vadinamas Desjardins judėjimas išaugo į galingą finansinę instituciją, kuri labai daug prisidėjo prie Kvebeko provincijos ekonominės plėtros, žemės ūkio bei verslo klestėjimo, ypatingai padėjo augti smulkiam ir vidutiniam verslui.¹² Taigi, galima pastebėti skirtumą, kad Europoje kredito kooperatyvai buvo orientuoti į smulkų verslą, tuo tarpu JAV kredito kooperatyvai ypač padėjo augti žemės ūkiui bei smulkiam ir vidutiniam verslui.

Kanados lietuviai nuo 1955 m. įsteigė 4 kredito unijas, kurios turėjo svarbų vaidmenį pokario lietuvių imigrantų ekonominiame gyvenime, ypatingai suteikdamos paskolas būsto įsigijimui bei bendram gerbuvio kėlimui.

1909 m. Alphonsas Desjardins įsteigė pirmą kredito uniją JAV New Hampshire valstijoje. JAV šis judėjimas irgi greitai prigijo ir sparčiai augo. Šiuo metu JAV yra 11 000 kredito unijų su 65 milijonais narių ir su 300 milijardais dolerių aktyvų.¹³ Jų tarpe yra ir keletas Amerikos lietuvių kredito unijų.

1.2. Kredito kooperatyvų raida Lietuvoje

Kredito kooperatyvai Lietuvoje atsirado carinės valdžios metais XIX a. viduryje, panaikinus baudžiavą. Kredito kooperatyvų atsiradimą paskatino keletas priežasčių: visu pirma – baudžiavą panaikinus, dvarininkai neteko nemokamos darbo jėgos, be to jie buvo priversti pradėti ūkininkauti savarankiškai, o tam reikėjo lėšų, kita – pasunkėjo ir valstiečių dalia, jie nebedirbo pas dvarininkus, tad ir nebeturėjo lėšų valstybei sumokėti mokesčių. Taigi, dėl šių priežasčių caro valdžia pradėjo skatinti kredito kooperatyvų kūrimąsi.

Po baudžiavos panaikinimo, iki XX a. pr. veikusias Lietuvoje **agrarinio kredito sistemos įstaigas** galima suskirstyti į¹⁴:

- 1) *realinio, ilgalaikio kredito įstaigas*,
- 2) *personalinio kredito įstaigas*.

Pirmąją grupę sudarė: Valstybinis ūkininkų žemės bankas, Vilniaus žemės bankas, Peterburgo – Tulos žemės bankas, Valstybinis bajorų žemės bankas ir Žemiečių kredito draugija (Suvalkų gub.) bei tam tikri fondai melioracijos reikalams.¹⁵

¹¹ Lietuvos kredito unijos. Istorija.//<http://www.lku.lt/content/view/28/43>; prisijungimo laikas:2006-08-01.

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat.

¹⁴ P. Šalčius. Iš kredito istorijos Lietuvoje // Pinigų studijos. 1999, Nr. 4.P.74.

¹⁵ P. Šalčius. Iš kredito... // ten pat.P.74.

Antrąją personalinio kredito įstaigų grupę sudarė: valsčių taupmenų – skolinamosios kasos, kooperatinės taupmenų-skolinamosios bendrovės, savitarpio kredito draugijos ir komercinio pobūdžio kredito įstaigos, sudaro valsčių taupmenų – skolinamosios kasos ir kooperatinės taupmenų-skolinamosios bendrovės.

Pirmosios valsčių pašalpų taupomosios kasos buvo įsteigtos 1840 m. Vilniaus gubernijoje. Valsčių (gminų) taupmenų-skolinamosios kasų lėšas sudarė iš valdžios gaunama 600-700 rub. beprocentė paskola, tai sudarė kasos kapitalą plius žmonių įnašai. Valsčių kasos atliko tik indėlių priėmimo ir paskolų išdavimo funkcijas. Valsčių kasos nebuvo grindžiamos narystės principu, nes paskolas galėjo gauti asmenys „ turį kasos veikimo srityje nekilnojamąjį turtą nuosavybės teisėmis: a) ūkininkai ir miestiečiai žemdirbiai ir b) kiti asmenys, turį nuosavybės teisėmis žemės ne daugiau kaip 30 dešimtinių; 2) bežemiai, užsiimą žemės ūkiu arba kitu verslu, susijusiu su žemės ūkiu, taip pat amatininkai.¹⁶

Valsčių kasų veiklą reglamentavo 1884 m. priimti įstatai ir 1907 m. padaryti šių įstatų pakeitimai. Pagrindinis pakeitimas - kasa galėjo apimti tik vieną valsčių, tačiau valsčiuje galėjo veikti daugiau nei viena kasa, tuo tarpu iki 1907 m. viena kasa galėjo apimti porą valsčių.

Taigi valsčių kasos nebuvo grindžiamos narystės principu ir nebuvo numatytas nario įnašas, nes valsčių kasų kapitalą buvo sudaromas ne iš narių įnašų, o iš valdžios skiriamos beprocentės paskolos. Valsčių kasos buvo orientuotos į smulkius ūkininkus ir miestiečius žemdirbius. Valsčių (gminų) taupmenų-skolinamosios kasos vaidino svarbų vaidmenį personalinio kredito įstaigų sistemoje, nes jos orientavosi į didelį ūkininkų skaičių

Kooperatinės taupmenų-skolinamosios bendrovės buvo orientuotos į aukštesnįjį visuomenės sluoksnį – pasiturinčius ūkininkus ir dvarininkus. Pirmoji kredito kooperatyvo bendrovė – taupmenų skolinamoji bendrovė buvo įkurta 1871 m. Kauno gubernijoje. Teisinis pagrindas šioms bendrovėms veikti buvo – 1871 m. Peterburgo sodžiaus taupmenų-skolinamųjų bendrovių Komiteto skyriaus išleidimas pavyzdinių nuostatų taupmenų-skolinamųjų bendrovių įstatai ir paraginimai.¹⁷ Tačiau kredito kooperatyvai steigėsi gan negausiai, o įsisteigusios greitai užsidarydavo. Šio reiškinio pagrindinė priežastis anot P. Šalčiaus „nemokėjimas tvarkyti reikalų dėl nusimanančių žmonių stokos.“¹⁸ Kooperatinės taupmenų skolinamosios bendrovės buvo orientuotos daugiausia į dvarininkus, o ne į kaimo gyventoją ar ūkininkus. Be to, narių skaičius tokioje bendrovėje buvo ribotas, narių skaičius negalėjo viršyti 300. Savotiškais tikslais steigiamos pirmosios taupmenų-skolinamosios bendrovės negalėjo tinkamai veikti. Jų įnašai buvo per dideli ūkininkams – paprastai sudarė

¹⁶P. Šalčius. Iš kredito istorijos Lietuvoje // Pinigų studijos. 1999, Nr. 4.P.77.

¹⁷ P. Šalčius. Iš kredito... // ten pat, P.79.

¹⁸ Šalčius P. Kooperatinė ekonomika: Vadovas kooperatyvų steigėjams.- Vilnius: Academia, 1992. P.93.

50 rub., o neretai ir 100 rub.¹⁹, o ir kreditas buvo apmokamas gan aukštomis palūkanomis. Kita problema, su kuria susidūrė smulkūs kredito kooperatyvai – trumpalaikės paskolos nebuvo laiku gražinamos, jos virsdavo ilgalaikėmis. P. Šalčiaus manymu daugiausia smulkiam verslui kenkė ilgalaikio kredito juridinių ir finansinių pagrindų stoka²⁰ bei centralizuotos sąjunginės organizacijos stoka.²¹ Autoriaus manymu, efektyviam kredito kooperatyvų vystymuisi kenkė ir kompetetingų darbuotojų stoka. Išduodant paskolas ir priimant indėlius turėjo būti vedama bent jau minimali apskaita, o žinoma tam reikia finansinių žinių ir įgūdžių.

1904 m. išleidžiami smulkaus kredito įstaigų nuostatai, kuriuose numatytas stiprus valstybės įsikišimas į kredito kooperatyvų veiklą. Nuostatuose buvo numatyta, kad valstybė duos lėšų kredito kooperatyvams, o kredito kooperatyvai už tai įsipareigojo 1/20 dalį savo lėšų laikyti valstybės paskolų lakštuose.

Kredito kooperatyvai tarpukario Lietuvoje. Kredito kooperatyvai ypač sparčiai pradėjo augti tarpukario Lietuvoje. Šį spartų augimą paskatino 1922 m. spalio 2 d. įvesta sava valiuta – litas.

Kredito kooperatyvai buvo nagrinėjami ir apie jų veiklą rašė M. Ragevičius, P.Šalčius ir D. Trimakas iki 1925 m. Apie kredito kooperatyvus rašė ir tarpukario Lietuvos spauda. Tuo tarpu kiti tarpukario Lietuvos kooperatinės bankininkystės sektoriaus segmentai ir kooperatinės bankininkystės visuma ilgą laiką buvo neištirti, tačiau I. Čepienė ir V. Terleckas pirmieji publikavo straipsnį „Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 – 1940 m.“ Šiame straipsnyje jie išanalizavo ir ištyrė Lietuvos kooperatinę bankininkystę, nustatė jos sampratą ir sandarą bei veiklos pagrindus.

I. Čepienės ir V. Terlecko nuomone instituciniu požiūriu tarpukario Lietuvoje kooperatinės bankininkystės sektorių sudarė kooperaciniai bankai ir kredito kooperatyvai, prie kurių priskirtinos smulkaus kredito draugijos, savitarpio kredito draugijos, taupomosios skolinamosios kasos.²² Pagrindinis šių kredito kooperatyvų tikslas – skatinti savitarpio kreditavimą, pajų pagrindais; savo veikloje vadovautis principu „balsuoja ne pajus, o narys“.

V. Liutkaus nuomone „tarpukario Lietuvos kredito kooperacijos organizacinė struktūra buvo tokia: Lietuvos kooperacinis bankas – centrinė kredito kooperatyvų institucija, valsčiaus taupmenų skolinamosios kasos, kredito bendrovės bei liaudies bankai.“

Tuo tarpu P. Šalčius teigia, kad „Lietuvos kredito kooperatyvai pagal siekiamus tikslus, narių sudėtį ir atliekamas operacijas buvo skirstomi į tris grupes. Pirma – sodžiaus

¹⁹ P. Šalčius. Iš kredito istorijos Lietuvoje // Pinigų studijos. 1999, Nr. 4. P.80.

²⁰ P. Šalčius. Iš kredito... // ten pat, P.81.

²¹ Šalčius. P. Kooperatinė ekonomika: Vadovas kooperatyvų steigėjams.- Vilnius: Academia, 1992. P.96.

²² I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.30.

kredito draugijos – taip jos buvo pavadintos nuo 1928 m.; antra – miestų liaudies bankai ir trečia – tarnautojų kasos.“²³ Tačiau P. Šalčius kitoje savo knygoje „Kooperacija“ prie kredito kooperatyvu priskiria ir valsčiaus ūkininkų taupmenų skolinamąsias kasas.

Literatūroje nepateikiama vieninga tarpukario Lietuvos kredito kooperatyvų klasifikacija. Autoriaus manymu *tarpukario Lietuvos finansines kooperatines institucijas struktūra: kooperatinis bankas ir kredito kooperatyvai: smulkios kredito draugijos, savitarpio kredito draugijos, taupomosios skolinamosios kasos.*

Kooperatiniai bankai – tai tokie bankai, kurie atliko kredito kooperacijos finansinio, idėjinio centro funkcijas, neatsižvelgiant į nuosavybės ir organizavimo formas. Tarpukario Lietuvoje kooperatinių bankų skaičius kito, kito ir šių bankų juridinė forma. Juridinės formos kitimą lėmė nebuvimas teisinės bazės, kuri reguliuotų kredito kooperatyvo instituciją. Tarpukario Lietuvoje egzistavo Raifeiseno, Centralinis žydų, Kooperacijos ir Centralinis ūkininkų bankai. Centralinis ūkininkų ir kooperacijos bankai buvo įsteigti pajų pagrindais kaip kooperatyvų, tai yra smulkaus kredito draugijų sąjungos. Palyginus su privačiais bankais, kooperatiniai bankai neturėjo didelio nuosavo kapitalo bei disponavo nedideliu turtu.

Atkreiptinas dėmesys į Kooperacijos banką, dar 1929 m. jis buvo bankininkystės autsaideris, tačiau 1933 m. liepos 1 d. valdžia pertvarkė Kooperacijos banką į akcinį banką ir jo kapitalą padidino iki 3 mln. litų. Kooperacijos banko kontrolė perėjo Vyriausybei, nes ji įmokėjo kapitalą. Tokiu būdu Vyriausybė perėmė banką ne tik kontrolės, bet ir nuosavybės formos atžvilgiu. Padidėjus kapitalui bankas pradėjo efektyviau funkcionuoti, jis tapo smulkaus kredito draugijų finansiniu centru. Smulkios kredito draugijos sutelkė paskolas Kooperaciniame banke, tad šiam bankui buvo galiama suvienodinti paskolų išdavimo sąlygas ir pagerinti viešų pinigų administravimą. Apskritai kooperatiniai bankai buvo pagrindiniai smulkaus kredito draugijų kreditoriai, padėję joms plėsti narių kreditavimą ir finansiškai stiprėti.²⁴ Kooperatinių bankų parama buvo svarbi smulkioms kredito draugijoms jų kūrimosi pradžioje, vėliau jie pradėjo reguliuoti draugijų likvidavimą ir atlikti mokėjimus. Kooperacijos banką pertvarkius į akcinį banką nuosavybės požiūriu Lietuvoje nebeliko nė vieno kooperatinio banko.

P. Šalčius tokių bankų reikalingumą apibūdino taip: „kooperacijos bankas įveda kooperatyvus į šalies ekonominio gyvenimo viršūnę ir yra viso kooperacijos judėjimo vainikas: jame koncentruojas visos kooperatyvų piniginės lėšos, jame koncentruojas visi stambesni prekių užsakymai.“²⁵

²³ Šalčius P. Kooperatinė ekonomika: Vadovas kooperatyvų steigėjams.- Vilnius: Academia, 1992. P.99.

²⁴ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje. 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.32.

²⁵ Cit. pagal.: Šalčius P. Lietuvos kooperacijos bankas. Kaunas, 1924m. P.4.

Smulkios kredito draugijos pradėjo steigtis 1919 m. Smulkias kredito draugijas steigė smulkūs gamintojai savitarpio kreditavimui. Kredito draugijos iš pradžių vadinosi įvairiai: liaudies bankais, smulkaus kredito bankais, žydų liaudies bankais, taupymo ir kredito draugijomis ir t.t. Tačiau jau 1925 m. kredito draugijų pavadinimai buvo suvienodinti ir pradėjo vadintis smulkios kredito draugijos. Ligi 1927 m. kredito kooperatyvai buvo steigiami Kredito Įstaigų ir Kooperatyvų Inspekcijos pavyzdiniais įstatais.²⁶

Intensyvų draugijų steigimąsi lėmė stabilaus lito įvedimas, bankų paskolų neprieinamumas smulkiems gamintojams, didžiulis kredito poreikis dėl įgyvendintos žemės reformos ir būtinumo keisti gamybos kryptį. Smulkių kredito draugijų skaičius ir draugijų narių skaičius pakito nuo 1926 iki 1939 m. Draugijų skaičius sumažėjo nuo 393 iki 310, tuo tarpu draugijų narių skaičius padidėjo nuo 98380 iki 119326. Tai galima paaiškinti tuo, kad kai kurios draugijos jungėsi, o kitos bankrutavo.

Oficialiai smulkios kredito draugijos buvo skirstomos į kaimo ir miesto (sodžiaus ir miesto) kredito draugijas. Kaimo ir miesto kredito draugijos turėjo vienodus įstatus, skyrėsi tik atliekamomis operacijomis ir narių sudėtimi. Pagrindinis kriterijus pagal kurį buvo skirstomos draugijos – narių sudėtis. Jei kredito kooperatyvą sudarė daugiau kaip 50% ūkininkų, toks kredito kooperatyvas buvo laikomas kaimo kredito draugija, o kiti kooperatyvai buvo priskiriami miesto kredito kooperatyvams. Kaimo draugijoms priklausė ūkininkai, kaimo kredito draugijų buvo daugiausiai 1939 m. pab. jos sudarė 67% bendro draugijų skaičiaus, kuriose telkėsi 79% visų narių.²⁷

Miesto draugijos buvo mažesnės, nes joms pagrinde priklausė tautinės mažumos. Miesto draugijų nariais pagrinde buvo amatininkai, pirkliai ir tarnautojai. Kredito draugijos savo veikloje rėmėsi pavyzdiniais nuostatais. Draugijos nariais galėjo tapti tik pilnamečiai gyventojai, turintys savo verslą ar ūkį. Tačiau faktiškai buvo priimami mokytojai, gydytojai, kunigai, nors ir neturėjo jokio turto. Kitos narystės sąlygos: kiekvienas narys turėjo sumokėti 10 Lt. pajų bei prisiimti atsakomybę du kartus didesnę nei leistas kreditas. Draugijos atliko šias funkcijas: priiminėjo indėlius iš narių ir iš ne narių, teikė paskolas tik savo nariams, atlikinėjo komiso operacijas. Draugija išduodavo paskolas tik gamybiniais tikslais. Draugijos priimdavo indėlius ne tik iš savo narių, siekdamos padidinti savo kapitalą.

Palaipsniui smulkios kredito draugijos tapo vienu iš pagrindinių kredito sistemos segmentu, dėl suteiktų paskolų savo nariams ir ne tik. Bet svarbiausia, kad smulkaus kredito

²⁶ Šalčius P, Raštai: Kooperacija. - Vilnius: Mintis, 1989.P.46.

²⁷ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.34.

draugijų (kaimo) sistema buvo tapusi pagrindine žemės ūkio kreditore (trumpalaikių paskolų teikėja) ir vienintelė smulkių ūkininkų aprūpintoja paskolomis.²⁸

Prie kitų kooperatinių draugijų I. Čepienė ir V. Terleckas priskiria savitarpio kredito draugijas (SKD) ir taupomasias – skolinamasias kasas. Tuo tarpu P. Šalčius prie šių draugijų priskiria dar valsčiaus ūkininkų taupmenų skolinamasias kasas.

Savitarpio kredito draugijos (SKD) buvo turtingesnio sluoksnio atstovų – pirklių organizacija. Kai kurių SKD visi nariai priklausė tik pirklių luomui, tik keliose būrėsi turtingi ūkininkai, dar kituose buvo susivieniję rangovai arba namų savininkai. Taigi galima teigti, kad SKD buvo luominio savitarpio kreditavimo draugijos.

SKD nariai turėjo įmokėti gan didelį pajų 100 Lt., dešimt kartų didesnę pajų nei stojant į smulkaus kredito draugijas. Dėl didelio pajaus mokesčio SKD narių skaičius ir kapitalas buvo nedidelis. Daugiausia (24) SKD veikė 1929 m., paskui jų mažėjo, kol 1938-1939 m. beliko dešimt. Daugiausia (9) SKD užsidarė 1931-1934 m., t.y. ūkio krizės metais. Tai lėmė jų neatsparumas, nesugebėjimas prisiderinti prie ūkio nuosmukio sąlygų.²⁹

Autoriaus manymu, SKD nebuvo toks svarbus kredito sistemos segmentas kaip smulkios kredito draugijos, nes jos buvo orientuotos į siaurą visuomenės sluoksnį – vidutinius verslininkus, tačiau jis buvo labai reikalingas šiam sluoksniui. P. Šalčius taip apibūdina SKD vietą tarpukario Lietuvos kredito sistemoje: „vidutinę vietą tarp kooperatinių bankų, kurie tarnauja ūkiškai silpnesniems, ir komercinių bankų, kurie kredituoja stambius verslininkus, užima vadinamosios savitarpio kredito draugijos.“³⁰

Taupomosios – skolinamosios kasos dar literatūroje tiesiog vadinamos taupomosiomis kasomis buvo steigiamos, skirtingai nuo kitų kredito kooperatyvų, viešųjų institucijų – savivaldybės ir valstybės. Jos pradėtos steigti 1922 m. Kaip teigia I.Čepienė ir V.Terleckas pagal narių sudėtį šios kasos buvo skirstomos į: 1) tarnautojų ir 2) karininkų taupomasias-skolinamasias kasas, iš kurių dar buvo išskiriamos liktinių, puskarininkų ir civilių tarnautojų kasos, nors jų įstatų nuostatos mažai kuo skyrėsi.³¹ Tuo tarpu P. Šalčius savo knygoje kalba tik apie valstybės taupomasias kasas ir teigia, kad pas mus Lietuvoje valstybės taupomosios kasos yra prie Lietuvos bankų skyrių ir nuo 1923 m. pradėtos steigti ir prie paštų.³² Šios valstybės taupomosios kasos mokėjo žymiai mažesnes palūkanas už indėlius, nei privačios

²⁸ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.36.

²⁹ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės... // ten pat,P.35.

³⁰ Šalčius P. Raštai: Teorinė ekonomika ir ekonominės minties istorija.- Vilnius: Mintis,1991.P.198.

³¹ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.36.

³² Šalčius P. Raštai: Teorinė ekonomika ir ekonominės minties istorija.- Vilnius: Mintis,1991.P.199.

kredito įstaigos. Šios taupomosios kasos prie paštų ne tik priimdavo indėlius, bet atlikdavo pinigines perlaidas už tam tikrą mokesťį.

Taupomosios kasos priimdavo indėlius mažomis sumomis, atlikdavo trumpalaikes kredito operacijas, mokėdavo palūkanas už indėlius, teikdavo nariams trumpalaikes paskolas vartojimo tikslams ir tik kai kurios – būsto reikmėms. Kasos duodavo savo nariams nedideles paskolas, tuo siekdamos geriau patenkinti savo narių poreikius. Nario paskolos dydis buvo ribotas – dažniausiai 1-3 mėnesinės algos ir privalomų indėlių suma.³³ Taupomųjų kasų veikla buvo tvarkoma pagal individualius įstatus, todėl skyrėsi ne tik narių priėmimo tvarka, bet ir kredito operacijų atlikimo tvarka.

Narių įmokamas įnašo dydis buvo skirtingas, tarnautojai kiekvieną mėnesį turėjo į kasą įnešti nuo 3 iki 10 % mėnesinės algos su priedais. Tik kai kurios kasos numatė vienkartinį stojamąjį mokesťį. Tuo tarpu karininkai turėjo sumokėti kiekvieną mėnesį į kasą po 10 - 30 Lt., liktiniai puskarininkiai bei civiliai tarnautojai po 4 - 20 Lt.

Tarnautojų taupomoji kasa vienintelė iš visų kredito įstaigų, savo nariams teikė pašalpas (dėl ilgos ligos, išėjus iš darbo savo noru, netekus darbo, mirties, gaisro ir kitais atvejais). Svarbiausia taupomųjų – skolinamųjų kasų reikšmė buvo ta, kad jos parūpindavo ne verslo žmonėms nedidelių pigių (už 3,6 – 4%) paskolų.³⁴ Be to, teikdavo socialinę paramą savo nariams.

Valsčiaus ūkininkų taupmenų skolinamosios kasas pradėjo kurti Žemės ūkio ministerija 1927 m. Šios kasos veikė tik tam tikro valsčiaus ribose, nariais galėjo tapti tik ūkininkai, kurie turėjo didesnę kaip 2 ha plotą žemės ir nebuvo nariais kitose kredito įstaigose. Iš vieno ūkio galėjo būti tik vienas kasos narys – žemės valdytojas (ūkio šeimininkas). Charakteringą valsčiaus kasų bruožą sudaro ir nuostatos dėl valdybos rinkimo, kuris reikalauja, kad vienas valdybos narių ir jam kandidatas būtų renkamas iš atstovų į žemės ūkio tarybą arba jų kandidatų skaičiaus.³⁵ Šią nuostatą galima paaiškinti tuo, kad valsčiaus ūkininkų taupmenų skolinamosios kasos steigėjas buvo Žemės ūkio ministerija. Šios kasos skyrėsi nuo kitų kredito įstaigų ne tik minėta nuostata, bet ir tuo, kad šios kasos neturėjo teisės užsiimti kultūros darbais ir tarpininkavimo operacijomis. O kiti įstatų punktai buvo tokie pat kaip ir kitų kredito kooperatyvų. Ligi 1930 m. sausio 1 d. įsikūrė 44 kasos.³⁶

1939 m. pab. Lietuvoje veikė 310 kredito kooperatyvų, vienijusių 119 tūkst. narių. Bendri kredito kooperatyvų aktyvai sudarė daugiau kaip 85 mln. litų.³⁷ Autoriaus manymu toki

³³ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47.P.36.

³⁴ I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės... // ten pat,P.37.

³⁵ Šalčius P. Raštai: Kooperacija. - Vilnius: Mintis, 1989.P.21.

³⁶ Ten pat. P.218.

³⁷ Lietuvos kredito unijos. Istorija.//<http://www.lku.lt/content/view/28/43>: prisijungimo laikas:2006-08-01.

spartų kredito kooperatyvų kūrimąsi tarpukario Lietuvoje paskatino: dideli pokyčiai ekonominės politikos ir finansų paslaugų sektoriuje. Be to, tarpukario Lietuvoje didžioji dalis žmonių gyveno kaime, vertėsi žemdirbyste, todėl kredito kooperatyvų nariai daugiausiai buvo žemdirbiai.

1.3. Kredito unijų judėjimas šiandien.

Augant ir plėtojantis kredito unijomis, atsirado poreikis bendradarbiauti, teikti informaciją bei pagalbą tarpusavyje. Iš pradžių kredito unijos bendradarbiavo nacionaliniu lygiu, vėliau regioniniu ir galų gale bendradarbiavimas persikėlė į tarptautinį lygį. Šiuo metu kredito unijos pasaulyje veikia 3-mis lygiais: nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu. Pirmas lygis (nacionalinis) – kredito unijų lygos/asociacijos, unijos susijungia į lygas/asociacijas nacionaliniu arba valstijos/provincijos lygmeniu. Pagrindinės funkcijos šių lygų: skatinti kredito unijų judėjimą valstybės lygiu, padėti steigti naujas kredito unijas, konsultuoti kredito unijas marketingo bei finansų valdymo klausimais ir kt. Antrasis lygis (nacionalinis/regioninis) – kredito unijos lygos/asociacijos jungiasi į nacionalines ar regionines konfederacijas. Konfederacijų pagrindinės funkcijos: organizuoja centrinės likvidavimo įstaigas, norminių aktų kūrimas ir kt. Konfederacijos taip pat turi pranašumų ekonomikoje, sukuriant paslaugas savo narėms – kredito unijoms: patikrinimai, programos, kuria aprūpinimo kompiuteriais programos, aprūpina kredito kortelėmis ir t.t.³⁸ Trečias lygis (tarptautinis) – Pasaulinė kredito unijų taryba PKUT (ang. k. WOCCU). PKTU įsteigta 1970 m. Siekdama paremti kredito unijų plėtrą pasaulyje, PKUT (WOCCU) ieško garantų iš visuomeninių bei privačių šaltinių ir juos skirsto, koordinuoja tarptautinę pagalbą, kuria suteikia lygos ir konfederacijos besivystantiems judėjimams, tai pat užtikrina techninę pagalbą steigiamoms kredito unijoms stiprinti.³⁹

Nuo 1970 m. įsteigus Pasaulinę kredito unijų tarybą, tarptautinis kredito unijų judėjimas buvo vystomas žymiai sparčiau. Nors kredito unijų skaičius kai kur sumažėjo, tačiau bendrasis jų narių skaičius ir sukauptų pinigų kiekis pasaulinėje kredito unijų sistemoje sparčiai išaugo. Pavyzdžiui Jungtinėse Amerikos Valstijose šiuo metu apytikriai 8600 federaliniu lygiu apdraustos kredito unijos aptarnauja 85 mln. narių ir yra priėmusios indėlių, kurių vertė 600 bln. dolerių.⁴⁰ Kredito unijos yra dalis tarptautinės sistemos, apimančios 92

³⁸ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.101.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ History of credit unions. // <http://www.ncua.gov/AboutNcuu/historyCU.html>; prisijungimo laikas 2006-08-05.

valstybes pasaulyje bei yra 42.616 kredito unijos, užtikrinančios 157 mln. narių prieinamas finansines paslaugas.⁴¹

Daugelyje pasaulio šalių, ypač Vakarų Europoje, kredito kooperatyvai išaugo į didelius kooperatinius bankus, kurie teikia visas normalias bankų paslaugas, bet jų valdyme išlikęs toks pats principas - kooperatinių bankų savininkai yra kooperatyvų nariai ir renka banko valdymo organus pagal tą pačią taisyklę - "vienas narys - vienas balsas".⁴²

Europos Sąjungos valstybėse kredito unijos bei kredito kasos ir kooperatiniai bankai vaidina vis svarbesnį vaidmenį nacionalinėje ekonomikoje ir teikia savo narių finansines paslaugas. Kredito kooperatyvai, kaip finansinės institucijos veikia šalia bankų sistemos. Kredito kooperatyvai teikia smulkius asmeninius kreditus bei kitas finansines paslaugas. Kooperatinių bankų ypač skiria didelį dėmesį smulkiam ir vidutiniam verslui, nes jis kuria naujas darbo vietas. Tačiau paskutiniu metu Europos Sąjungos ekonomikos politika smulkaus ir vidutinio verslo pozicijos atžvilgiu nėra vienareikšmė. Vis daugiau galima sutikti nuomonių, diskusijų, kurios pasisako prieš valstybės pagalbą smulkiam ir vidutiniam verslui, nes taip diskriminuojamas stambusis verslas.

XX a. pab. Rytų Europoje žlugus komunistiniam režimui, palaiptams išaugo susidomėjimas kredito unijomis. Kredito įstatymai buvo priimti Lenkijoje, Ukrainoje, truputį vėliau Lietuvoje. Postsovietinės valstybės tokios kaip Bulgarija, Čekija, Latvija, Lietuva, Makedonija, Rumunija, Ukraina, Lenkija, Didžioji Britanija, Airija bei Rusija sparčiai ir sėkmingai steigia kredito unijas. Pasaulinė kredito unijų taryba pateikia Europos kredito unijų augimą parodančią lentelę (žr. priedą Nr.2)

Kaip matome pagal priede Nr. 2 pateiktą lentelę Europoje kredito unijų narių skaičius nuo 1997 m. iki 2004 m. nežymiai sumažėjo, tačiau narių skaičius išaugo beveik dvigubai nuo 4,5 mln. iki 7,3 mln. Kredito unijų santaupos padidėjo daugiau nei 2 kartus, ypač didelis santaupų ūgtelėjimas pastebimas 2003 m. Išduodamų paskolų suma padidėjo 3 kartus, nuo 3,3 mlrd.\$ iki 9 mlrd. \$, tačiau pastebimas gan žymus išduodamų paskolų svyravimas (vienais metais buvo išduodama daugiau, kitais mažiau), kuris stabilizavosi tik 2003-2004 m. Rekordiška išaugo rezervų dydis nuo 23 mln.\$ iki 1,4 mlrd.\$, tai yra 61.1 kartą. Kredito unijų aktyvai stabiliai augo iki pat 2004 m. ir pasiekė 16,1 mlrd.\$, tik 2001 m. pastebimas nežymus nuosmukis. Taigi, 2004 m. Europoje veikė 5971 kredito unijos, vienijančios 7,3 mln. narių. Kredito unijų santaupos buvo lygios 14,6 mlrd. \$, paskolos 9,1 mlrd. \$, rezervai 1,4 mlrd. \$, o aktyvai sudarė 16,1mlrd.\$ Lietuvos kredito unijų bei unijų narių skaičius ir kt. taip pat yra įtraukti į šią lentelę.

⁴¹ What is Credit Union? // <http://www.woccu.org/about/CUs.php>; prisijungimo laikas 2006-08-05.

⁴² Lietuvos kredito unijos. Istorija. // <http://www.iku.lt/content/view/28/43>; prisijungimo laikas:2006-08-01

1.4. Kredito unijų esmė ir paskirtis

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, 1994 metais Kanados Kvebeko provincijos Desjardins kredito unijų konfederacijos tarptautinis skyrius atidarė savo atstovybę Kaune.⁴³ 1994 metais prasidėjo Kredito unijų trijų metų projektas. Atviros Lietuvos fondas, Kanados vyriausybės ir kitų Kanados bei Lietuvos partneriai suformavo 940000 JAV dolerių biudžetą. Pagrindinis SDID atstovybės tikslas buvo supažindinti Lietuvos gyventojus su kredito unijų idėja, padėti steigti kredito unijas, konsultuoti finansiniais ir kredito unijų valdymo klausimais.⁴⁴ Atstovybė rengė pažintinius ir specializuotus seminarus kredito unijų valdymo organų nariams, apmokė dirbti kompiuterine kredito unijų buhalterinės apskaitos programa. Projektas dalyvavo ruošiant Lietuvos Respublikos Kredito unijų įstatymą bei kitus teisinius aktus kredito unijų veiklai Lietuvoje (nėra analogų kaimyninėse Baltijos šalyse).⁴⁵ Be to, kredito unijoms sėkmingai plėtotis turėjo reikšmės ir tai, kad 2000-2001 m. Hansa - LTB bankas uždarė smulkiuosius padalinius mažesniuose miestuose ir kaimiškose vietovėse. Taip atsirado kredito rinkoje laisva grandis, kuri tapo pagrindine priežastimi vėl atgaivinti kooperatinių kredito įstaigų veiklą.

Šiuo metu Lietuvos finansų sistemoje veikia 2-jų tipų kredito įstaigos: komerciniai bankai ir kredito unijos. **Kredito unija** tai smulki kooperatinė finansinė institucija orientuota į tam tikrą konkretų rinkos segmentą – paprastai žemesnes nei vidutinės pajamas turinčius žmones ir smulkų verslą. Kredito unija teikia kai kurias identiškąs bankų paslaugas (indėlių priėmimas, paskolų išdavimas ir kt.), tačiau kredito unijų tikslas ir struktūra skiriasi nuo komercinių bankų. Kredito unijos veikia mažmeninės bankininkystės rikos sektoriuje. Į šį sektorių pastaruoju metu pradeda pretenduoti ir didieji Lietuvos komerciniai bankai.

Kredito unija yra kredito įstaiga, kuri sukurta kooperatiniais pagrindais. Kredito unija teikia paslaugas išimtinai tik savo nariams. Kredito uniją galima apibūdinti kaip žmonių grupę, kurie susivienija ir sudaro bendrą santaupų fondą ir teikia paskolas vienas kitam už tam tikrą palūkanų dydį, sąlygas bei garantijas. Šios grupės žmonės yra organizacijos savininkai ir kontroliuoja kredito unijos darbą.⁴⁶ Taigi kredito unijos yra kooperatinės finansinės institucijos, jungiančios tam tikrą grupę žmonių pagal vienijantį požymį.

Kredito unija pasižymi šiais esminiais bruožais:

1. Kredito unijos nariai yra ir kredito unijos savininkai.

⁴³ Lietuvos kredito unijos.//<http://www.lku.lt/content/view/165/28/>; prisijungimo laikas 2006-08-05.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Kredito unijų projektas.//http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#kredito_uniju_projektas; prisijungimo laikas 2006-08-05.

⁴⁶ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.10.

2. Kredito unijos išduoda, priima indėlius, išduoda paskolas, teikia kitas finansines paslaugas išimtinai tik savo nariams.
3. Kredito unijos finansų mechanizmas skiriasi nuo kitų finansinių įstaigų.
4. Kredito unijos yra ne pelno siekiančios organizacijos.
5. Kredito unijos yra demokratinės institucijos, nes savo veikloje vadovaujasi principu vienas narys – vienas balsas. (žr. priedą Nr.1)

1. Kredito unijos nariai yra ir kredito unijos savininkai, tuo kredito unija kaip finansų įstaiga skiriasi nuo bankų. Kredito unija aptarnauja tam tikrą žmonių grupę, pasižyminčią vieningu kriterijumi. Šie žmonės gali dirbti tam pačiam geografiniame plote, gyventi toje pačioje parapijoje ar bendruomenėje. Pagal Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo 17 str. 1 d., kredito unijos nariais gali būti Lietuvos Respublikos piliečiai, asmenys be pilietybės, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje, kitų valstybių piliečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje. Kredito unijos nariais gali būti asmenys, sukakę 18 metų. Įstatuose gali būti numatyta galimybė priimti nariais asmenis nuo 16 metų, jei jie turi savarankišką pragyvenimo šaltinį. Kredito unijos nariais gali būti ne tik fiziniai asmenys, bet ir juridiniai asmenys bei pateikiamas išsamus sąrašas: Lietuvos Respublikoje įregistruotos visuomeninės organizacijos, profesinių sąjungų organizacijos, religinės bendruomenės ir bendrijos, žemės ūkio kooperatyvai.⁴⁷ Šių narių kredito unijoje negali būti daugiau ar tiek pat kaip šio straipsnio 1 dalyje nustatytus kriterijus atitinkančių narių. Tame pačiame įstatyme yra numatyta, ir asocijuotų narių kategorija.⁴⁸

2. Kredito unijos išduoda, priima indėlius, išduoda paskolas, teikia kitas finansines paslaugas tik savo nariams. Kredito unijos nariai sudaro bendrą santaupų fondą, iš kurio teikia savitarpio paskolas vienas kitam, nustatydami sau priimtinas sąlygas. Savitarpio paskolos išduodamos įvairiems tikslams: būsto remontui, verslui pradėti ir plėtoti, statybai, mokslo reikmėms, atostogoms, žemės ūkio veiklai plėtoti ir pan. Kadangi dauguma kredito unijų yra sukurtos mažų ir vidutinių įmonių atstovų, žemdirbių, ūkininkų iniciatyva, todėl dauguma kredito unijų išduodamų savitarpio paskolų yra skirtos smulkiam ir vidutiniam verslui (SVV) remti: pirkti įrangą, pašarus, trąšas, grūdus, žemės ūkio padargus.⁴⁹ Pradedantieji verslininkai savitarpio paskolas dažniausiai ima barams, kavinėms, mažoms ar specializuotoms parduotuvėms įrengti. Kredito unijos patogios tuo, kad jose procedūriniai reikalavimai paskoloms gauti ar indėliams padėti yra paprastesni nei banke. Kadangi kredito unijų principinis tikslas yra būti savo bendruomenės partnere, dėl to visi klausimai

⁴⁷ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Kredito unijos. // <http://www.svv.lt/index2.php?article=103>; prisijungimo laikas 2006-08-03.

sprendžiami greitai, atsižvelgiant į konkrečią situaciją. Kredito unijos išduodamos paskolą atsižvelgia į konkrečią situaciją, be to keliama mažesni reikalavimai pajamų dydžiui nei komerciniame banke, o tai skatina greitesnę paskolos išdavimą.

3. Kredito unijos finansų mechanizmas skiriasi nuo kitų finansinių įstaigų.

Pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis – palūkanos. Kaip minėta, kredito unijos nariai sudaro bendrą santaupų fondą, iš kurio teikia savitarpio paskolas vienas kitam. Nariai, paėmę paskolą iš bendrojo santaupų fondo, moka palūkanas už paskolą. Nariai ne tik skolinasi iš kredito unijų, bet ir laiko indėlius. Kredito unija naudoja savo narių indėlius paskolų finansavimui.⁵⁰ Kai nariai įneša daugiau indėlių, didėja santaupų fondas, tada daugiau narių gali pasiimti paskolas, o kredito unija gauna didesnes pajamas.

4. Kredito unijos yra ne pelno siekiančios organizacijos. Išanalizuotoje literatūroje autorius rado vieningą nuomonę, kad kredito unijos yra ne pelno siekiančios organizacijos, tačiau autoriaus nuomone kitokia. Kredito unijų vadovėlio autorius teigia, kad kredito unijos yra ne pelno organizacijos, nes visi pridedamieji fondai yra vienokiu ar kitokiu būdu grąžinami nariams. Daugeliu atveju „grąžinimas“ yra pelno forma – tokia kaip mažesni paskolų palūkanų dydžiai, papildomos paslaugos, priemonių prieš nuostolius veiksmingumo padidinimas, įgalinanti geriau aptarnauti įrangą ir t.t.⁵¹ Kitas autoriaus motyvas - kredito unija yra ne pelno organizacija dar ir todėl, kad jos tikslas yra aptarnauti jos narius, o ne daryti pinigus.⁵² Kitame literatūros šaltinyje taip pat pateikiama tokia pati nuomonė: kredito unijos yra ne pelno siekiančios organizacijos ir kuriamos tam, kad užtikrinti saugią, patikimą vietą savo klientams saugoti pinigus, gauti paskolas ir kitas finansines paslaugas, priimtinomis sąlygomis.⁵³

Autoriaus nuomone Lietuvoje veikiančių kredito unijų negalima priskirti prie pelno nesiekiančių organizacijų. Skiriamasis pelno nesiekiančių organizacijų bruožas - gautas pelnas nėra paskirstomas steigėjams, darbuotojams ar nariams, o yra investuojamas į pagrindinę įstatuose numatytą veiklą ir tai, kad iš to pelno savininkams – jokios naudos. Visas pelnas lieka organizacijoje ir yra naudojamas jos veiklai finansuoti. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo 44 str. 3 d. 5 p. numato, kad pelno dalis (procentais), skiriama kredito unijos nariams (pajininkams) pagal kredito unijoje nario laikomų indėlių bei gautų paskolų mastą (apyvartą). Ši pelno dalis išmokama premijomis ar kita kredito unijos įstatuose nustatyta išmokų forma. Taigi, autoriaus nuomone Lietuvoje veikiančios kredito unijos yra pelno siekiančios organizacijos.

⁵⁰ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.10.

⁵¹Ten pat.P.11.

⁵² Ten pat.

⁵³ What is Credit Union? // <http://www.woccu.org/about/CUs.php>; prisijungimo laikas 2006-08-05.

5. Kalbant apie kredito unijas labai svarbu paminėti, kad ***kredito unijos yra demokratinės institucijos, nes savo veikloje vadovaujasi vienas narys – vienas balsas***. Tai reiškia, kad kiekvienas kredito unijos narys savo veikloje turi vienodą sprendžiamąjį balsą. Rinkimų metu kredito unijos narys turi teisę tik į vieną balsą. Kredito unijos nariai išsirenka iš savo tarpo unijos valdymo organus: kredito unijos valdybą, stebėtojų tarybą, paskolų komitetą bei kredito unijos revizorių. Šie valdymo organai veikia savanoriškumo principu, nes atlyginimas už darbą jiems nemokamas. Valdžia yra remiama kredito unijos narių, nes šie nariai kartu yra ir savininkai. Kredito unijos nariai taip pat turi vienodas teises priimant sprendimus dėl kredito unijos veiklos. Kredito unijos nariai kontroliuoja uniją, kredito unijos valdyba ir paskolų komitetas vieną kartą per metus atsiskaito visuotiniam narių susirinkimui, o kredito unijos valdyba dar atsiskaito ir stebėtojų tarybai.

Kredito unijos savo veikloje vadovaujasi šiais principais, kuriais vadovaujasi ir daugelis pasaulyje žinomų kredito unijų⁵⁴:

❖ ***Atvira ir savanoriška narystė***. Narystė kredito unijoje yra grindžiama savanoriškumu ir atvirumu kiekvienam asmeniui, kuris yra susijęs su žmonių grupe koku tai vieningu kriterijumi. Be to, yra tikimasi, kad jie prisiims kredito unijos nariui tenkančią atsakomybę.

❖ ***Demokratinė kontrolė***. Jau anksčiau aptartas principas, kuris reiškia, kad valdant kredito uniją vadovaujasi principu „vienas narys – vienas balsas“.

❖ ***Jokios diskriminacijos***. Kredito unijos nediskriminuoja žmonių pagal jų rasę, tautybę, lytį, religiją ir politines pažiūras.

❖ ***Paslaugos nariams***. Kredito unija teikia paslaugas savo nariams, siekdama patenkinti narių ūkinius ir socialinius poreikius.

❖ ***Paskirstymas tarp narių***. Kredito unijos dirba savo narių labui ir uždirbtą pelną perskirsto siūlydamos aukštesnes indėlių ir žemesnes paskolų palūkanas. Jei kredito unija dirba pelningai, uždirbtas pelnas paskirstomas nariams.

❖ ***Finansinis stabilumas***. Vienas iš pagrindinių kredito unijos uždavinių išlaikyti stabilią ir stiprinti unijos finansinę padėtį.

❖ ***Išsilavinimas***. Kredito unijos narys būdamas išsilavinęs ir gerai besiorientuojantis finansiniuose dalykuose, geriau ir efektyviau panaudos savo pinigus.

❖ ***Kooperacija tarp kooperatyvų***. Kredito unijos pagal galimybes aktyviai bendradarbiauja su kitomis kredito unijomis, kooperatyvais ir jų asociacijomis vietiniu, tautiniu

⁵⁴ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.14.

ir tarptautiniu lygiu. Tuo siekiama geriau atstovauti bei patenkinti savo narių ir bendruomenių interesus.⁵⁵

❖ *Socialinė atsakomybė.* Panašias ekonomines problemas turintys žmonės vienijasi ir kooperuodami turimais finansiniais ištekliais teikia pagalbą vieni kitiems. Kredito unija sprendimus savo veikloje turi priimti atsakingai, nes šie sprendimai liečia žmonių interesus.

Taigi kredito unijų veikla remiasi pagrindiniais kooperatiniais principais: atviros ir savanoriškos narystės, demokratinės kontrolės, jokios diskriminacijos, paslaugos nariams, paskirstymas tarp narių, finansinio stabilumo, išsilavinimo, kooperacija tarp kooperatyvų, socialinė atsakomybės.

Autoriaus manymu, šie principai yra įgyvendinami kredito unijų veikloje, tačiau reikia pastebėti, kad principų įgyvendinamumo prioritetą priklauso nuo tokių faktorių kaip: valstybės ekonominės politikos, finansų sektoriaus pokyčių. Be to, visiems principams negalima skirti prioriteto. Tik pradėjus Lietuvoje kurti kredito unijas, buvo akcentuojami kooperacijos, atviros ir savanoriškos narystės principai. Išaugus kredito unijų narių skaičiui, kredito unijos pradėjo akcentuoti finansinio stabilumo, paslaugų nariams, išsilavinimo principus.

⁵⁵ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.15.

2. KREDITO UNIJŲ TEISINĖ ANALIZĖ

2.1. Kredito unijos statusas.

2.1.1. Norminiai teisės aktai, įteisinantys kredito unijos statusą.

Kredito unijos priskiriamos formaliam finansų sektoriui, nors turi ir kai kurių neformalaus sektoriaus bruožų. Dauguma kredito unijų yra organizuotos, remiantis kooperatyvų įstatymu arba įstatymu, skirtu būtent kredito unijoms. Keletas jų funkcijų atliekamos, vadovaujantis bankų įstatymais.⁵⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijoje nėra įtvirtintų nuostatų apie finansines kooperacines institucijas.

Kredito unijų veiklą reglamentuoja šie teisės aktai:

- ✓ LR Civilinis kodeksas.
- ✓ LR įstatymai: kredito unijų įstatymas, bankų įstatymas, centrinės kredito unijos įstatymas, indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas ir kt.
- ✓ LR Vyriausybės nutarimai.
- ✓ Lietuvos banko valdybos nutarimai.

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas reglamentuoja bendras nuostatas dėl kredito unijų steigimo, likvidavimo, reorganizavimo ir kitus klausimus kredito unijos kaip juridinio asmens.

1995 m. vasario 21 d. priimtas Lietuvos kredito unijų įstatymas, kuris įteisino kredito unijų veiklos pagrindus, narystės sąlygas bei savivaldos principus, reglamentavo unijų steigimąsi, veiklą, jos narių teises ir pareigas, reorganizavimą ir likvidavimą, valdymą bei veikos priežiūrą. Šiuo įstatymu teisiškai atkurta kooperatinio kredito sistema. Siekiant paskatinti kredito unijų judėjimą ir užtikrinti kredito unijų sistemos patikimumą 2002 m. liepos 1 d. buvo priimtas LR centrinės kredito unijos įstatymas, LR kredito unijų įstatymas, LR indėlių draudimo įstatymas pataisos.

2000 m. priimta nauja Kredito unijų įstatymo redakcija. Šia redakcija padaryti šie pakeitimai: sumažintas privalomas kredito unijos nario pajus nuo 300 Lt iki 100 Lt, praplėstas narystės kredito unijoje kriterijus - kredito unijoms galės priimti asocijuotus narius. Šiame

⁵⁶ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba. P.32.

įstatyme apibrėžti kredito unijos veiklos ypatumai - apibrėžtos galimybės pritraukti lėšas ir jas investuoti, nustatyta organizacinė kredito unijos struktūra, kredito unijų priežiūra, kredito unijos organizavimo ir likvidavimo teisiniai aspektai.

LR Vyriausybės nutarimai reguliuoja tik kai kuriuos klausimus susijusius su kredito unijomis. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. Nr. 1407 nutarimas „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų“ nustato, kokius pagrindinius ir papildomus dokumentus pateikti juridinis asmuo juridinių asmenų registru.

Be įstatymų, kredito unijų veikla yra reguliuojama Lietuvos banko valdybos nutarimais. Kredito unijos operacijos turi būti atliekamos pagal bendruosius verslo įstatymus ir praktiką, bendruosius įstatymus, Lietuvos banko valdybos priimtus nutarimus bei šių nutarimų papildymus. Minėti nutarimai reglamentuoja: kredito unijų veiklos riziką ribojančius normatyvus kapitalo pakankamumo reikalavimus, licencijų kredito unijoms išdavimo ir atšaukimo tvarką, bendrųjų kredito įstaigų prašymų išduoti leidimus pateikimo, nagrinėjimo ir leidimų išdavimo taisyklių patvirtinimą ir kt.

Kredito unijos neužsiima analogiška komercinių bankų veikla, nes jos skolina mažesnes pinigų sumas, todėl mažesnis rizikos laipsnis. Todėl kredito unijoms ir komerciniams bankams negali būti taikomi tokie pat kapitalo pakankamumo reikalavimai bei veiklos riziką ribojantys normatyvai.

Tobuli įstatymai kredito unijai duoda šią naudą:⁵⁷

- ✓ suteikia jai legalaus egzistavimo teisę;
- ✓ išaiškina jos valdymo pobūdį ir nurodo atliekamų operacijų diapazoną (ką kredito unija gali ir ko negali daryti);
- ✓ padeda nariams pasitikėti sistema;
- ✓ užtikrina augimo galimybes;
- ✓ leidžia lanksčiau prisitaikyti prie kintančių sąlygų, visą savo veiklą grindžiant tvirtu įstatyminiu pagrindu.

Gerai įstatymai padeda suskurti legalaus darbo atmosferą, skatina kredito unijų atsiradimą ir augimą.

⁵⁷ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba. P.32.

2.1.2. Kredito unijos steigimas ir struktūra

Steigiant kredito uniją laikomasi tokių steigimosi etapų. Steigiant, kredito uniją sudaroma iniciatyvinė grupė. Kredito uniją gali steigti fiziniai ir juridiniai asmenys. Kredito unijai steigti yra numatytas minimalus 5 fizinių asmenų skaičius, be to yra numatytas „saugiklis“ – imperatyvi norma, kad kredito unijos steigėjai turi būti ir besisteigiančios kredito unijos nariais. Juridiniai asmenys taip pat gali būti steigėjais, tačiau jų skaičius turi būti mažesnis už steigėjų - fizinių asmenų skaičių.

Steigėjai sudaro kredito unijos steigimo sutartį, kurią pasirašo visi steigėjai. Sutartis patvirtinama notariškai. Steigimo sutartis suteikia teisę atidaryti lėšų kaupimo sąskaitą Lietuvos Respublikoje įregistruotame banke.

Kredito unijos steigėjai parengia kredito unijos įstatus ir pateikia juos tvirtinti steigiamajam susirinkimui. Iki steigiamojo susirinkimo steigėjai turi užregistruoti asmenis, įmokėjusius steigiamos kredito unijos pajų, pajininkų registre.⁵⁸ To paties įstatymo 11 str. 8 d. apibrėžtas terminas kad iki steigiamojo susirinkimo turi būti sukauptas minimalus pajinis kapitalas ir apmokėti ne mažiau kaip 50 asmenų pajai. Remiantis nagrinėjamo įstatymo 41 str. 1 d. kredito unijos minimalus pajinis kapitalas negali būti mažesnis kaip 15 000 litų. Fizinio asmens pajus 100 Lt., o juridinio asmens 1000 Lt.

Parengus kredito unijų įstatus, užregistravus asmenis, įmokėjusius steigiamos kredito unijos pajų, pajininkų registre, sukauptus minimalų pajinį kapitalą, apmokėjus 50 asmenų pajų bei parengus steigimo ataskaitą kredito unijos, steigėjai šaukia kredito unijos steigiamąjį susirinkimą. Kredito unijos steigėjai privalo sušaukti steigiamąjį susirinkimą ne vėliau kaip per 60 dienų nuo steigimo sutarties notarinio patvirtinimo. Susirinkime nariai išrenka valdybos, paskolų komiteto ir stebėtojų tarybos narius bei revizorių, apsvarsto ir tvirtina kredito unijos įstatus, tvirtina steigimo ataskaitą ir sprendžia kitus klausimus⁵⁹. To paties įstatymo 12 str. 3 d. numatyta, kad steigiamajame susirinkime turi dalyvauti ne mažiau kaip 2/3 pajininkų registre įregistruotų asmenų. Steigėjų dalyvavimas yra būtinas. Kredito unijų įstatymo 12 str. 6 d. numatyta, kad steigėjai ne vėliau kaip per 7 dienas nuo steigiamojo susirinkimo dienos privalo perduoti išrinktai valdybai kredito unijos steigimo dokumentus ir įgytą turtą. Išrinkta valdyba ir kitos institucijos savo veikloje vadovaujasi kredito unijos įstatais. Nagrinėjamo įstatymo 14 str. 1 d. teigiama, įstatai yra teisinis dokumentas, kuriuo vadovaujasi kredito unija savo veikloje. To paties įstatymo 14 str. 2 d. numatyta, kad įstatuose turi būti nurodyta: kredito unijos pavadinimas, buveinės adresas, susijungimo į

⁵⁸ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁵⁹ Ten pat.

kredito uniją kriterijus, veiklos pobūdis (atliekamos operacijos, teikiamų paslaugų rūšys), narių teisės, pareigos ir atsakomybė, minimalus pajus, kurį turi įmokėti narys, kapitalų sudėtis, priklausomybė ir formavimas (pajinio kapitalo dydis nenurodomas), finansinės atskaitomybės sudarymo, tikrinimo ir priėmimo tvarka ir kt.

Licenciją verstis taupymo ir savitarpio paskolų davimo operacijomis bei kita kredito įstaigoms būdinga veikla kredito unijai išduoda priežiūros institucija jos nustatyta tvarka.⁶⁰ Licencijai gauti kredito unija pateikia Lietuvos bankui prašymą išduoti licenciją ir kitus dokumentus, kurie išvardinti minėto įstatymo 14 str. 2 d. Kredito unijos priežiūros institucija – Lietuvos bankas, kuris ir priima sprendimą išduoti ar ne kredito unijai licenciją. Prašymas išduoti leidimą (šiuo atveju licenciją) išnagrinėjamas ir sprendimas priimamas ne vėliau kaip per 30 dienų nuo prašymo gavimo dienos, jei kredito įstaigų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose ar kituose Lietuvos banko teisės aktuose nenustatytas kitoks terminas.⁶¹ Lietuvos banko valdybai priėmus sprendimą dėl leidimo išdavimo, prašymą išduoti leidimą pateikusiam asmeniui išduodamas Lietuvos banko valdybos nutarimo nuorašas. Jei kredito įstaigų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose ar kituose Lietuvos banko teisės aktuose nenumatyta kitaip, Lietuvos banko valdybos nutarimas išduoti leidimą patvirtina leidimo gavimą (turėjimą) ir kitas dokumentas neišduodamas.⁶²

Lietuvos bankas priėmus nutarimą išduoti kredito unijai licenciją, leidžia kredito unijai verstis LR Kredito unijų įstatyme nustatyta veikla. Kredito unijai gavus licenciją, ji turi būti įregistruota juridinių asmenų registre per 4 mėnesius nuo steigiamojo susirinkimo dienos. Kredito unija laikoma įsteigta nuo to tada, kai ji įregistruojama juridinių asmenų registre.

Lietuvos Respublikos Civiliniame kodekse 2000 m. liepos 18 d. 2.64 straipsnio 2 d. išvardijami visi reikalingi dokumentai, kuriuos turi pateikti juridinis asmuo registruojamas juridinių asmenų registre: 1) nustatytos formos prašymas įregistruoti juridinį asmenį; 2) juridinio asmens steigimo dokumentai; 3) licencija, jei pagal įstatymus licencija turi būti išduota iki juridinio asmens įsteigimo; 4) dokumentai, patvirtinantys registruojamam asmeniui duomenų tikrumą ir steigimo dokumentų atitikimą įstatymų reikalavimams, taip pat dokumentai, patvirtinantys, kad juridinį asmenį registruoti galima, nes įstatymuose ar steigimo sandoryje nustatytos prievolės yra įvykdytos ir atsirado įstatymuose ar steigimo dokumentuose numatytos aplinkybės. Šiuos dokumentus surašo ar tvirtina notaras, išskyrus juridinių asmenų registro nuostatų numatytais atvejais; 5) registravimo rinkliavos sumokėjimą patvirtinantis dokumentas, išskyrus atvejus, kai asmuo yra atleistas nuo

⁶⁰ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁶¹ Lietuvos banko valdybos 2004m. gegužės 6d. nutarimas Nr. 58 „Dėl bendrųjų kredito įstaigų prašymų išduoti leidimus pateikimo, nagrinėjimo ir leidimų išdavimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 80-2878.

⁶² Ten pat.

registravimo rinkliavos; 6) kiti įstatymų nustatyti dokumentai. Civilinio kodekso 2.64 str. 3d nustatytas terminas - juridinis asmuo turi būti įregistruojamas per trisdešimt dienų nuo visų šio straipsnio 2 dalyje išvardytų dokumentų pateikimo.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. Nr. 1407 nutarime Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo Vyriausybė nutarė : 1) įsteigti Juridinių asmenų registrą; 2) patvirtinti Juridinių asmenų registro nuostatus. Šiuose nuostatuose 17 punkte išvardijami visi juridinių asmenų duomenys, kuriuos turi pateikti juridinis asmuo juridinių asmenų registrui. Šių nuostatuose 23.6. p. 1-3 pp. numatyta, kokius papildomus dokumentus kredito unijos turi pateikti. Kredito unijos turi pateikti šiuos papildomus duomenis: duomenis apie stebėtojų tarybos narius, duomenis apie paskolų komiteto narius bei duomenis apie revizorių.⁶³

Kredito unija laikoma įsteigta nuo to tada, kai ji įregistruojama juridinių asmenų registre. Kredito unija per 15 dienų nuo kredito unijos įregistravimo juridinių asmenų registre Lietuvos bankui pateikia registravimo pažymėjimą ir įregistruotus kredito unijos įstatus (įskaitant ir jų pakeitimus).⁶⁴ Kredito unijai gavus leidimą ir įregistravus kredito uniją juridinių asmenų registre bei gavus licenciją veiklai iš Lietuvos banko, pradedamas darbas.

Efektyvų kredito unijos darbą užtikrina patikima kredito unijos struktūra. Kredito unijos struktūra nustatoma jos įstatuose. Įstatuose turi būti nurodyta: narių visuotinių susirinkimų kompetencija, jų šaukimo bei balsavimo juose tvarka ir stebėtojų tarybos, valdybos, paskolų komiteto ir revizoriaus rinkimo tvarka ir jų kompetencija.⁶⁵ Kredito unija steigiamojo susirinkimo metu renka pirmajai kadencijai, bet ne ilgiau kaip dvejimėms finansiniams metams kredito unijos valdymo organų narius ir revizorių. Kitai kadencijai kredito unijos valdymo institucijas renka visuotinis narių susirinkimas.

Kredito unijos valdymo organai yra visuotinis narių susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir paskolų komitetas. Valdymo organų nariais gali būti tik pilnamečiai kredito unijos nariai bei juridinių asmenų įgalioti atstovai. Visų šių teisių neturi asocijuoti nariai.⁶⁶

Visuotinis narių susirinkimas - aukščiausias kredito unijos valdymo organas. Nariai kartu yra ir savininkai ir aukščiausia kredito unijos valdžia. Tik visuotinis narių susirinkimas gali: keisti ir pildyti kredito unijos įstatus, tvirtinti kredito unijos steigimo ataskaitą, rinkti ir atšaukti stebėtojų tarybos, valdybos, paskolų komiteto narius ir revizorių, o

⁶³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. Nr. 1407 nutarimas Nr. 1407 "Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810.

⁶⁴ Lietuvos banko valdybos 2004m. liepos 8d. nutarimas Nr. 115 „Dėl Lietuvos banko valdybos 1995 m. liepos 7d. nutarimo Nr. 62 „Dėl Licencijų kredito unijoms išdavimo ir atšaukimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 108-4066

⁶⁵ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁶⁶ Ten pat.

iš jų atitinkamai - stebėtojų tarybos, valdybos ir paskolų komiteto pirmininkus, priimti nutarimą pašalinti narį iš kredito unijos, nagrinėti kredito unijos narių skundus ir pasiūlymus dėl stebėtojų tarybos, valdybos ir paskolų komiteto darbo, tvirtinti metinę kredito unijos išlaidų sąmatą, pagrįstą numatomų pajamų skaičiavimais, tvirtinti metinę finansinę atskaitomybę ir kt. Visuotinis narių susirinkimas gali priimti nutarimus, jeigu jame dalyvauja daugiau kaip 1/2 visų kredito unijos narių. Jei kvorumo nėra, sušaukiamas pakartotinis susirinkimas, kuris turi teisę priimti nutarimus pagal darbotvarę ir be kvorumo.⁶⁷ Kredito unijos nariai kaip unijos savininkai turi ne tik teisių, bet ir pareigų. Narys turi pareigą aktyviai dalyvauti visuotiniuose narių susirinkimuose, balsuoti valdymo organų rinkimuose bei priimant nutarimus visuotiniuose narių susirinkimuose. Lietuvoje kredito unijos savo veikloje susiduria su aktualia problema. Žmonės, tapę jų nariais, nesidomi kredito unijų veikla, nedalyvauja susirinkimuose, tuo pačiu nenori jų valdyti ir gauti informaciją apie finansus.

Stebėtojų taryba yra kredito unijos veiklos teisėtumą ir tikslingumą prižiūrintis kontrolės organas.⁶⁸ Stebėtojų taryba sudaroma iš 3-9 narių (narių skaičių nustato kredito unijos įstatai). Stebėtojų tarybą ir jos pirmininką išrenka kredito unijos visuotinis narių susirinkimas. Jų kadencija - ne daugiau kaip trys metai. Stebėtojų taryba kontroliuoja ar kredito unijos valdymo organai teisėtai atlieka savo veiklą ir išpėja juos, kad pašalintų veiklos kredito unijoje pažeidimus bei siūlo valdybai atšaukti neteisėtus nutarimus. Taip pat kontroliuoja, ar valdymo organai vykdo visuotinio narių susirinkimo nutarimus bei atlieka kitas funkcijas. Taigi, stebėtojų taryba yra priežiūros institucija, kuri tikrina įstatymų laikymąsi bei prižiūri apskaitos tvarkymą. Stebėtojų taryba už savo veiklą niekam neatskaitinga.

Valdyba yra kolegialus vykdomasis (administruojantis) kredito unijos organas, kurio veiklai vadovauja pirmininkas. Valdybos narių skaičių, kuris turi būti nelyginis ir ne mažesnis kaip 3, nustato kredito unijos įstatai.⁶⁹ Valdybos nariai ir pirmininkas renkami kredito unijos visuotinio narių susirinkimo ne daugiau kaip trejų metų kadencijai. Valdyba savo veikloje vadovaujasi kredito unijos įstatais bei darbo reglamentu. Valdyba: priima naujus narius į kredito uniją, sustabdo jų narystę kredito unijoje, atstovauja kredito unijai teisme, arbitraže bei kitose institucijose, organizuoja ir šaukia kredito unijos visuotinius narių susirinkimus, nustato palūkanas už indėlius ir paskolų procentus, investuoja laisvas kredito unijos lėšas į valstybės išleidžiamus vertybinius popierius, jei tai numatyta įstatuose bei atlieka kitas funkcijas.⁷⁰ Apibendrinant, galima teigti, kredito unijų valdyba valdo ir administruoja

⁶⁷ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁶⁸ Ten pat.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat.

kasdienines operacijas, įgyvendina kredito unijos finansų politiką bei efektyviai organizuoja kredito unijos veiklą.

Paskolų komitetas yra privalomas kredito unijos valdymo organas, sudaromas ne mažiau kaip 3 kredito unijos narių, kurie renkami visuotiniame narių susirinkime trejiems metams. Paskolų komitetas nagrinėja kredito unijos narių paraiškas dėl savitarpio paskolų. Jis sprendžia, ar nario prašoma paskola atitinka įstatuose nustatytą paskirtį, numato išmokėjimo ir grąžinimo sąlygas bei tvarką ir teikia pasiūlymus šiais klausimais kredito unijos valdybai. Valdyba negali sudaryti savitarpio paskolos sutarties su kredito unijos nariu, jei tam nepritarė paskolų komitetas.⁷¹ Paskolų komitetas už savo veiklą atsiskaito visuotiniam narių susirinkimui vieną kartą per metus.

Kredito unijoje turi būti bent vienas **revizorius**, kurį renka visuotinis narių susirinkimas kredito unijos įstatuose nustatytam, bet ne ilgesniam kaip trejų metų laikotarpiui. Juo gali būti kredito unijos narys, turintis kvalifikacijos diplomą arba nepriklausomas auditorius, samdomas pagal darbo sutartį. Stebėtojų tarybos siūlo nepriklausomo auditoriaus kandidatūrą visuotiniam narių susirinkimui, kuris arba patvirtina arba ne. Revizorius (nepriklausomas auditorius) kontroliuoja kredito unijos finansinę-ūkinę veiklą, visuotinio narių susirinkimo priimtų nutarimų vykdymą, pateikia visuotiniam narių susirinkimui finansinės-ūkinės veiklos patikrinimo metinę ataskaitą, informuoja valdybą ir stebėtojų tarybą apie kredito unijos finansinės-ūkinės veiklos pažeidimus.⁷² Autoriaus manymu, tikslingiausia samdyti nepriklausomą auditorių ar audito įmonę, nes tai užtikrintų objektyvesnę veiklos patikrinimą.

Kredito unijos valdyba gali sudaryti kredito unijos **administraciją**. Kredito unijos administracija vykdo visuotinio susirinkimo ir valdybos nutarimus.⁷³ Kredito unijos administracijos vadovas sudaro darbo sutartis su kitais kredito unijos darbuotojais. Naujuose ir neseniai dirbančiose kredito unijose, darbuotojams dažniausiai nemokamas atlyginimas.

Taigi, kaip matome iš kredito unijos struktūros, valdžia yra padalinta tarp valdymo organų. Autoriaus manymu, kai valdžia nėra sutelkta vienoje rankose, kredito unija geriau valdoma, finansų ištekliai efektyviau panaudojami bei nariai geriau aptarnaujami. Kitas svarbus aspektas – konfidencialumas. Kiekvienas valdymo organas savo veikloje susipažįsta su privačia informacija – narių finansiniais reikalais bei su kredito unijos finansine padėtimi. Konfidencialumo stoka gali trukdyti geram kredito unijos valdymui ir plėtrai, be to tai gali paskatinti narių nepasitikėjimą kredito unijos valdymo organų veikla. Todėl labai svarbu, kad kiekvienas organizacijos narys, laikytų paslapyje konfidencialią informaciją.

⁷¹ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁷² Ten pat.

⁷³ Ten pat.

2.1.2. Kredito unijos reorganizavimas ir likvidavimas.

Kredito unijos reorganizavimą reglamentuoja LR kredito unijų įstatymas, kredito unijos likvidavimą reglamentuoja LR bankų ir kredito unijų įstatymas, o kredito unijos bankroto procedūra atliekama remiantis LR bankų įstatymu nustatytais taisyklėmis.

Kredito unijos kaip juridiniai asmenys pasibaigia dviem būdais: reorganizavimo arba likvidavimo. Esminis skirtumas tarp šių procedūrų, kad reorganizuojant, kredito unija perleidžia teisės ir pareigos kitai kredito unijai, kuri tęsia reorganizuojamos kredito unijos veiklą. Perduodant teises ir pareigas (prievoles) juridinio asmens veikla ir turtas nelikviduojami.⁷⁴ Likviduojant, kredito unijos teisės ir pareigos (prievoles) neperduodamos, o jos veikla nutrūksta.

Teisę priimti sprendimą dėl kredito unijos reorganizavimo turi kredito unijos visuotinis narių susirinkimas. Sprendimas dėl kredito unijos reorganizavimo priimamas kvalifikuota visuotinio narių susirinkimo balsų dauguma, kuri negali būti mažesnė nei 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių narių balsų. Priėmus sprendimą likviduotis ar reorganizuotis, kredito unija per 10 dienų privalo informuoti Lietuvos banką.⁷⁵ Kredito unijai baigus veiklą dėl likvidavimo ar reorganizavimo, Lietuvos bankas atšaukia licenciją.

Visą kredito unijos reorganizavimą galima suskirstyti į tokius etapus:

1. Reorganizuojamos kredito unijos reorganizavimo projekto parengimas.
2. Kiekvienos po reorganizavimo veiksiančios kredito unijos įstatų parengimas.
3. Viešas paskelbimas apie kredito unijos reorganizavimą ne vėliau kaip prieš 20 dienų iki visuotinio narių susirinkimo.
4. Visuotinio narių susirinkimo sušaukimas, nutarimo priėmimas dėl kredito unijos reorganizavimo, patvirtinimas reorganizavimo projekto bei parengtų įstatų ne mažiau kaip 2/3 visų reorganizuojamos kredito unijos narių balsų. Kredito unijos įstatų svarstymas, keitimas ir priėmimas.
5. Pranešimas raštu apie kredito unijos reorganizavimą kiekvienam jos nariui ir kredito unijos kreditoriui.
6. Dokumentų pateikimas juridinių asmenų registrui dėl reorganizuojamo juridinio asmens išbraukimo iš juridinių asmenų registro.⁷⁶
7. Dokumentų, reikalingų licencijai gauti ir uniją užregistruoti Lietuvos banke, paruošimas bei valstybinės rinkliavos sumokėjimas.

⁷⁴ Autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Bendroji dalis. T.2.- Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. P.194.

⁷⁵ Lietuvos banko valdybos 1995 m. liepos 7d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Licencijų kredito unijoms išdavimo ir atšaukimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 62-1569.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

8. Dokumentų Lietuvos bankui dėl licencijos gavimo perdavimas.

9. Dokumentų įregistruoti kredito uniją perdavimas (kredito unija įregistruojama per 15d.

Unijai gavus leidimą ir įregistravus kredito uniją juridinių asmenų registre bei gavus licenciją veiklai iš Lietuvos banko, pradedamas restruktūrizuotos kredito unijos darbas.

LR kredito unijų įstatymo 48 str. 2 d. numato du reorganizavimo būdus: jungimosi ir padalijimo. Jungimosi būdas dar skirstomas į prijungimą (kai prie kredito unijos, kuri tęsia veiklą, prisijungia kitos kredito unijos, kurios kaip juridiniai asmenys baigia veiklą) ir sujungimą (kai iš kelių kredito unijų, kurios kaip juridiniai asmenys baigia veiklą, įsisteigia nauja kredito unija.)

Kredito unijų reorganizavimo padalijimo būdus galima skirstyti į išdalijimo ir padalijimo būdus. Išdalijimo būdas tai, kai kredito unija, kuri baigia veiklą, perduoda savo teises ir pareigas kitoms kredito unijoms, kurios tęsia veiklą. Padalijimo būdas – tai vienos reorganizuojamos kredito unijos pagrindu steigiamos naujos kredito unijos. Be to, minėto įstatymo 48 str. 5 d. 3 p. numato, kad kredito unijos reorganizavimas būdu galima ir tokiu būdu - kai iš kredito unijos, kuri tęsia veiklą, atskiriama dalis, kuri jungiasi su kita kredito unija arba iš kurios steigiama nauja kredito unija. Vykdamas juridinių asmenų sujungimą ir padalijimą įsteigiami nauji juridiniai asmenys, o prijungiami ir išdalijami nauji juridiniai asmenys nėra įsteigiami.⁷⁷

Kredito unija gali būti likviduojama savanoriškai arba priverstinai. Dažniausiai kredito įstaigos likviduojamos dėl sunkios finansinės padėties. Lietuvos kredito unijų veiklos praktikoje, buvo likviduotos tik kelios kredito unijos ir tik tos, kurios nebuvo Centrinės kredito unijos narėmis.

Kredito unija likviduojama savanoriškai visuotinio narių susirinkimo nutarimu likviduoti kredito uniją, jeigu jai nekeliama bankroto byla.⁷⁸ Kredito unija likviduojama priverstinai esant šiems pagrindams: 1) kredito unijos veiklos termino, nurodyto jos įstatuose, pasibaigimas, 2) kredito unijos narių minimalaus skaičiaus (minimalus skaičius 50) sumažėjimas ir priežiūros institucijos draudimas tęsti kredito unijos veiklą esant tokiam narių sumažėjimui, 3) Nustatyto kredito unijos pajinio kapitalo minimumo sumažėjimas (ne mažiau kaip 15000 Lt.), jeigu per priežiūros institucijos nurodytą laiką šis minimumas neatkuriamas, 4) įmonių rejestro tvarkytojo priimtas sprendimas atšaukti kredito unijos registravimą, 5) įsiteisėjęs teismo sprendimas likviduoti bankrutavusią kredito uniją, 6) įsiteisėjęs teismo

⁷⁷ Autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Bendroji dalis. T.2.- Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. P.198.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

sprendimas likviduoti kredito uniją už Lietuvos Respublikos įstatymų pažeidimus.⁷⁹ Pagrindų sąrašas, kuriam esant nutraukiama kredito unijos veikla, yra baigtinis.

Nutarus likviduoti kredito uniją, priežiūros institucijos teikimu skiriamas likvidatorius. Nuo likvidatoriaus paskyrimo dienos kredito unijos valdymo organai netenka įgaliojimų valdyti kredito uniją, o jų funkcijas atlieka likvidatorius.⁸⁰ Likvidatorius praneša juridinių asmenų registru ir įmonių rejestro tvarkytojui apie kredito unijos statuso pasikeitimą ir duomenis apie likvidatorių.

Siekiant apsaugoti kredito unijos narių ir kreditorių interesus, apie kredito unijos likvidavimą viešai skelbiama tris kartus su ne mažesniais kaip 2 mėnesių intervalais arba kiekvienam nariui ir kreditoriui pranešama raštu. Autoriaus manymu efektyvesnis pranešimo būdas – pranešimas raštu, registruotu laišku ar laišką įteikiant pasirašytinai. Tada galima tiksliai žinoti, ar asmuo gavo laišką ar ne. Asmuo, kuris priima sprendimą likviduoti kredito uniją yra atsakingas už tokios informacijos paskelbimą.

Likvidavimo laikotarpiu kredito unijos valdymo organai netenka įgaliojimų, o kredito unija yra laikoma civilinės teisės subjektas, kurį valdo likvidatorius. Nepaisant to, likviduojamai kredito unijai išlieka teisė sudaryti sandorius, tačiau tik tokius, kurie susiję su jos likvidavimu, taip pat numatytus nutarime dėl likvidavimo. LR kredito unijų įstatymo 49 str. 6 d. įtvirtinta blanketinė norma, kad kredito unijų likvidavimo procedūra yra reglamentuojama pagal Lietuvos Respublikos įstatymus bei kitus teisės aktus, reglamentuojančius bankų likvidavimą. Ši norma nukreipia į LR įstatymus bei kitus teisės aktus, kurie reglamentuoja bankų likvidavimą.

LR Kredito unijų įstatymo 50 str. norma yra blanketinė norma, kuri nurodo, kad kredito unijos bankroto bylos iškėlimo, teismo nagrinėjimo ir likvidavimo dėl bankroto procedūra atliekama remiantis Lietuvos Respublikos komercinių bankų įstatymu. Ši norma nukreipia į LR banko įstatymą, kuris taikomas kredito unijų bankroto procedūrai. Bankrotas atlieka ir įmonės eliminavimo iš ekonominio gyvenimo, ir skatinamąją – įmonės verslo pertvarkymo funkciją, kuri naudinga vartotojui. Todėl labai svarbu laiku nustatyti bankroto bylos iškėlimo pagrindus ir bankroto procedūras reglamentuoti taip, kad kuo mažesnius nuostolius patirtų visi procese dalyvaujantys asmenys: kreditoriai, savininkai, darbuotojai, verslo partneriai.⁸¹

Kredito unijų bankroto procedūrą reglamentuoja bankų įstatymas, finansų įstaigų įstatymas ir įmonių bankroto įstatymas, jeigu bankų įstatymas bei finansų įstaigų įstatymas nenustato kitaip. Kredito unijos bankroto bylą teismas iškelia tik jeigu yra priežiūros

⁷⁹ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁸⁰ Ten pat.

⁸¹ Autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Bendroji dalis. T.2.- Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004. P.203.

institucijos išvada dėl kredito unijos nemokumo. Iškelus kredito unijos bankroto bylą, taikos sutartis negali būti sudaroma.⁸²

Priėmus nutartį iškelti kredito unijos bankroto bylą, kredito unijos kreditoriai apie tai nedelsiant informuojami teismo nutartyje nustatytu būdu ir dviejuose didžiausiu tiražu leidžiamuose šalies dienraščiuose viešai paskelbiamas bankroto bylą nagrinėjantis teismas, bylos numeris, bankrutuojančios kredito unijos rekvizitai bei terminai, iki kada yra priimami kreditorių reikalavimai. Teismas arba teisėjas šioje dalyje nustatytus veiksmus gali pavesti atlikti kredito unijos administratoriui.⁸³ Šia nuostata siekiama apsaugoti kredito unijos kreditorių interesus.

Kredito unijos kreditoriai turi teisę pareikšti savo reikalavimus ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo teismo nutarties iškelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Teismui priėmus nutartį iškelti kredito unijai bankroto bylą atsiranda tokios pasekmės: sustabdomi kredito unijų organų įgaliojimai, draudžiama vykdyti visas finansines prievoles, neįvykdytas iki bankroto bylos iškėlimo, nutraukiamas netesybų ir palūkanų už visas kredito unijos prievoles skaičiavimas. Kredito unijos valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o kredito unijos administratorius įgyja teisę valdyti, naudoti ir disponuoti kredito unijos turta ir tik administratorius turi šią teisę. Administratorių paskiria teismas. Administratorium gali būti fizinis arba juridinis asmuo, kuris turi teisę teikti administravimo paslaugas.

Kredito unijų administratorius ne vėliau kaip per 5 dienas nuo teismo nutarties iškelti kredito unijos bankroto bylą priėmimo dienos privalo pateikti teismui tvirtinti banko lėšų sumą, kurią administratorius turi teisę naudoti administravimo išlaidoms apmokėti, kol bus patvirtinta administravimo išlaidų sąmata.⁸⁴ Administratorius įstatymų nustatyta tvarka privalo priežiūros institucijai reguliariai teikti informaciją apie kredito unijos bankroto procedūros eigą.

Teismas priėmęs nutartį patvirtinti kreditorių reikalavimus, ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo šios nutarties įsiteisėjimo dienos, pripažįsta kredito uniją bankrutavusia ir priima nutartį likviduoti kredito uniją dėl bankroto. Likvidavimo procedūrą vykdo bankrutuojančios kredito unijos administratorius. Likvidavimo procedūra negali trukti ilgiau kaip 24 mėnesius. Administratorius organizuoja turto perdavimą kreditoriams.

⁸² Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Ten pat.

2.2. Kredito unijos veikla

2.2.1. Kredito unijos paslaugos

Kredito unijos tikslas yra suteikti paskolas savo nariams jų ir pačios kredito unijos naudai, tuo pačiu apsaugant narių lėšas.⁸⁵ Kredito unija turi vienodus įsipareigojimus ir tiems, kurie pasideda pinigais taupymui, ir tiems, kurie skolinasi, todėl ji turi suteikti tik tokias paskolas, kurios tikrai bus gražintos.⁸⁶ Šiame poskyryje detalai aptariama kredito unijos veikla, kredito suteikimo ir skolinimo procesas, kredito unijų teikiamos paslaugos bei kredito unijų santaupų mobilizavimas bei iškeliama pagrindinė problema.

Lietuvos bankui išdavus licenciją ir kredito uniją įregistravus juridinių asmenų registre, kredito unija pradeda savo veiklą. **Kredito unijos teikia šias paslaugas:**

✓ priima terminuotus ir neterminuotus indėlius iš savo narių, kredito unijų asociacijų, Lietuvos Respublikoje įregistruotų visuomeninių organizacijų, religinių bendruomenių, profesinių sąjungų organizacijų, labdaros ir paramos fondų, Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir (ar) savivaldybių įgaliotų institucijų, tarptautinių ir (ar) užsienio valstybių labdaros (paramos) fondų, taip pat, iki kredito unija įstos į Centrinę kredito uniją, ir iš kitų kredito unijų, nesančių Centrinės kredito unijos narėmis, terminuotus ir neterminuotus indėlius;

✓ duoda savo nariams tik kredito unijos įstatuose numatyta paskirčiai ilgalaikes ir trumpalaikes savitarpio paskolas;

✓ diskontuoja, inkasuoja vekselius;

✓ iki kredito unija įstos į Centrinę kredito uniją, skolina pinigus kitoms kredito unijoms, nesančioms Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijai arba skolinasi pinigų iš kitų kredito unijų, nesančių Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijos;

✓ investuoja laisvas kredito unijos lėšas į valstybės bei Lietuvos banko išleidžiamus vertybinius popierius, jei tokia veikla numatyta kredito unijos įstatuose;

✓ užsiima kita kredito įstaigoms būdinga veikla.⁸⁷

Kredito unijos priima terminuotus ir neterminuotus indėlius. Kredito unija priima indėlius tik iš savo narių, kredito unijų asociacijų ir kitų aukščiau išvardintų institucijų. Už indėlius mokamos 2-4% didesnės palūkanos nei komerciniuose bankuose. Palūkanų procentas yra nustatomas atsižvelgiant į rinkos pokyčius.

⁸⁵ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba. P.62.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

Pagal kredito unijų įstatymo 7 str. 1 d. 2 p. kredito unija duoda savo nariams tik kredito unijos įstatuose nustatyti paskirčiai ilgalaikes ir trumpalaikes savitarpio paskolas. Minėto įstatymo 9 str. 1 d. nurodytas kredito unijų suteikiamų tikslinių paskolų sąrašas. Pagal šį sąrašą paskolos suteikiamos: kilnojamajam ar nekilnojamajam turtui, būčiai reikalingiems daiktams įsigyti, buitės paslaugoms apmokėti, narių ūkinei, profesinei veiklai ar smulkiam ir vidutiniam verslui pradėti ir plėtoti bei kitai tikslinei paskirčiai, kuri yra numatyta kredito unijos įstatuose. To pačio straipsnio antroje dalyje numatyta leistinas paskolos dydis vienam kredito unijos nariui. Paskola negali viršyti dešimteriojo to nario pajaus dydžio bei 10 procentų kredito unijoje sukauptų indėlių ir kredito unijos paimtų paskolų sumos. To pačio įstatymo 9 str. 4 d. numatyta, kad paskola turi būti garantuota bent viena Lietuvos Respublikos civilinio kodekso numatyta prievolių užtikrinimo priemone: įkeitimu, hipoteka, laidavimu ar garantija. Ši norma yra imperatyvi, o tai reiškia, kad kredito unijos neturi teisės išduoti negarantuotos paskolos. Kai paskolos yra garantuotos laimi tiek kredito unijos, tiek ir kredito unijos nariai.

Kredito unijos pagal nagrinėjamo įstatymo 7 str. 3 d. diskontuoja ir inkasuoja vekselius. Kredito unijos narys, turintis vekselį gali jį diskontuoti (parduoti) kredito unijai. Kredito unija inkasuoja narių vekselius. Pagrindinė sąlyga vekselių inkasavimui – narys (vекselio mokėtojas) turi turėti sąskaitą kredito unijoje ir reikiamą lėšų sumą. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 1999 m. rugsėjo 13 d. Nr. 987 „Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo“ 58 p. numatyta, kad asmuo, turintis vekselį, gali kreiptis į banką (kredito įstaigą) su prašymu išduoti kreditą, įkeisdamas turimą vekselį. Tačiau ši nuostata prieštarauja kredito unijų įstatymo 9 str. 4 d., kur pateikiamas išsamus prievolės įvykdymo užtikrinimo sąrašas. Šiame sąrašė vekselis kaip prievolės užtikrinimo priemonė nėra numatytas.

Minėto įstatymo 7 str. 1 d. 4 p. nurodyta, kad kredito unija iki kredito unija įstos į Centrinę kredito uniją, skolina pinigus kitoms kredito unijoms, nesančioms Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijai arba skolinasi pinigų iš kitų kredito unijų, nesančių Centrinės kredito unijos narėmis, ar kredito unijų asociacijos. Šios paskolos taip pat turi būti užtikrintos LR Civilinio kodekso numatytoms prievolių užtikrinimo priemonėm. Taip pasireiškia kooperacijos tarp kooperatyvų principas. Kredito unijos pagal savo finansinę situaciją, bendradarbiauja tarpusavyje, padeda finansiškai kitoms kredito unijoms, asociacijoms.

Nagrinėjamo įstatymo 7 str. 1 d. 5 p. kredito unija investuoja laisvas kredito unijos lėšas į valstybės bei Lietuvos banko išleidžiamus vertybinius popierius, jei tokia veikla numatyta kredito unijos įstatuose. Investuodama laisvas lėšas, kredito unija uždirba

papildomas finansinės lėšas, kurios vėliau gali būti panaudojamos tiek kredito unijos finansiniam stiprinimui, tiek paskirstomos kredito unijų nariams.

Nagrinėjamo įstatymo 7 str. nepateikia išsamaus kredito unijos veiklos sąrašo. Minėto straipsnio šeštoje dalyje nurodyta, kad kredito unijos užsiima kita kredito įstaigoms būdinga veikla. Užsiėmimas kita kredito įstaigoms būdinga veikla, priklauso nuo narių finansinių poreikių bei nuo kredito unijos finansinės padėties. Pradedant teikti naują paslaugą, gali reikėti sukaupti papildomas lėšas, taip pat reikia įvertinti jos paklausą narių tarpe. Be minėtų funkcijų, kredito unija atlieka mokėjimų pavedimus, vykdo komunalinių mokesčių aptarnavimą. Tačiau pagrindinės kredito unijos funkcijos: indėlių priėmimas ir paskolų suteikimas.

Prieš tampant kredito unijos nariu, ne vienam busimam nariui iškyla klausimas, ar saugu laikyti pinigus kredito unijoje? Autoriaus atsakymas yra „taip. Indėliai kredito unijose yra privalomai draudžiami Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo nustatyta tvarka.⁸⁸ Ši norma yra imperatyvaus pobūdžio, nes kiekviena kredito unija privalo drausti indėlius. Minėto įstatymo 10 str. 2 d. numato, kad indėlių saugumo garantija taip pat yra kredito unijų narystė Centrinėje kredito unijoje, kuri atlieka savo narių kredito unijų likvidumo palaikymo ir sutrikusio mokumo atkūrimo funkcijas. Ši norma yra dispozityvaus pobūdžio, nes narystė Centrinėje kredito unijoje nėra privaloma, tai yra kredito unijos teisė.

Lietuvos Respublikos indėlių draudimo sistemą reglamentuoja Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas. Pagal Lietuvos indėlių draudimo sistemą yra apdraudžiami fizinių ir juridinių asmenų indėliai. Indėlius draudžia bankai, kredito unijos ir kitos institucijos numatytos minėtame įstatyme. Indėlių draudimą administruoja Valstybės įmonė „Indėlių ir investicijų draudimas“. Įsipareigojimų investuotojui draudimo suma yra lygi banko ar įmonės įsipareigojimams investuotojui draudiminio įvykio dieną, tačiau ji negali būti didesnė kaip⁸⁹:

- 1) 45 000 litų – nuo šio įstatymo įsigaliojimo dienos;
- 2) 50 000 litų – nuo 2004 m. sausio 1 d.;
- 3) 60 000 litų – nuo 2007 m. sausio 1 d.;
- 4) 20 000 eurų atitinkanti suma litais – nuo 2008 m. sausio 1 d.

Taigi, galima teigti, kad laikyti indėlius kredito unijoje yra saugu, nes jie draudžiami Valstybės įmonėje „Indėlių ir investicijų draudimas“. Kredito unijos narystė Centrinėje kredito unijoje - papildoma indėlių saugumo garantija.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2635.

Tačiau autoriui kyla ir kitas klausimas, ar saugu teikti paskolas nariams? Kaip numatyta kredito unijų įstatymo 9 str. 4 d. paskola turi būti garantuota bent viena Lietuvos Respublikos civilinio kodekso numatyta prievolių užtikrinimo priemone: įkeitimu, hipoteka, laidavimu ar garantija. Ši norma yra imperatyvi, tad kredito unijos neturi teisės išduoti negarantuotos paskolos. Šiame darbe mus domina tik kredito unijų teikiamos paskolos ir ar jos užtikrinamos. Darbe nekeliamas tikslas išnagrinėti paskolos grąžinimą užtikrinančias prievoles.

Kredito unijų nariai, kurie turi smukų ir vidutinį verslą, gali kreiptis ne tik į banką dėl paskolos grąžinimo, bet ir į UAB „Investicijų ir verslo garantijos“. Šiandien kredito unijoms paskolų grąžinimo garantiją gali suteikti ir 2005 m. įsteigta UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ (INVEGA). Šiai įmonei suteikta galimybė teikti garantijas už paskolų grąžinimą ne tik bankams, bet ir kredito unijoms. Bendrovė teikia garantijas, kuriomis užtikrinamas smulkaus ir vidutinio verslo subjektams suteiktų paskolų grąžinimas kredito įstaigoms. Bendrovė suteikta garantija užtikrina paskolos dalies grąžinimą proporcingai prisiimtai atsakomybei.⁹⁰ INVEGA teikia garantijas, kuriomis užtikrinamas smulkaus ir vidutinio verslo subjektams suteiktų paskolų grąžinimas kredito įstaigoms, administruoja dalinį paskolų palūkanų padengimą. Kredito unijos, kurioms INVEGA teiks garantijas, turi atitikti tam tikrus reikalavimus. Bendrovė teikia nustatytas garantijas tik toms kredito unijoms, kurios vykdo Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus ir yra įtrauktos į Lietuvos centrinės kredito unijos patvirtintą kredito unijų, turinčių teisę išduoti paskolas su valstybės garantija, sąrašą.⁹¹

Taigi, kredito unijoms paskolų grąžinimas užtikrinamas tuo, kad paskola garantuojama bent viena Lietuvos Respublikos civilinio kodekso numatyta prievolių užtikrinimo priemone: įkeitimu, hipoteka, laidavimu ar garantija. UAB „Investicijų ir verslo garantijos“ teikdama garantijas smulkių ir vidutinių verslo subjektų suteiktų paskolų grąžinimui kredito unijoms, prisideda prie smulkaus verslo rėmimo.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 887 “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros“// Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2272.

⁹¹ Ten pat.

2.2.2. Kredito unijos santaupų mobilizavimas

Vienas iš svarbiausių kredito unijos valdymo aspektų yra pakankami didelio grynujų pinigų kiekio sukaupimas, siekiant nariams operatyviai išmokėti pinigus.⁹² Kredito unijos nariai sudaro bendrą santaupų fondą, iš kurio teikia savitarpio paskolas vienas kitam. Kai nariai įneša daugiau indėlių, didėja santaupų fondas, tada daugiau narių gali pasiimti paskolas, o kredito unija gauna didesnes pajamas. Minimali kredito unijos nario fizinio asmens piniginė įmoka, vadinama pajumi, yra 100 Lt, juridinis asmens – 1000 Lt. Kredito unijos savo įstatuose gali numatyti ir didesnę minimalų pajaus dydį. Vienos kredito unijos minimalus pajinis kapitalas negali būti mažesnis nei 15000 Lt.

Nariai, paėmę paskolą iš bendrojo santaupų fondo, moka palūkanas už paskolą. Palūkanos yra pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis.⁹³ Kitas pajamų šaltinis - laisvų kredito unijų lėšų investavimas į valstybės bei Lietuvos banko išleidžiamus vertybinius popierius. Kredito unija nepaskolintas lėšas investavusi į minėtus vertybinius popierius, gauna papildomas lėšas.

Nariai ne tik skolinasi iš kredito unijų, bet ir laiko indėlius. Kredito unija naudoja savo narių indėlius paskolų finansavimui.⁹⁴ Kredito unijos moka savo indėlininkams didesnius palūkanų procentus nei komerciniuose bankuose. Šiandien kredito unijos moka 5% palūkanas už indėlį, tuo tarpu komerciniuose bankuose palūkanų procentas svyruoja nuo 2.55 iki 2.85% palūkanų už indėlį.

Kiekviena kredito unija siekia užtikrinti santaupų saugumą – pagrindinį indėlininkų reikalavimą, todėl indėliai yra draudžiami. Tačiau kredito unija turi numatyti ir paskolų praradimą. Paskolų praradimas – didžiausia grėsmė narių santaupoms, tad kredito unijoms labai svarbu tinkamai valdyti paskolas. Efektyviai valdant paskolas, galima sėkmingai patenkinti indėlininko lūkesčius ir sustiprinti kredito uniją finansiškai.

Taigi, kredito unijos finansų mechanizmas skiriasi nuo kitų finansinių įstaigų(bankų). Kredito unijos savo nariams suteikia galimybę iš indėlio uždirbti didesnes pajamas. Be to, kredito unijos uždirbtas pelnas paskirstomas kredito unijos nariams.

⁹² Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.39.

⁹³ Ten pat.P.10.

⁹⁴ Ten pat.

2.2.3. Kredito unijos finansinė ir kreditinė veikla (kapitalas)

Vienas svarbiausių finansinės veiklos komponentų kredito unijoje yra kapitalo sudarymas. Kredito unijos kapitalas skirstomas į pajinį, rezervinį bei papildomą kapitalą. „Kapitalas – tai gamybos priemonių visuma, arba turto kompleksas, kuris suformuojamas steigiant juridinį asmenį ar plečiant jo veiklą, siekiant jį panaudoti pajamoms gauti.“⁹⁵

Kredito unijų įstatymo 41 str. 2 d. numato, kad kredito unijos pajinis kapitalas sudaromas iš kredito unijos steigėjų bei jos narių pajinių piniginių įmokų už kredito unijos narių pajus. To paties straipsnio pirmoje dalyje nustatyta, kad kredito unijos minimalus pajinis kapitalas negali būti mažesnis kaip 15 000 litų. Jeigu pajinis kapitalas mažesnis, kredito unijos priežiūros institucija gali panaikinti kredito unijai išduotą veiklos licenciją. Nagrinėjamo įstatymo 41 str. 3 d. nustato pajinio kapitalo kaupimo principą, pajinis kapitalas kaupiamas atsižvelgiant į poreikį lėšų, kurias kredito unija nusprendžia investuoti į kredito unijos nuosavą turtą - patalpas, įrangą ir inventorių kredito unijos veiklai pradėti ir plėtoti, taip pat Centrinės kredito unijos pajams įsigyti. Be to, kuo didesnė rizika su kuria susiduria kredito unija, kuo nestabilesnė ekonominė aplinka, tuo didesnis kapitalo poreikis. Formuojant kapitalą, taip pat reikėtų atsižvelgti į kredito unijos plėtros planus. Jei planuojamas didesnis kredito unijos plėtimasis, reikėtų ir didesnio kapitalo.

Kredito unijos nario pajus gali būti tik pinigine įmoka.⁹⁶ Minimalus kredito unijos nario fizinio asmens pajaus dydis yra 100 litų, o minimalus nario juridinio asmens pajaus dydis yra 1000 litų.

Kredito unija sudaro rezervinį kapitalą. Rezervinis kapitalas paprastai naudojamas kredito unijos veiklos nuostoliams padengti. Rezervinis kapitalas sudaromas iš kredito unijos pelno, likusio atskaičius mokesčius, kasmet atskaitant ne mažiau kaip po 20 procentų iš šio pelno, kol rezervinis kapitalas sudarys 10 procentų ilgalaikių investicijų ir išduotų paskolų sumos, nustatytos metinio buhalterinio balanso pagrindu.⁹⁷ Nuostoliams, kurie gali būti padengti iš rezervinio kapitalo, priskiriami nuostoliai, susiję su abejotinais aktyvais - paskolomis ir ilgalaikėmis investicijomis. Kitiems nuostoliams atlyginti rezervinio kapitalo lėšos naudojamos tik kredito unijos visuotinio narių susirinkimui priėmus nutarimą.

⁹⁵ Autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Bendroji dalis.T.2.- Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004.P.225.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

⁹⁷ Ten pat.

Rezervai daro įtaką nuosavo kapitalo didėjimui potencialių pajamų stiprinimui ir finansiniam stabilumui.⁹⁸ Rezervai užtikrina kredito unijos finansinį saugumą ir stabilumą. Galima teigti, kad rezervų pagrindinė paskirtis - neutralizuoti nuostolius.

Kredito unija kaip finansų įstaiga uždirba pelną. Pagal kredito unijų įstatymą 44 str. 1d. kredito unijos pelnas yra lėšos, kurios lieka atskaičius iš kredito unijos finansinių metų pajamų tų metų kredito unijos išlaidas ir nuostolius. Pagal to pačio straipsnio antrą dalį numatyta, kad pelnas turi būti paskirstytas ne vėliau kaip per 3 mėnesius po finansinių metų pabaigos, prieš tai patvirtinus metinį balansą šio ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Autoriaus manymu, balansas ir buhalterinė apskaita yra kredito unijos apskaitos sistemos dalis, kuri leidžia kredito unijos vadovybei efektyviau kontroliuoti situaciją kredito unijoje. Gerai valdoma apskaitos sistema, yra vidinės kontrolės pagrindas kredito unijoje.

Lietuvos bankas atlieka išorinę finansinę kredito unijos kontrolę. Šio poskyrio tikslas išanalizuoti kredito unijos kreditinę veiklą, tad Lietuvos banko vykdomą finansinės kredito unijos kontrolę išsamiai nagrinėsime trečiame skyriuje.

Igyvendinant kredito unijų įstatymą, Lietuvos banko valdyba 1995 m. lapkričio 3 d. nutarimu Nr. 105 patvirtino Kredito unijų veiklos riziką ribojančius normatyvus. **Lietuvos Banko valdyba kredito unijoms nustatė šiuos normatyvus: likvidumo, maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta, kapitalo pakankamumo.** Vadovaujantis anksčiau minėtu nutarimo 3p. kredito pakankamumo normatyvas – kredito unijos kapitalo ir aktyvų, įvertintų pagal riziką, santykis, ne mažesnis negu 13 procentų. Likvidumo normatyvas - kredito unijos likvidžių aktyvų santykis su kredito unijos įsipareigojimais kiekvienu pareikalavimu, ne mažesnis negu 30 procentų, o perskaičiuotų likvidžių aktyvų ir kredito unijos kapitalo sumos su perskaičiuotais einamaisiais įsipareigojimais santykis ne mažesnis kaip vienetas⁹⁹. To pačio nutarimo antroje dalyje numatyta, kad maksimalios atviros užsienio pozicijos užsienio valiuta normatyvas – bendrosios atviros valiutos pozicijos (išskyrus eurus) ir kredito unijos kapitalo santykis, ne didesnis kaip 25 procentai, bei vienos valiutos (išskyrus eurus) atviros pozicijos ir kredito unijos kapitalo santykis, nedidesnis kaip 15 procentų kredito unijos kapitalo. Autoriaus manymu, nustatyti normatyvai netiesiogiai riboja kredito unijų narių kreditavimo procesą. Antra vertus nustatyti normatyvai yra tarsi gairės, parodančios, ar kredito unijos finansinė veikla vykdoma teisinga kryptimi.

⁹⁸ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.55.

⁹⁹ Lietuvos banko valdybos 2005m. vasario 24d. nutarimas Nr. 23 „Dėl Lietuvos banko valdybos 1995m. lapkričio 3d. nutarimo Nr. 105 “Dėl Kredito unijų veiklos riziką ribojančių normatyvų“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2005, Nr. 31-1031.

3. KREDITO UNIJOS LIETUVOS RESPUBLIKOS FINANSŲ SISTEMOJE

3.1. Lietuvos bankas kaip institucija vykdanči kredito unijos veiklos kontrolę.

Finansinės institucijos atlieka svarbų vaidmenį finansų sistemoje. Finansinės institucijos patenkina įvairių finansavimo proceso veikiančių dalyvių lūkesčius. Finansų institucijos atlieka šias dvi pagrindines funkcijas:

1. Finansinės institucijos smulkiems skolininkams teikia paskolas ir priima indėlius. Smulkūs skolininkai turi galimybę užsidirbti papildomų pajamų iš indėlio. Stambiams skolininkams finansinės institucijos suteikia galimybę gauti didesnes paskolas, nes finansinės institucijos sukaupia dideles lėšas.

2. Finansinės institucijos atlieka finansinio tarpininko vaidmenį, nes tiek lėšų skolintojams, tiek skolininkams partnerio suradimas finansinėje rinkoje yra brangus ir darbu imlus procesas, kadangi reikalinga išsami informacija, sugebėjimas įforminti sandorius.¹⁰⁰

Finansinės institucijos dažniausiai klasifikuojamos pagal lėšų sukaupimo būdą ir pagal atliekamų tarpininkavimo funkcijų ypatybes.

Pagal lėšų sukaupimo būdą finansinės institucijos skirstomos į: deponentines ir nedepozitines. Depozitines institucijos priima indėlius iš fizinių, ir juridinių asmenų ir, sukaupusios reikiamus išteklius, teikia paskolas ūkio subjektams ir gyventojams bei vykdo kitas finansines operacijas. *Prie deponentinių finansinių institucijų priskiriama:*

- ❖ Komerciniai bankai
- ❖ Taupomieji bankai
- ❖ Taupymo ir paskolų asociacijos
- ❖ Kredito unijos

Lietuvoje taupomųjų bankų ir taupymo ir paskolų asociacijų kol kas dar nėra.

Nedepozitines institucijos sukaupia lėšas įvairių įmoku, periodinių įnašų pagalba ir investuoja sukauptus finansinius išteklius tam tikromis jų veiklos pobūdį ir strategiją atitinkančiomis sąlygomis.¹⁰¹

Prie nedepozitinių finansinių institucijų priskiriama:

- ❖ Draudimo firmos
- ❖ Pensijų fondai
- ❖ Investiciniai fondai

¹⁰⁰ Levišauskaitė K., Rūškys G. Valstybės finansai: vadovėlis. –Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto leidykla, 2003.P.35.

¹⁰¹ Ten pat.P.35.

❖ Rizikos kapitalo fondai

Pagal atliekamų tarpininkavimo funkcijų ypatybes visos finansinės institucijos skirstomos į *finansinius tarpininkus* ir *investicinius bankus*.

Finansiniai tarpininkai apima tiek depozitines, tiek nedepozitines finansines institucijas, kurios kaupia lėšas įvairių indėlių, ir įmokų, įnašų pavidalu ir panaudoja finansinius išteklius įvairioms paskoloms teikti arba vertybiniams popieriams antrinėje rinkoje įsigyti.¹⁰²

Investiciniai bankai platina naujas vertybinių popierių emisijas pagal iš anksto nustatytą kainą arba nuperka visus išleistus naujus vertybinius popierius pagal sutartą kainą, o po to parduoda juos finansų rinkoje pagal rinkos kainą.¹⁰³ Lietuvos bankas taip pat užtikrina kredito įstaigų komercinių bankų ir kredito įstaigų efektyvią finansinę veiklą bei vykdo minėtų institucijų finansinės veiklos kontrolę.

Taigi, kredito unijos yra depozitinės finansų institucijos, nes priima indėlius ir teikia paskolas fiziniams ir juridiniams asmenims. Kredito unijas taip pat galima apibrėžti kaip finansinius tarpininkus, nes kaupia lėšas, sukauptas lėšas panaudoja paskolų teikimui arba investuoja į vertybinius popierius. Kredito unijos veikia Lietuvos finansų industrijoje šalia komercinių bankų ir Lietuvos banko. Kredito unijos veikia mažmeninės bankininkystės rinkos segmente. Tačiau galima pastebėti, kad daugelyje finansų industrijos vietų dominuoja komerciniai arba valstybės kontroliuojami bankai, kurie padeda vykdyti valstybės monetarinę politiką.¹⁰⁴ Lietuvos bankas taip pat užtikrina kredito įstaigų komercinių bankų ir kredito įstaigų efektyvią finansinę veiklą bei vykdo minėtų institucijų finansinės veiklos kontrolę.

Lietuvos bankas atlieka kredito unijos finansinės veiklos kontrolę. Lietuvos Respublikoje centrinis bankas yra Lietuvos bankas, kuris nuosavybės teise priklauso Lietuvos valstybei. Lietuvos bankas yra sudėtinė Europos centrinių bankų sistemos dalis ir Europos centrinių bankų sistemos tikslų siekia bei uždavinius vykdo vadovaudamasis Europos centrinio banko gairėmis ir nurodymais. Lietuvos bankas savo funkcijas atlieka ir veiklą vykdo tiek, kiek tai neprieštarauja Europos centrinio banko ir Europos centrinių bankų sistemos tikslams ir Europos Sąjungos teisės aktams, tarp jų Europos centrinio banko teisės aktams.¹⁰⁵

Lietuvos bankas atlieka šias pagrindines su kredito unijomis susijusias funkcijas:

- ✓ išduoda bei atšaukia licencijas kredito unijoms,
- ✓ nustato kredito unijų finansinės apskaitos principus ir atskaitomybės tvarką.

¹⁰²Levišauskaitė K., Rūškys G. Valstybės finansai: vadovėlis. –Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto leidykla, 2003.P.35.

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba.P.16.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.

Lietuvos banko valdyba atlieka šias, su kredito unijomis susijusias funkcijas:

- ✓ nustato kredito unijų riziką ribojančius normatyvus, jų dydžius bei skaičiavimo metodiką,
- ✓ nustato kredito unijų privalomųjų atsargų sudarymo bei laikymo Lietuvos banke tvarką, sprendžia klausimus dėl bankroto bylų iškėlimo kredito unijoms.
- ✓ taiko įstatymų nustatytas poveikio priemones kredito unijoms,
- ✓ sprendžia klausimus dėl įstatymuose nustatytų licencijų, leidimų, sutikimų išdavimo kredito unijoms ir jų atšaukimo.

Lietuvos bankas prižiūri kredito unijų veiklą. Lietuvos banko licenciją turinčių kredito įstaigų veiklos priežiūra galima suskirstyti į keturias grupes:

- licencijavimas,
- priežiūrai atlikti reikalingos iš kredito įstaigų ataskaitų forma gautos informacijos kaupimas,
- kredito unijų inspektavimas,
- poveikio priemonių taikymas kredito įstaigoms.

Lietuvos bankas nagrinėja kredito unijų prašymus dėl licencijų, leidimų, išdavimo, priima sprendimus, išduoda licencijas.

Lietuvos bankas, atlikdamas kredito unijų priežiūrą, kaupia reikalingą informaciją iš kredito unijų įstaigų ataskaitų forma, atlieka kredito unijų veiklos analizę, vertina kredito unijų veiklą bei finansinę būklę. Lietuvos bankas, atlikdamas kredito unijų priežiūrą, atsižvelgia į nustatytus kredito unijų veiklos riziką ribojančius normatyvus bei kitus reikalavimus.

Lietuvos bankas inspektuoja kredito unijas. Inspektavimas – tikrinimas, ar teisingai sudarytos Lietuvos bankui pateiktos finansinės ataskaitos, taip pat kredito įstaigos veiklos bei finansinės būklės (kapitalo, aktyvų kokybės, pelningumo), rizikų (kredito, likvidumo, rinkos, operacinės ir kitų) valdymo bei vadovavimo kredito įstaigai efektyvumo vertinimas.¹⁰⁶ Lietuvos bankas kas pusmetį inspektuoja pasirinktas kredito unijas, o kas metus teikia kredito įstaigų finansinės veiklos ataskaitas.

Lietuvos bankas nustatęs, kad kredito unijos pažeidė įstatymus, taiko joms poveikio priemones. Lietuvos bankas gali taikyti šias sankcijas: įspėti kredito uniją dėl jos veiklos trūkumų bei pažeidimų ir nustatyti terminus jiems pašalinti, įstatymų nustatyta tvarka skirti kredito unijos vadovams administracines nuobaudas už šio įstatymo pažeidimus, laikinai arba

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957.

visam laikui atšaukti leidimą atlikti vieną ar kelias kredito unijos veiklos operacijas, laikinai arba visam laikui atšaukti kredito unijai išduotą licenciją verstis nustatyta veikla ir kt.¹⁰⁷

Taigi, galima teigti, kad Lietuvos bankas atlieka išorinę kredito unijos finansinės veiklos kontrolę, prižiūri kaip kredito unijos laikosi įstatymų, o esant pažeidimams, taiko kredito unijoms sankcijas. Lietuvos bankas – kontrolės institucija, kuri užtikrina kredito unijų veiklos saugumą, patikimumą ir teisėtumą.

3.2. Komercinių bankų ir kredito unijų santykis

Lietuvos Respublikoje veikia 2 – jų tipų kredito įstaigos: komerciniai bankai ir kredito unijos.

Komercinis bankas – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę.¹⁰⁸

Komerciniai bankai yra kredito įstaigos, kurios sukaupia lėšas iš terminuotų, neterminuotų indėlių ir sukauptas lėšas naudoja vartotojiškoms ir hipotetinėms paskoloms teikti. Hipotekinė paskolą galima apibrėžti kaip paskolą su užstatu nekilnojamuoju turtu arba žeme.

Kredito unijos atlieka beveik tas pačias funkcijas kaip ir komerciniai bankai, todėl komerciniai bankai yra kredito unijų konkurentai mažmeninės bankininkystės sektoriuje, tačiau skiriasi klientų ratas komerciniai bankai orientuoti į verslo klientus, o kredito unijas į žemesnes nei vidutines pajamas gaunančius klientus.

Lietuvoje šiuo metu yra 64 kredito unijos, vienijančios virš 57.000 gyventojų: ūkininkų, darbininkų, studentų, medikų, religinių ir visuomeninių organizacijų narių.

2005 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 64 kredito unijos iš kurių 31 aptarnavo žemdirbius arba su žemės veikla susijusius fizinius asmenis (žr. priedą Nr. 4). Tuo tarpu 2005 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 10 komercinių bankų, šis skaičius išlieka pastovus nuo 2001m.

Kredito unijos nors ir atlieka panašias funkcijas kaip ir komerciniai bankai, tačiau skiriasi šiais esminiais kriterijais: organizacine struktūra, paslaugų teikimu, klientų ratu, nustatomu palūkanų paskoloms ir indėliams dydžiu.

➤ **Organizacinė struktūra.** Bankas – akcinis kapitalas – siekia gauti kuo didesni pelną. Kredito unija siekia tiek pelno, kiek reikia save išlaikyti ir rizikai valdyti. Kredito unija – pati paprasčiausia finansinio tarpininkavimo institucija, veikianti pajinio kapitalo principu:

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832.

vienas narys – vienas balsas. Kredito unija siekia tiek pelno, kiek reikia save išlaikyti ir rizikai valdyti.

➤ **Paslaugų teikimas.** Bankas teikia paslaugas visiems fiziniams ir juridiniams asmenims. Kredito unijos teikia paslaugas tik savo nariams.

➤ **Klientų ratas.** Bankas yra orientuotas į vidutinius ir stambius verslo klientus, vidutinės pajamas ir aukštas pajamas gaunančius fizinius asmenis. Tuo tarpu kredito unija orientuojasi į mažesnes nei vidutinės pajamas turinčius žmones bei į smulkų verslą.

➤ **Palūkanų dydis.** Palūkanos už indėlius unijoje paprastai yra didesnės nei bet kuriame banke. Daugėjant unijos narių ir didėjant turtui mažėja paskolų palūkanos. (žr. priedą Nr. 4) Be to, mažesnis administracinis aparatas leidžia kredito unijoms mokėti didesnes indėlių palūkanas nei bankai ir imti mažesnes paskolų palūkanas. Indėlių palūkanos kredito unijose dabar siekia 3,5–5%, paskolų – 4,96–7,9%. [1]

Kredito unijos ir komercinius bankus sieja tik vienas bendras interesas, kaip antai, dalijimasis informacija apie blogus skolininkus.

3.3. Centrinė kredito unija

Lietuvoje veikia 2 – jų lygių kooperacinės institucijos, pirmame lygyje veikia visos kredito unijos, antrame lygyje – centrinė kredito unija, asociacija kredito unijos.

Centrinė kredito unija (CKU) – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri verčiasi licencinių ir kitų finansinių paslaugų teikimu Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatyme numatytiems asmenims ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę. Licencinės finansinės paslaugos – tai¹⁰⁹:

1. indėlių ar kitų grąžintinų lėšų priėmimas iš neprofesionalių rinkos dalyvių,
2. pinigų pervedimas,
3. elektroninių pinigų išleidimas ir tvarkymas,
4. kitos finansinės paslaugos, kurių teikimu galima verstis tik turint pagal kitus Lietuvos Respublikos įstatymus išduotą licenciją.

CKU paslaugas gali teikti savo nariams, kredito unijų, kurios yra CKU narės, nariams, Lietuvos Respublikoje įsteigtoms kredito unijų asociacijoms, kitoms Lietuvos Respublikoje įsteigtoms finansų įstaigoms.¹¹⁰ Privalomos narystės CKU įstatyme nenumatyta

¹⁰⁹ Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 61-2181.

¹¹⁰ Ten pat.

– jeigu kredito unija nenorės priklausyti centrinei kredito unijai, ji galės veikti savarankiškai.¹¹¹

CKU, be finansinių paslaugų teikimo:

- palaiko kredito unijų CKU narių likvidumą ir mokumą,
- stebi kredito unijų CKU narių veiklą ir, kai būtina, tikrina šias kredito unijas bei teikia informaciją Lietuvos bankui dėl nustatytų pažeidimų,
- organizuoja kredito unijų darbuotojų mokymus kooperatinės bankininkystės klausimais ir teikia metodinę pagalbą kredito unijoms CKU narėms.
- dalyvauja Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įvairių institucijų inicijuotose programose bei projektuose, skirtuose kredito unijoms, ir priima su tomis programomis bei projektais susijusias lėšas, turta, taip pat prisiima įsipareigojimus;

Svarbiausia CKU funkcija: kredito unijų CKU narių likvidumo ir mokumo palaikymas. Tam tikslui CKU yra kaupiamas stabilizacijos fondas. Stabilizacijos fondas – tai Centrinėje kredito unijoje sudarytas Centrinės kredito unijos narių kredito unijų mokumui atkurti skirtas fondas, kurį sudaro Centrinės kredito unijos narių kredito unijų įmokėtos lėšos ir kitas turtas.¹¹² Kredito unijos CKU narės moka į stabilizacijos fondą CKU visuotinio narių susirinkimo nustatytas įmokas. Dažniausiai kredito unijos į Stabilizacijos fondą moka 0,2 proc. nuo aktyvų per metus. 2006 m. kredito unijos moka įmokas 0,2 proc. nuo kredito unijos indėlių.¹¹³ Šios įmokos į stabilizacijos fondą yra kredito unijos išlaidos.

CKU palaiko kredito unijų CKU likvidumą. Sutrikęs kredito unijos likvidumas – tai būklė, kai kredito unijos likvidumas pasidaro mažesnis už nustatytą likvidumo normatyvą ir kai kredito unijos turto ir įsipareigojimų sudėtis pagal terminus artimiausiems mėnesiams iš dalies yra nesubalansuota ir gali sutrikyti įvykdyti įsipareigojimus.¹¹⁴ Kredito unijos CKU narės centrinėje kredito unijoje atidarytoje sąskaitoje laiko lėšas, kurios sudaro ne mažiau kaip 1,2 proc. nuo kredito unijos įsipareigojimų. Lėšų dydį nustato visuotinis centrinės kredito unijos narių susirinkimas. Lietuvos centrinės kredito unijos valdyba valdo likvidumo palaikymo rezervą ir teikia iš šio rezervo paskolas kredito unijų sutrikusiam likvidumui

¹¹¹ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Kredito unijos. [//http://www.svv.lt/index2 .php?article=103](http://www.svv.lt/index2.php?article=103); prisijungimo laikas 2006-08-03.

¹¹² Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 61-2181.

¹¹³ Lietuvos kredito unijos. Kas yra LCKU (Lietuvos Centrinė kredito unija)? [//http://www.lku.lt/content/view/20/43](http://www.lku.lt/content/view/20/43); prisijungimo laikas: 2006-08-01.

¹¹⁴ Lietuvos Centrinė kredito unija. Finansinės ataskaitos.- Kaunas, 2003.

atkurti. Šios paskolos teikiamos ne ilgesniam kaip pusės metų laikotarpiui.¹¹⁵ Paskolos kredito unijos likvidumui palaikyti teikiamos, kai:

- kredito unijos likvidumas tampa mažesnis už nustatytą likvidumo normatyvą,
- kredito unijos turto ir įsipareigojimų sudėtis pagal terminus artimiausiems mėnesiams rodo tam tikrą nesubalansuotumą, galintį sutrikdyti įvykdyti įsipareigojimus.

CKU taip pat atlieka Lietuvoje veikiančių kredito unijų veiklos priežiūrą, tikrina jų veiklą. CKU aptikusi kredito unijų veikloje įstatymų pažeidimus informuoja Lietuvos Banką.

CKU organizuoja kredito unijų darbuotojų mokymus ir teikia metodinę pagalbą kredito unijoms CKU narėms bei dalyvauja Lietuvos Respublikos ir kitų šalių įvairių institucijų inicijuotose programose bei projektuose, skirtuose kredito unijoms.

Lietuvos centrinė kredito unija organizuoja kredito unijų rinkodarą, teikia teisinę konsultacijas, vykdo kredito unijų apmokymus, atlieka kredito unijų buhalterinės apskaitos sistemos "KUBAS" priežiūrą ir palaikymą.¹¹⁶ Autoriaus manymu šios CKU funkcijos dubliuojasi su Asociacijos Lietuvos kredito unijos (toliau ALKU) funkcijomis. Šias funkcijas reikėtų priskirti tik ALKU kompetencijai, tada šių organizacijų veikla taptų tikslingesnė.

3.4. Asociacija Lietuvos kreditų unijos

1997 m. lapkričio 27 d. buvo įsteigtas Lietuvos kredito unijų centras – Asociacija Lietuvos kredito unijos (toliau - ALKU). Vienuolika kredito unijų pasirašė asociacijos steigimo sutartį ir nusprendė suvienyti jėgas plėtojant kredito unijų judėjimą Lietuvoje. Asociacija įsikūrusi Kaune.¹¹⁷ Asociacija atlieka šias pagrindines funkcijas:¹¹⁸

- ✓ atstovauja kredito unijoms Lietuvoje ir užsienyje,
- ✓ teikia asociacijos nariams mokslinę-metodinę ir techninę pagalbą vadybos, finansų, rinkodaros ir informacinių technologijų srityse,
- ✓ teikia konsultacines paslaugas: ruošiant visus steigimui reikalingus dokumentus,
- ✓ kuria ir diegia bankinius produktus.

ALKU atstovauja kredito unijoms Lietuvoje ir užsienyje. Be to, atstovauja kredito unijų interesus valdžioje.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 61-2181.

¹¹⁶ Lietuvos Centrinė kredito unija. Finansinės ataskaitos.- Kaunas, 2003.

¹¹⁷ Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Kredito unijos. // <http://www.svv.lt/index2.php?article=103>; prisijungimo laikas 2006-08-03.

¹¹⁸ Lietuvos kredito unijos. Kas yra ALKU (Asociacija Lietuvos kredito unija)? // <http://www.lku.lt/content/view/21/43>; prisijungimo laikas: 2006-08-01.

AKLU teikia asociacijos nariams mokslinę-metodinę pagalbą: besiruošiantiems steigti kredito uniją organizuoja pažintinius seminarus, susitikimus su steigėjais. AKLU teikia ir techninę pagalbą vadybos, finansų, rinkodaros ir informacinių technologijų srityse. ALKU konsultuoja kredito unijų valdymo klausimais. Kas mėnesį įvertina kredito unijų rezultatus ir kiekvienai kredito unijai atskirai pateikia išvadą ir rekomendacijas.¹¹⁹ ALKU diegia technologijas, kurios palengvina darbą kredito unijoms ir gerina narių aptarnavimo kokybę. Be to, ALKU konsultuoja kredito unijas dėl laisvų lėšų panaudojimo; atlieka kredito unijų finansines analizes, padeda paruošti ataskaitas valdžios institucijoms.

ALKU teikia konsultacines paslaugas: ruošia visus steigimui reikalingus dokumentus bei kreipiasi į Lietuvos banką dėl licencijos išdavimo.

ALKU kuris unijų nariams reikalingas paslaugas, populiarina kredito unijas ir jų teikiamas paslaugas, organizuoja marketingo akcijas, ruošia reklaminę-informacinę medžiagą.¹²⁰ ALKU teikiamos paslaugos yra nemokamos, tad kredito unijos gali sutaupyti lėšų, nes joms nereikia samdyti teisininkų, kad paruoštų steigimo dokumentus, nereikia kreiptis į reklamos firmas.

2005 m. liepos 7 d. ALKU priklausė 54 kredito unijos iš 64 Lietuvoje veikiančių kredito unijų. Pagrindinis Asociacijos valdymo organas yra kredito unijų, asociacijos narių, visuotinis susirinkimas, kuris sprendžia strateginius ir kredito unijų judėjimui esminius klausimus.¹²¹ Kredito unijų visuotinis susirinkimas išrenka asociacijos valdybą ir skiria administraciją. Administracija vykdo kasdienines asociacijos funkcijas.

¹¹⁹ Lietuvos kredito unijos. Kas yra ALKU (Asociacija Lietuvos kredito unija)? // <http://www.lku.lt/scontent/view/21/43>; prisijungimo laikas: 2006-08-01.

¹²⁰Ten pat.

¹²¹ Ten pat.

4. KREDITO UNIJŲ VAIDMUO IR PERSPEKTYVOS EUROPOS SĄJUNGOS FINANSŲ SISTEMOJE

4.1. Kredito unijos (kooperatiniai bankai) Europos Sąjungos šalyse

Europos Sąjungoje veikia šios kooperatinės finansinės institucijos: kooperatiniai bankai, kredito unijos, santaupų ir kredito kooperatyvai. Kooperatinės finansinės institucijos priima indėlius ir teikia paskolas išimtinai tik savo nariams. Kooperatinių finansinių institucijų struktūra ir valdymas, teisinis ir kontrolės priežiūros statusas, padėtis ir paslaugų sektorius skiriasi tarp regionų ir ypač tarp industrinių ir ekonomiškai silpnų valstybių.

Kooperatiniai bankai yra pagrindiniai dalyviai Europos vidaus rinkoje. Kooperatiniai bankai turi 4500 vietinius bankus ir 60000 skyrių ir veikia visoje išsiplėtusioje Europos Sąjungoje ir vaidina pagrindinį vaidmenį bankų ir finansų sektoriuje. Kooperatiniai bankai turi 140mln. klientų, tarp privačių klientų bei mažų ir vidutinio dydžio įmonių.¹²² Vienas bankas iš dviejų Europoje yra kooperatinis bankas. Kooperatiniai bankai remia kooperatinių finansinių institucijų įvairumą vieningoje Europos rinkoje, kuri pagrįsta subsidiarumo ir savireguliacijos principu. Kooperatinius bankus visoje Europoje atstovauja Europos kooperatinių bankų asociacija.

Europos Sąjungos šalys gali būti padalintos į tris grupes pagal kooperatinių bankų paplitimą:¹²³

1. Šalys, kuriose kooperatiniai bankai užima daugiau kaip 10% rinkos. Į šią grupę patenka Nyderlandai, Vokietija, Prancūzija, Austrija, Suomija ir Italija. Kooperatinė bankininkystė šiose šalyse išsivystė pakankamai greitai., ypač XX amžiaus pradžioje. Olandijoje ir Suomijoje yra po 1 kooperatinę bankinę grupę, Vokietijoje, Prancūzijoje, Italijoje ir Austrijoje jų yra keletas.

2. Šalys, kuriose kooperatinė bankininkystė egzistuoja, bet santykinai užima mažą dalį rinkos. Tokios šalys yra Airija, Portugalija ir Ispanija. Remiantis bankų aktyvais, šių bankų rinkos dalis mažesnė nei 10%. Tačiau nors kooperatinių bankų reikšmė santykinai yra nedidelė, absoliučiais skaičiais matuojant jų reikšmė gali būti nemaža mažmeninės bankininkystės sektoriuje. Toks pavyzdys sutinkamas Airijoje, kur šiuo metu veikia apie 640 vietinių bankų, turinčių daugiau kaip 2,068 mln. iš 3,8 mln. gyventojų. Kooperatiniai bankai

¹²² European Association of Co-operative Banks // <http://www.eurocoopbanks.coop/GetDocument.aspx?id=1574>; prisijungimo laikas 2006-10-05;

¹²³ Kaupelytė D. Lietuvos kredito unijų vystymosi prielaidos mažmeninės bankininkystės kontekste // Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai, 2002.P. 36-37.

Portugalijoje yra labai maži ir koncentruoti žemės ūkio sektoriuje. Tai iš dalies atsitiko dėl to, kad kooperatiniams bankams buvo apribota galimybė teikti finansines paslaugas.

3. Šalys, kuriose kooperatinė bankininkystė yra visai neišsivysčiusi ir beveik nykstanti. Šioje šalių grupėje yra Belgija, Švedija, Danija, Liuksemburgas ir Graikija. Danijoje, Liuksemburge ir Graikijoje kooperatinė bankininkystė tarp mažos ir labai mažos.¹²⁴ Tuo tarpu Belgijoje ir Švedijoje kooperatiniai bankai nyksta ir šiose valstybėse likę tik keletas kooperatinių bankų.

Šalys, kuriose kooperatiniai bankai užima daugiau kaip 10% rinkos kooperatinė bankininkystė atlieka svarbų vaidmenį šalies mažmeninės bankininkystės rinkoje.

Kooperatinių bankų struktūra Europoje yra vieno, dviejų arba trijų lygių. Skirtingi lygiai yra – vietinis, regioninis ir valstybinis. Skirtingų lygių struktūros turi skirtingas funkcijas ir galias. Aukščiausio lygio institucija veikia kaip centrinis bankas. Prancūzija, Austrija, Vokietija turi dviejų lygių ir trijų lygių kooperatinių bankų sistemas. Didžiojoje Britanijoje egzistuoja vieno lygio sistema, kitos šalys turi dviejų lygių sistemas.

Pagrindinės tendencijos, kurios pastebimos kooperatinių bankų vystymesi iš vienos pusės yra atskirų kooperatinių institucijų ir skyrių skaičiaus mažėjimas, siekiant racionalizacijos, kuri tiesiogiai palietė visą bankų sektorių, iš kitos pusės – kooperatinių bankų rinkos dalies didėjimas.¹²⁵

Paskutiniaisiais metais kredito kooperatyvų veikloje vyksta koncentracija ir konsolidacija, tai yra mažėja kredito kooperatyvų skaičius. Tai įtakojo naujos technologijos bei internetinės bankininkystės diegimas. Tačiau kooperatiniai bankai išlaiko platų aptarnavimo tinklą, išlikdami mažmeninės bankininkystės lyderiai.

4.2. Kredito unijų teisinis statusas ES finansų teisės sistemoje

ES teisės skyrių „Laisvė teikti paslaugas“ sudaro du poskyriai: finansinės paslaugos (bankininkystė, draudimas, vertybiniai popieriai ir investicinės paslaugos) ir nefinansinės paslaugos (duomenų apsauga, prekybos agentų veikla, informacinės visuomenės paslaugos, steigimosi laisvė ir laisvė teikti paslaugas amatininkams, prekybininkams bei ūkininkams).¹²⁶ Konsoliduotuoju Europos Bendrijos steigimo sutartyje nėra įtvirtinta nuostatų apie kredito unijas, tačiau yra įtvirtinta blanketinė nuostata. Kad liberalizuotų kokią nors konkrečią

¹²⁴Ten pat.P.38.

¹²⁵ Kaupelytė D. Lietuvos kredito unijų vystymosi prielaidos mažmeninės bankininkystės kontekste // Lietuvos aukštųjų mokyklų vadybos jaunųjų mokslininkų konferencijų darbai, 2002.P. 38.

¹²⁶ Laisvė teikti paslaugas [/http://www.lb.lt/lt/integracija/ltp_nuostatos.html](http://www.lb.lt/lt/integracija/ltp_nuostatos.html); prisijungimo laikas 2006-10-05.

paslauga, Taryba, remdamasi Komisijos pasiūlymu ir pasikonsultavusi su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Europos Parlamentu, kvalifikuota balsų dauguma leidžia direktyvas.¹²⁷

Kaip minėta, Lietuvoje veikia 2-jų tipų kredito įstaigos: komerciniai bankai ir kredito unijos. Lietuva derybose su ES dėl „Laisvės teikti paslaugas“ skyriaus, prašė priskirti Lietuvos kredito unijas prie direktyvos 2000/12/EB (Konsoliduotos bankininkystės direktyva) 2 straipsnio 3 dalyje išvardytų institucijų, o Centrinei kredito unijai numatė taikyti 1 mln. eurų minimalaus pagrindinio kapitalo reikalavimą pagal direktyvos 2000/12/EB 5 straipsnio 2 dalį.

Prašymas buvo grindžiamas tuo, kad atsižvelgiant į nedidelę jų užimamą kredito įstaigų rinkos dalį (2003 m. sausio 1 d. duomenimis, kredito unijų turtas sudarė 70,1 mln. litų, t.y. 0,41 proc. visos bankų sistemos turto), taip pat į ypatingus kredito unijų narystės reikalavimus ir specifinį veiklos pobūdį, kredito unijoms nėra būtinybės vykdyti visus kredito įstaigų veiklą reguliuojančių direktyvų reikalavimus.¹²⁸ Kredito unijos dėl savo menkos apimties nesugebėtų vykdyti ES finansinių direktyvų reikalavimų. Visų pirma tai susiję su reikalavimais kapitalui.

Pradėjus taikyti kredito unijoms ES direktyvų reikalavimus, pajininkai privalėtų sukaupti bent minimalų (1 mln. eurų) pajinį kapitalą, o tai praktiškai nerealu, tokiu būdu kredito unijų veikla gali būti sužlugdyta ir pakirstas pasitikėjimas prasidėjusiu ir besiplečiančiu kooperatiniu judėjimu Lietuvoje.¹²⁹ Be to, siekiant užtikrinti patikimą ir saugią kredito unijų veiklą, 2002 m. pabaigoje savo veiklą pradėjo Centrinė kredito unija. Centrinė kredito unija – kooperatiniais pagrindais suorganizuota, kredito unijų ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės įsteigta kredito įstaiga, veikianti kaip kooperatinė bendrovė.

Taigi, derybų metu buvo pasiekta, kad Centrinei kredito unijai bus taikomas 1 mln. eurų minimalaus pagrindinio kapitalo reikalavimas pagal direktyvos 2000/12/EB 5 straipsnio 2 dalį. Lietuvos kredito unijas buvo priskirtos prie direktyvos 2000/12/EB 2 straipsnio 3 dalyje išvardytų institucijų. Ši direktyva taip pat netaikoma Airijos kredito unijoms.

Tačiau, nepaisant derybų metu pasiektų rezultatų, 2003 m. Seimas paruošė naują kredito unijų projektą, kurio tikslas kredito unijoms taikyti ES direktyvos 2000/12/EB dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos nuostatas. Pati direktyva kredito unijoms netaikoma, tačiau nepaisant kredito unijoms pritaikytos ES direktyvos išimties, į įstatymo projektą perkeltos minėtos ES direktyvos nuostatos. Šis įstatymo projektas susilaukė didelio Asociacijos kredito unijos nepritarimo. Pagrindiniai nepritarimo motyvai:

¹²⁷ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

¹²⁸ Laisvė teikti paslaugas//http://www.lb.lt/lt/integracija/ltp_nuostatos.html; prisijungimo laikas 2006-10-05.

¹²⁹ Derybos dėl narystės ES - Derybų rezultatai. Laisvė teikti paslaugas//http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenu_D=2&MenuItemID=312&ItemID=2796&LangID=1; prisijungimo laikas 2006-10-05.

1. Pagal ES stojimo sutartį Lietuvos Respublika neturi įsipareigojimo pritaikyti kredito unijoms direktyvos 2000/12/EB reikalavimų, todėl jis nėra integracinis.
2. Nėra būtinybės suderinti Kredito unijų įstatymo su visomis Finansų įstaigų įstatymo nuostatomis, kuris labiau atitinka bankų, o ne kredito unijų veiklą.
3. Galiojantis Kredito unijų įstatymas veikia nuo 1995 m. ir pilnai atitinka visuotinai pripažintus kredito unijų veiklos principus. Įstatymo projekte siūlomi kardinalūs kredito unijų veiklos reglamentavimo pakeitimai yra parengti skubotai, nesuderinus su Lietuvos kredito unijų atstovais ir neatsižvelgus į galimas pasekmes kredito unijų judėjimui.¹³⁰

Asociacijos kredito unijos manymu, priėmus siūlomą įstatymo projektą kredito unijų plėtra būtų sustabdyta, o veikiančios kredito unijos būtų pasmerktos pasyviai vegetavimui, dėl to ilginiui kooperatinė kreditavimo sistema nustotų gyvavusi.¹³¹

Autoriaus nuomone, tai tiesiog neapgalvota kai kurių asmenų nuomonė, kuri galėjo sugriauti vienintelę lietuvišką kredito įstaigų sistemą. Kredito unijų įstatymą galima tobulinti ir derinti prie ES reikalavimų, tačiau autorius siūlytu tai daryti reikia naudojant dabar gerai veikiančią įstatymą, įvedant naujas pataisas, o ne pateikiant visiškai naują, nežinia kokiais motyvais sukurtą įstatymą.

Lietuvoje kredito unijų veiklos tiesiogiai nereglamentuoja ES pirminiai teisės aktai: Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis ir direktyvos ir kt. Tačiau, kai kurie antriniai teisės aktai kaip Europos Centrinio banko nuomonė yra privaloma. Jei Lietuvos bankui kyla klausimų dėl kredito unijų veiklos, susijusios su ES pinigų politika, jis gali kreiptis į Europos Centrinį banką. Europos Centrinis bankas pateikia savo nuomonę, ar kredito unijos privalo laikytis tam tikrų Europos Centrinio banko pinigų politikos reikalavimų. Kaip pavyzdį galima pateikti Eurosistemos privalomųjų atsargų reikalavimas. ECB mano, kad, siekiant taikyti Eurosistemos privalomųjų atsargų reikalavimus, būtina iš esmės patikrinti, ar įstaiga atitinka Konsoliduotos bankininkystės direktyvos 1 straipsnio 1 dalies 1 pastraipoje nustatytus kriterijus (t.y. ar jos veikla apima indėlių ar kitų gražintinų lėšų iš visuomenės priėmimą ir paskolų teikimą savo sąskaita).¹³² Todėl ECB patikrinęs, ar Lietuvos kredito unijos atitinka Konsoliduotos bankininkystės direktyvos 1 straipsnio 1 dalies 1 pastraipoje nustatytus kriterijus, nustatė, kad kredito unijos gali priimti indėlius iš įvairių asmenų, įskaitant savo narius ir asocijuotus narius, Lietuvos kredito unijų veikla apima „paskolų teikimą savo sąskaita“ ar Lietuvos kredito unijos priima indėlius „iš visuomenės“

¹³⁰ Papildomo komiteto išvada. Dėl Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo Įstatymo projekto Nr. IXP-3273.

¹³¹ Ten pat.

¹³² Europos Centrinio banko nuomonė 2005 m. balandžio 1 d. Lietuvos banko prašymu dėl nutarimo projekto dėl privalomųjų atsargų reikalavimų kredito įstaigoms // http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2005_8_f_sign.pdf#search=%20kredito%20unij%C5%B3%20veikla%22; prisijungimo laikas 2006-10-05

Konsoliduotos bankininkystės direktyvos prasme. ECB mano, kad Lietuvos kredito unijos tenkina kredito įstaigos apibrėžimą Konsoliduotos bankininkystės direktyvos prasme, ir todėl, Lietuvai įsivedus eurą, Eurosistemos privalomųjų atsargų reikalavimai joms bus taikomi.¹³³

Taip pat vertėtų aptarti kooperatinių finansinių institucijų teisinį reguliavimą Europoje. Kooperatinės finansinės institucija reguliuoja trys skirtingos teisės šakos: 1) kooperatinių finansinių institucijų specialioji teisė, 2) kooperatyvų sąjungų teisė ir 3) bankų teisė. Taip pat egzistuoja įvairios šių trejų tipų kombinacijos.

Šiuo metu Europoje kooperatinių finansinių institucijų teisėje egzistuoja unifikuotas ir dualus kooperatinių institucijų reguliavimo režimas.¹³⁴

➤ *pagal unifikuotą režimą*, visos kooperatinės finansinės institucijas reguliuoja bankų vadžia;

➤ *pagal dualų režimą*, smulkios kooperatinės finansų institucijos yra reguliuojamos kooperatyvų sąjungų teisės, o didesnės kooperatinės finansų institucijos, kurios labiau panašios į finansų institucijas, reguliuojamos valdomos bankų valdžios.

Šalyse, kuriose kooperatinės finansų institucijos yra labiau integruotos į pagrindinę finansų sistemą, valdžia sudaro visą kooperatinių finansinių institucijų sistemą pagal unifikuotą teisinį režimą. Priešingai, šalyse, kuriose mažesnė integracija, labiau kaimiškose ir uždaroje kooperatinėse finansų institucijose lieka tradicinėje kooperatinės teisės ir kooperatyvų valdžios priežiūroje.¹³⁵ Autoriaus manymu pagal anksčiau minėtą klasifikaciją, Lietuvoje kredito unijos nereguliuojamos nei pagal vieną minėtą režimą, nes Lietuvoje kredito unijas reguliuoja kredito unijų įstatymas, o jų priežiūrą atlieka Lietuvos bankas.

4.3. Kredito unijų perspektyvos Lietuvoje

Europoje kooperatinės finansinės institucijas galima skirti į kredito unijas, kooperatinius bankus, santaupų ir kredito kooperatyvus. Lietuvoje veikia kredito unijos, kurios pagrinde steigiasi ir paslaugas teikia mažuose, vidutiniuose miestuose bei kaimo vietovėse. Spartus kredito unijų ir jų narių skaičiaus augimas parodo šių kooperatinių finansinių institucijų poreikį Lietuvoje. Per paskutinius keletą metų (2001m.) Lietuvos taupomajam bankui uždarius smulkiuosius padalinius kaimiškose vietovėse atsirado tam tikra

¹³³ Europos Centrinio banko nuomonė 2005 m. balandžio 1 d. Lietuvos banko prašymu dėl nutarimo projekto dėl privalomųjų atsargų reikalavimų kredito įstaigoms // http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2005_8_f_sign.pdf#search=%22kredito%20unij%C5%B3%20veikla%22; prisijungimo laikas 2006-10-05.

¹³⁴ Cooperative Financial Institutions: Issues in Governance, Regulation and Supervision. By Carlos E. Cuevas and Klaus P. Fischer (November 2005) // http://publications.worldbank.org/e-commerce/catalog/product?item_id=5774683; prisijungimo laikas 2006-10-05;

¹³⁵Ten pat.

tarpinė grandis kredito rinkoje, kuri tapo pagrindine priežastimi gausaus kredito unijų steigimosi. Be to, tai paskatino kooperatinių kredito įstaigų veiklą.

Kredito unijos turi pakankamai didelę erdvę kurti ir pristatyti naujas finansines paslaugas kredito unijų nariams ir vystyti jau egzistuojančias naujas finansinių paslaugų rinką: elektroninę bankininkystę, brokerio tarpininkavimą, draudimą, kelionių čekių paslaugas, operacijos užsienio valiuta.¹³⁶ Autoriaus manymu šios finansinės paslaugos tarp kredito unijų narių nėra populiarios, tačiau turint omenyje šalies ekonomikos vystymąsi, galima spėti, kad ateityje šių paslaugų poreikis išaugs. Šiandien kredito unijos priima indėlius ir teikia paskolas asmenims, kurių pajamos mažesnės nei vidutinės, taip pat ūkininkams, smulkiems verslininkams.

Nuo kredito unijų įkūrimo pastebimas teigiamas kredito unijų narių skaičiaus augimas. Analizuojant kredito unijų viso kredito unijų narių ir narių skaičiaus, tenkančio vienai kredito unijai augimą matome, kad vidutiniškai kredito unijų narių augimas siekė 70 proc. per metus (žr. priedą Nr. 5)

Kredito unijų narių skaičiaus augimui didelę įtaką padarė 2000 m. priimta nauja Kredito unijų įstatymo redakcija. Šia redakcija sumažintas privalomas kredito unijos nario pajus nuo 300 Lt iki 100 Lt, taip pat praplėstas narystės kredito unijoje kriterijus, suteikiant galimybę kredito unijoms priimti asocijuotus narius - asmenis, kurie neatitinka narystės kredito unijoje kriterijaus, tačiau dirba, mokosi ar gyvena toje pačioje seniūnijoje, kurioje yra kredito unija.¹³⁷

Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita 2002 – 2005 m. vyko teigiama linkme. (žr. priedą Nr. 5) 2005 m. kredito unijų turtas išaugo 62,3 proc. ir 2006 m. sausio 1 d. sudarė 0,67 proc. veikiančių bankų sistemos turto.

Suteiktos paskolos padidėjo 53,9 proc. ir sudarė daugiau nei 67 proc. viso turto. 2006 m. sausio 1 d. specialiuosius atidėjimus paskoloms (718,4 tūkst. Lt) buvo sudariusios 49 kredito unijos. Investicijos į Vyriausybės vertybinius popierius sumažėjo 2,9 proc. Priimti indėliai išaugo 58,7 proc., didžiausią jų dalį (98,7 proc.) sudarė narių indėliai¹³⁸ Lietuvoje paskutiniaisiais metais kredito unijų sektoriuje sulėtėjo kredito unijų skaičiaus didėjimas, bet jos greitai augo pagal kitus parametrus: visas kredito unijų turtas, suteiktos paskolos, pajinis kapitalas padidėjo, išaugo indėlių suma. Pagrindiniais kredito unijų konkurentais laikomi tie

¹³⁶J.Igarytė, D.Kaupelytė. Implementation of the network of Credit Unions in Lithuania // Raiffeisen. 2003, Nr.2.P.35.

¹³⁷ Lietuvos bankas. Kredito įstaigų veikla 2005 metais.//<http://www.lbank.lt/lt/istaigos/veikla2005.htm>; prisijungimo laikas: 2006-09-24.

¹³⁸ Lietuvos bankas. Kredito įstaigų veikla 2005 metais.//<http://www.lbank.lt/lt/istaigos/veikla2005.htm>; prisijungimo laikas: 2006-09-24.

bankai, kurių strateginėse kryptyse yra numatyta plėstis į mažmeninę bankininkystę. Tokiais bankais gali būti laikomi Nord LB bankas, Hansa-LTB, Vilniaus bankas, Snoro bankas. Išskirtinai paskolų rinkoje kredito unijų konkurentais gali būti laikomos lizingo bendrovės.

Be to, reikėtų aptarti teisinę bazę, kuri įtakoja kredito unijas. 1995 m. priėmus Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymą, pradėjo steigtis kredito unijos Lietuvoje. Šis įstatymas nustato kredito unijų veiklos pagrindus, narystės kredito unijoje sąlygas bei savivaldos principus, kredito unijų steigimą, veiklą, reorganizavimą ir likvidavimą, valdymą bei veiklos priežiūrą, jos narių teises ir pareigas. Šiuo įstatymu atkuriamas kooperatinio kredito sistema bei siekiama paspartinti jos plėtrą Lietuvoje.

2000 m. priimta nauja Kredito unijų įstatymo redakcija. Šia redakcija padaryti šie pakeitimai: sumažintas privalomas kredito unijos nario pajus nuo 300 Lt iki 100 Lt, praplėstas narystės kredito unijoje kriterijus - kredito unijoms galės priimti asocijuotus narius. Šiame įstatyme apibrėžti kredito unijos veiklos ypatumai - apibrėžtos galimybės pritraukti lėšas ir jas investuoti, nustatyta organizacinė kredito unijos struktūra, kredito unijų priežiūra, kredito unijos organizavimo ir likvidavimo teisiniai aspektai. Remiantis Indėlių draudimo įstatymu, indėliai, laikomi kredito unijose yra draudžiami Valstybiniame indėlių draudimo fonde. Kredito unijas prižiūri Lietuvos bankas, joms taikomi minimalūs 30 proc. likvidumo ir 13 proc. kapitalo pakankamumo normatyvai.

Siekiant paskatinti kredito unijų judėjimo Lietuvoje plėtrą ir užtikrinti kredito unijų sistemos patikimumą 2002 m. liepos 1 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymas, Indėlių draudimo įstatymo pataisos. Naujai priimto Centrinės kredito unijos įstatymo tikslas - sukurti ir įtvirtinti kooperatinės bankininkystės sistemą Lietuvoje. Įsteigta Centrinė kredito unija turi kredito įstaigos statusą, ji atlieka kredito unijų likvidumo palaikymo ir mokumo atkūrimo, kliringo, perskolinimo, veiklos priežiūros ir kt. funkcijas. Centrinė kredito unija buvo įsteigta su tikslu – palaikyti kredito unijų CKU narių likvidumą ir mokumą, stebėti kredito unijų CKU narių veiklą ir, kai būtina, tikrinti šias kredito unijas bei teikti informaciją Lietuvos bankui dėl nustatytų pažeidimų,

Tyrimo rezultatų analizė. Siekiant patvirtinti, ar atmesti (priešingų rezultatų gavimo atveju) magistro darbo hipotezę, be kitų naudotų tyrimo metodų, buvo panaudota ir anketinės apklausos metodas. Ja buvo siekiama išsiaiškinti kredito unijų narių pajamas, tam, kad nustatyti kredito unijų narių socialinį sluoksnį, išanalizuoti kokiomis kredito unijų paslaugomis naudojasi, kas kredito unijų narius skatina imti paskolą kredito unijoje ir kokio dydžio paskolos imamos.

Anketa buvo sudaryta iš 15 uždarų klausimų, anketa sudaryta iš nedaug klausimų, siekiant sumažinti respondentų neigiamą reakciją, nes paprastai respondantai mieliau

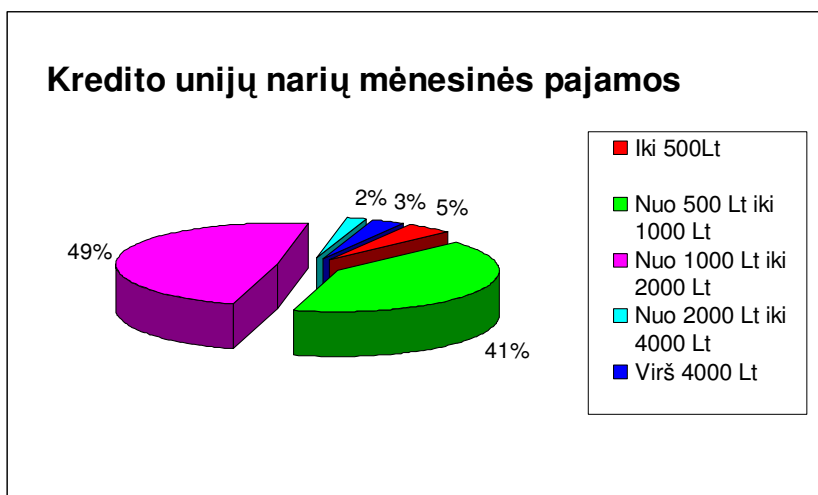
atsakinėja į trumpesnes anketas. Anketoje buvo atsisakyta atvirų klausimų, dėl tokio tipo atsakymų apdorojimo problemų. Prieš pateikiant anketą oficialiai apklausai, patikrintas anketos išsamumas. Anketa buvo pateikta 10-čiai respondentų. Apklausos metu respondentai pateikė keletą konstruktyvių pastabų, tad anketa buvo patobulinta. Patobulinta anketa pateikta respondentams – kredito unijų nariams. Anketo pavyzdys pateiktas 2 priede.

Tyrimas atliktas Telšių miesto kredito unijoje „Germanto lobis“. Buvo apklausta 150 respondentų, iš kurių 66 vyrai ir 84 moterys, kurie anketinei apklausai buvo pasirinkti netikimybinės atrankos patogiosios atrankos metodu. Apklausoje buvo apklausiami tik kredito unijos nariai.

Buvo sudaryti dar keturi bendro pobūdžio klausimai, siekiant išsiaiškinti respondentų lytį, amžių ir išsilavinimą bei užsiėmimą. Sudaryti 5 intervalai, siekiant sužinoti respondentų amžių. 42 ir atitinkamai 41 respondento amžius nuo 51 iki 60 ir nuo 31 iki 40. 32 respondentai atstovavo nuo 18 iki 30 amžiaus intervalą, o nuo 41 iki 50 amžiaus intervalą atstovavo 35. Nei vienas respondentas nebuvo vyresnis, nei 61m. Respondentų išsilavinimas: daugiausiai net 53 respondentai turėjo aukštąjį išsilavinimą, 21 nebaigęs aukštojo mokslo, 25 įgiję specialųjį vidurinį išsilavinimą, 40 respondentų turėjo vidurinį išsilavinimą, pagrindinį išsilavinimą 11 respondentų. Respondentų užsiėmimas: 9 studentai, 48 tarnautojai, 59 darbininkai, 6 įmonių savininkai, 28 ūkininkai.

Keletas anketų klausimų buvo labiau susiję su kredito unijų narių pajamomis, veikla, tai yra, ar jie turi savo verslą, ar ūkininkauja. Šie klausimai buvo užduoti, siekiant išsiaiškinti į kokius klientus orientuojasi kredito unijos.

Diagrama Nr. 1. Kredito unijų narių mėnesinės pajamos.

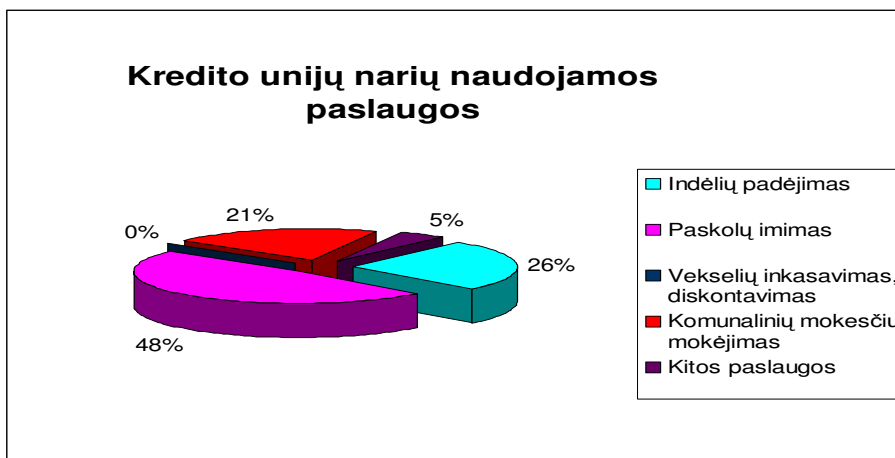
Pagal pateiktą diagramą, kredito unijos narius pagal mėnesines pajamas galima skirstyti į dvi dideles grupes, pirmos grupės pajamos nuo 500 iki 1000 Lt, o kitos grupės nuo 1000 iki 2000 Lt. Mažiausias pajamas uždirba studentai iki 500 Lt. Tik 2% apklaustųjų

kredito unijos narių, uždirba nuo 2000 iki 4000 Lt. Virš 4000 Lt. uždirba smulkių įmonių savininkai bei keletas kitų kredito unijos narių. Taigi, pagal kredito unijų narių gaunamas mėnesines pajamas, galima teigti, kad 90% kredito unijos narių gauna mažesnes nei vidutines pajamas ir tik 5% narių gauna vidutines pajamas.

Anketos pagalba buvo bandoma išsiaiškinti, kiek tarp kredito unijos narių yra įmonės savininkų. Iš 150 apklaustų respondentų, 6 buvo įmonės savininkai. Penkiose iš šių įmonių dirbo mažiau kaip 10 darbuotojų ir tik vienoje daugiau kaip 10, bet mažiau nei 50. Šių įmonių metinės pajamos neviršijo 7 mln. Lt.¹³⁹ Taigi, aptartos šešios įmonės priskiriamos prie smulkaus verslo. Dar anketos pagalba buvo bandoma išsiaiškinti, ar kredito unijų nariai yra pakankamai gerai susipažinę su kredito unijų veikla. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad 51 apklaustasis manė, kad yra labai gerai susipažinęs su kredito unijos veikla, 73 išmano pakankamai gerai, 26 respondentai atsakė, kad esą kažką girdėję. Neatsirado nei vieno kredito unijos nieko negirdėjusio apie kredito unijų veiklą.

Apklausti kredito unijos nariai pagrinde naudojami šiomis kredito unijomis paslaugomis: 48% respondentų ima paskolas iš kredito unijos. Beveik vienodas procentas kredito unijų narių padeda indėlius (26% respondentų) ir moka komunalinius mokesčius (21% respondentų). 5% apklaustųjų naudojami kitomis paslaugomis: einamąją sąskaita, daro pavedimus. Nei vienas apklaustasis nesinaudojo vekselių inkasavimu ir diskontavimu.

Diagrama Nr. 2. Kredito unijų narių naudojamos paslaugos.

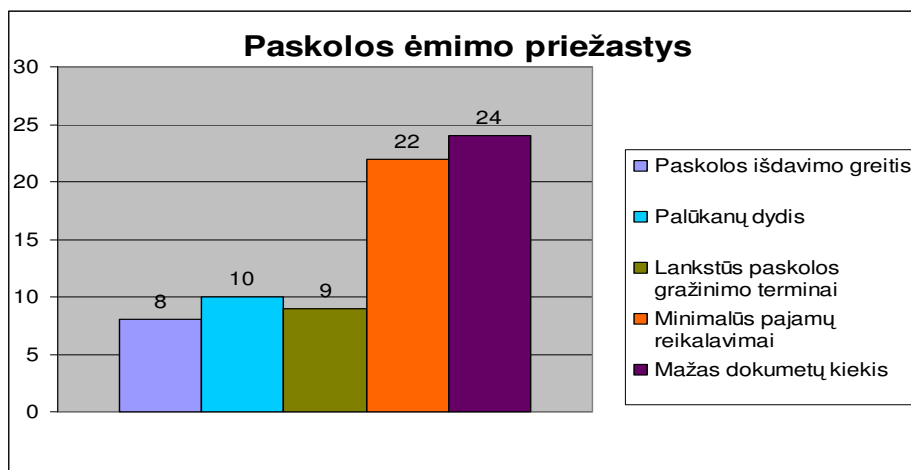

Išanalizavus anketos pagalba surinktus duomenis, paaiškėjo, kad respondentai ima paskolą iš kredito unijos dėl dviejų pagrindinių priežasčių: mažo dokumentų kiekio (24 respondentai) ir minimalaus pajamų reikalavimo (22 respondentai). 10 respondentų atsakė, kad jiems svarbiausia palūkanų dydis, 9 respondentai nurodė lankstų paskolos grąžinimo

¹³⁹ Įmonės dydis nustatomas pagal darbuotojų skaičių ir įmonės metines pajamas. Jei įmonėje dirba mažiau kaip 10 darbuotojų ir įmonės metinės pajamos nesiekia 7 mln. Lt., tokio dydžio įmonės priskiriamos prie smulkių įmonių.

terminą, o 8 svarbiausia paskolos išdavimo greitis. Taigi, palūkanų dydis, lankstus paskolų gražinimo terminas ir išdavimo greitis nėra toks aktualus kredito unijų nariams.

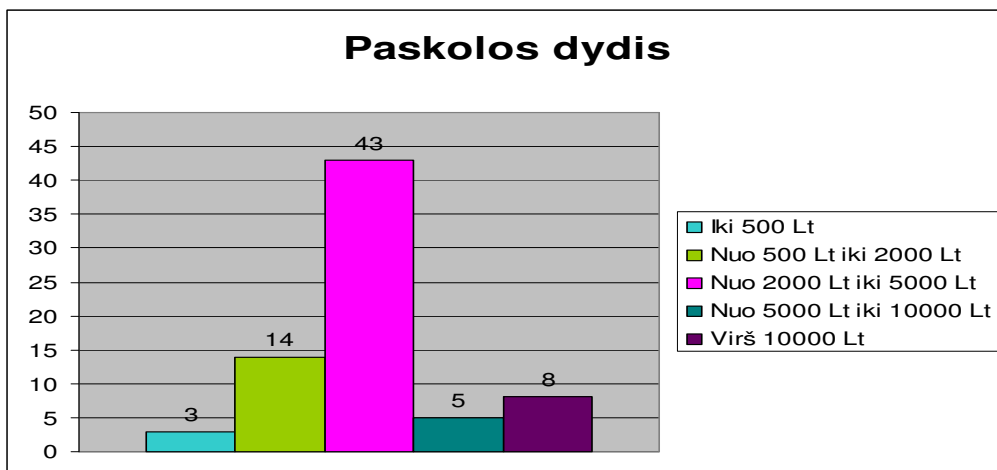
Grafikas Nr. 1. Paskolos ėmimo priežastys.

Taip pat anketos pagalba buvo siekiama išanalizuoti dėl kokių pagrindinių priežasčių kredito unijos nariai naudojami kredito unijos paslaugomis. Išanalizavus anketos duomenis, paaiškėjo daugiausia kredito unijos nariai net 51 ir 47 atitinkamai naudojami kredito unijos paslaugomis, nes nesudėtinga greitai gauti paskolą ir kredito unijoje yra mažesni mokesčiai negu banke. 32 respondentai prioritetą teikia kredito unijų paslaugoms dėl aukštų terminuotų indėlių palūkanų. Likusieji respondentai kredito unijos paslaugomis naudojami dėl malonaus aptarnavimo (11 apklaustųjų), patogios vietos (8 apklaustieji) ir dėl noro prisidėti prie kredito unijos augimo (1 apklaustasis).

Imamų paskolų dydis kredito unijoje svyruoja nuo 500 iki virš 10000 Lt. 43 apklaustieji atsakė, kad dažniausiai ima paskolas nuo 2000 iki 5000 Lt., 14 yra ėmę nuo 500 iki 2000 Lt. Tik 8 respondentai yra paėmę paskolą virš 10000 Lt., iš šių aštuonių 6 respondentai įmonės savininkai, kiti 2 fiziniai asmenys. 5 respondentai ėmė nuo 5000 iki 10000 Lt., 500 Lt. paskolą ėmė tik 3 apklaustieji.

Grafikas Nr. 2. Paskolos dydis.

Susisteminius anketos duomenis, paskolos garantavimo klausimu, 47 respondentai atsakė, kad paskolos grąžinimą garantavo laidavimu. 17 respondentų, kurie ėmė paskolas iki 2000 Lt. teigė, kad jie paskolas negarantavo. 4 respondentai garantavo paskolą garantija, o 5 hipoteka.

Dar anketos pagalba buvo bandoma išsiaiškinti kiek yra įmonės respondentų prognozę apie kredito unijų ateitį. Išanalizavus duomenis paaiškėjo, kad 93 apklaustieji prognozuoja žymią kredito unijų tinklo plėtrą, 57 manė, kad padėtis išliks tokia pati, neatsirado nei vieno kredito unijos nario galvojančio, kad kredito unijos žlugs dėl nesugebėjimo konkuruoti rinkos sąlygomis.

Taigi, atlikus pilną anketinės apklausos analizę, bendrų išvadų apie visus kredito unijų narius daryti negalime, nes buvo apklausta per mažai respondentų, tačiau preliminarias išvadas galime daryti. Tyrimas atliktas Telšių miesto kredito unijoje „Germanto lobis“. Ši kredito unija pasirinkta, nes kredito unijos narių skaičių gausa, leido tikėtis įvairesnio socialinio sluoksnio kredito unijų narių: gaunančių skirtingas pajamas, užsiimančių skirtinga veikla. Be to, Telšiai yra apskrities centras, kurioje yra visa apskrities administracija bei sutelkta nemažai verslo atstovų. Telšių rajone ūkininkauja nemažas skaičius ūkininkų. Telšiai yra vidutinis miestas su kredito unija, taigi tai kažkiek atspindėtų ir kitų kredito unijų padėtį. Šie išdėstyti faktai leido daryti prielaidą, kad tokioje kredito unijoje geriausia patikrinti šio darbo hipotezę. Taigi, pagal atlikto tyrimo duomenis, *hipotezę - kredito unijos orientuotos į mažesnes, nei vidutines pajamas turinčius gyventojus bei į smulkųjį verslą*, galima patvirtinti. 90% kredito unijos narių gauna mažesnes nei vidutines pajamas. Apklaustų įmonių savininkų įmonėse dirbo mažiau kaip 10 darbuotojų ir įmonės metinės pajamos nesiekė 7 mln. Lt., minėti įmonių savininkai atstovavo smulkųjį verslą.

Kredito unijos nariai pagrįdė naudojami šiomis kredito unijos paslaugomis: ima paskolas, padeda indėlius bei moka komunalinius mokesčius. Daugiausia kredito unijos nariai naudojami kredito unijos paslaugomis, nes nesudėtinga greitai gauti paskolą, kredito unijoje mažesni mokesčiai negu banke bei kredito unijoje aukštesnės terminuotų indėlių palūkanos. Paskolą kredito unijos nariai iš kredito unijos ima dėl dviejų pagrindinių priežasčių: mažo dokumentų kiekio ir minimalaus pajamų reikalavimo. Imamų paskolų dydis kredito unijoje svyruoja nuo 500 iki virš 10000 Lt., dažniausiai imamos paskolas nuo 2000 iki 5000 Lt. Paskolos kredito unijoje dažniausiai garantuojamos laidavimu, o paskolos iki 2000 Lt. išduodamos be garantijos. Didžioji dalis apklaustų kredito unijų narių prognozavo žymią kredito unijų tinklo plėtrą, tai parodo žmonių motyvaciją stiprinti kredito unijų augimą ir plėtrą

IŠVADOS

1. Kredito kooperatyvai pradėjo formuotis XIX a. vid. Pietų Vokietijoje. Kredito kooperatyvų kūrimąsi paskatino: „pramonės revoliucijos“ sukurta nauja didžiulė darbininkų klasė, išnaudotojiška valstybės ir bankų politika bei žemesniojo visuomenės sluoksnio siekis pagerinti socialinę ir ekonominę padėtį. Pirmasis kredito kooperatyvas Lietuvoje įsisteigė XIX a. pab.

2. Kredito unija yra juridinis asmuo, kurio bendrąsias nuostatas reglamentuoja LR Civilinis kodeksas, specialiąsias nuostatas specialus kredito unijų įstatymas, tam tikras kredito unijų funkcijas reglamentuoja bankų įstatymas bei kiti LR įstatymai, Vyriausybės nutarimai, Lietuvos banko valdybos nutarimai bei kiti teisės aktai. Lietuvos bankas išduoda kredito unijai licenciją, kuri leidžia kredito unijai verstis LR kredito unijų įstatyme numatyta veikla. Kredito unija laikoma įsteigta, kai ji įregistruojama juridinių asmenų registre.

3. Kredito unija yra kooperatiniais pagrindais sukurta kredito įstaiga, teikianti įvairias finansines paslaugas tik savo nariams. Pagal atlikto tyrimo rezultatus, buvo patvirtinta šio mokslinio tiriamojo darbo hipotezė, kad kredito unijos yra sukurtos fizinių asmenų, mažų įmonių atstovų, žemdirbių, ūkininkų iniciatyva, todėl kredito unijų išduodamos savitarpio paskolos yra skirtos mažesnes nei vidutines pajamas gaunantiems klientams bei smulkiam verslui remti. Pagal tyrimo rezultatus 90% apklaustųjų uždirbo mažesnes nei vidutines pajamas.

4. Dauguma žmonių į kredito unijas žiūri kaip į bankus, tačiau kredito unija nėra bankas. Kredito unijos savitarpio organizacijos. Kredito unijos aptarnauja tik savo narius. Kredito unijų tikslas – suteikti savo nariams reikalingas finansines paslaugas palankesnėmis, nei banke sąlygomis Kredito unijos steigiamos žmonių, turinčių panašių ekonominių problemų, panašaus visuomenės sluoksnio. Jie sukooperuoja savo finansines lėšas, taip pagerindami savo ir kitų kredito unijos narių ekonominę padėtį.

5. Kiekvienas kredito unijos narys, yra vienas iš savininkų ir turi vieną balsą kaip ir kiti kredito unijos nariai, todėl niekas negali kredito unijos nei nupirkti, nei parduoti. “Vienas narys – vienas balsas“, todėl nuo indėlio dydžio niekas nepriklauso. Kredito unijos turtas yra sukuriamas ir paliekamas bendruomenėje.

6. Kredito unijų valdomos principu „narys–savininkas“, tai užtikrina efektyvesnę, sąžiningesnę valdymą, nei principas „akcininkas-savininkas“. Pastaruoju principu vadovaujasi komerciniai bankai. Kredito unijos nariai savanoriškai išrenkami į kredito unijos valdymo organus: valdybą, stebėtojų tarybą ir kitus organus. Toks kredito unijos valdymas apsaugo nuo kai kurių išorinių poveikių - ypač nuo valstybinių organizacijų.

7. Kredito unijos teikia šias paslaugas: priima terminuotus ir neterminuotus indėlius, duoda ilgalaikes ir trumpalaikes savitarpio paskolas, diskontuoja, inkasuoja vekselius, skolina pinigus kitoms kredito unijoms, nesančioms Centrinės kredito unijos narėmis, moka komunalinius mokesčius, užsiima kita kredito įstaigoms būdinga veikla. Pagal tyrimo rezultatus ir pagal Lietuvos banko metines kredito įstaigų ataskaitas, kredito unijų nariai dažniausiai naudojami šiomis kredito unijomis paslaugomis: ima paskolas ir padeda indėlius. Nemažas procentas kredito unijų narių moka komunalinius mokesčius. Nedidelis procentas apklaustųjų naudojami kitomis paslaugomis: einamąją sąskaita, daro pavedimus. Nei vienas apklaustasis nesinaudojo vekselių inkasavimu ir diskontavimu.

8. LR kredito unijų įstatyme įtvirtinta imperatyvi norma: paskolų gražinimas užtikrinamas: hipoteka, laidavimu, garantija ir įkeitimu. Ši norma yra imperatyvi, o tai reiškia, kad kredito unijos neturi teisės išduoti negarantuotos paskolos. Tačiau pagal tyrimo rezultatus paskolos iki 2000 Lt, išduodamos be užtikrinimo. Tai galima paaiškinti tuo, kad kredito unijos narys atsako savo pajumi. Kredito unijos nariui išduodamos paskolos dydis priklauso nuo jo turimo pajaus. Tai mažina kredito unijų konkurencingumą.

9. Europoje kooperatinės finansinės institucijos reguliuojamos pagal dvejopą teisinį režimą: unifikuotą arba dualų. Pagal unifikuotą režimą, visas kooperatinės finansinės institucijas reguliuoja bankų vadžia. Pagal dualų režimą, smulkias kooperatinės finansų institucijos reguliuoja kooperatyvų sąjungų teisė, o didesnes kooperatinės finansų institucijas reguliuoja bankų teisė. Šalyse, kuriose kooperatinės finansų institucijos labiau integruotos į pagrindinę finansų sistemą pasirenkamas unifikuotas teisinis režimas. Šalyse, kuriose mažesnė integracija, pasirenkamas dualus teisinis režimas. Lietuvoje kredito unijos nereguliuojamos nei pagal vieną minėtą režimą, nes Lietuvoje kredito unijas reguliuoja kredito unijų įstatymas, o jų priežiūrą atlieka Lietuvos bankas.

10. Paskutiniiais metais Lietuvoje kredito unijų skaičius stabilizavosi, tačiau didėjo narių skaičius. Pagal Lietuvos banko kredito įstaigų finansinės veiklos ataskaitas, kredito unijos greitai augo ir pagal kitus parametrus: visas kredito unijų turtas, suteiktos paskolos, pajinis kapitalas padidėjo, išaugo indėlių suma. Pagal tyrimo rezultatus, didžioji dalis apklaustų kredito unijų narių prognozavo žymią kredito unijų tinklo plėtrą, tai parodo žmonių motyvaciją stiprinti kredito unijų augimą ir plėtrą. Tačiau kredito unijų narių nuomonė apie kredito unijų augimą nėra objektyvi.

Prielaidos reikalingos Lietuvos kredito unijų stiprinimui Lietuvos ir Europos mažmeninės bankininkystės sektoriuje:

✓ Naujos kredito unijos kūrimą remia Centrinė kredito unija ir Asociacija kredito unijos. Siekiant užtikrinti stabilų kredito unijos darbą, Vyriausybė taip pat turėtų paremti kredito unijas pradinėje jų kūrimosi stadijoje, tačiau leisti joms savarankiškai veikti.

✓ LR kredito unijų įstatyme įtvirtinta imperatyvi norma: paskolų gražinimas užtikrinamas: hipoteka, laidavimu, garantija ir įkeitimu. Ši norma yra imperatyvi, o tai reiškia, kad kredito unija turi pareigą laikytis šios normos. Šios normos laikymasis, sumažintų „blogų paskolų“ sumą.

✓ Kredito unijai sukaupus didesnius rezervus, reikėtų keisti LR Kredito unijų įstatymą, numatant mažesnę pajaus dydį. Nariui imant didesnę paskolą, reikia didinti pajų, o tai nėra paranku, ypač kai skubiai reikia paskolos.

✓ Atsižvelgiant į tai, kad komerciniai bankai savo klientams siūlo įvairias finansines paslaugas, kredito unijos taip pat galėtų savo nariams pasiūlyti naujas finansines paslaugas: elektroninę bankininkystę, gyvybės ir civilinės atsakomybės draudimą. O tokios paslaugos kaip vekselių inkasavimas, diskontavimas, kuria praktiškai kredito unijų nariai nesinaudoja, būtų galima atsisakyti.

✓ Formuojant kapitalą reikėtų atsižvelgti į kredito unijos plėtros planus. Jei planuojamas didesnis kredito unijos plėtimasis, planuojama teikti naujas finansines paslaugas reikėtų didesnio kapitalo.

SANTRAUKA

Kredito unijos teisinis statusas

Pagrindinės sąvokos: kredito unija, komerciniai bankai, kooperatinė finansų institucija, finansų sistema, paskola, indėlis, mažesnes nei vidutines pajamas uždirbantys klientai, smulkusis verslas.

Šiuo metu Lietuvoje kredito sektoriuje šalia komercinių bankų veikia smulkios kooperatinės finansinės institucijos – kredito unijos. Kredito unijos – kooperatiniais pagrindais suskurta kredito įstaiga, teikianti įvairias finansines paslaugas tik savo nariams: priima indėlius, suteikia paskolas, teikia kitas paslaugas, savo lėšomis remia verslo pradžių ir plėtrą, vykdo įvairius projektus. Kredito unijos yra sukurtos fizinųjų asmenų, mažų įmonių atstovų, žemdirbių, ūkininkų iniciatyva, todėl kredito unijų išduodamos savitarpio paskolos yra skirtos mažesnes nei vidutines pajamas gaunantiems klientams bei smulkiam verslui remti.

Šiuo metu Lietuvoje kredito sektoriuje šalia komercinių bankų veikia smulkios kooperatinės finansinės institucijos – kredito unijos. Kredito unijos pagal valdymo struktūrą, kapitalo formavimą nėra analogiškos komerciniams bankams institucijos.

Šio baigiamojo darbo pagrindinis tikslas – ištirti kredito unijų teisinį statusą Lietuvos Respublikos finansų sistemoje bei išanalizuoti kredito unijų vystymosi perspektyvas Europos Sąjungos ir Lietuvos finansų sistemoje.

Pagrindinė darbo problema, ar pakankamai sureguliuota teisiškai kredito unijų veikla. Išanalizavus įstatymus ir kitus norminius aktus, padaryta išvada, kad Lietuvoje gerai reglamentuojama kredito unijų veikla, nes kredito unijos narių skaičius didėja ir kredito unijų teikiamų paslaugų populiarumas didėja. Kai įstatymai sukuria gerą legalią darbo atmosferą, tai skatina kredito unijų atsiradimą ir augimą.

Šiame darbe analizuojama kredito kooperatyvų istorinė raida pasaulyje ir Lietuvoje, nagrinėjamas Lietuvos kredito unijų statusas: kredito unijų teisinė forma, kredito unijų steigimas ir struktūra, reorganizavimas ir likvidavimas ir kiti klausimai. Analizuojami teisiniai dokumentai reglamentuojantys kredito unijų veiklą, nagrinėjama kredito unijų finansinė ir kreditinė veikla. Aptariamas kredito unijų santykis su kitomis kredito įstaigomis, išanalizuojamas kredito unijų vaidmuo ir perspektyvos Europos Sąjungos ir Lietuvos finansų sistemoje.

Baigiamajame darbe remiamasi sisteminės analizės, istoriniu, analitiniu – kritiniu, kiekybinės analizės bei anketinės apklausos metodu.

Baigiamajame darbe atliktas tyrimas, kurio pagalba išsiaiškinta kredito unijų klientūrą, kokiomis paslaugomis dažniausiai naudojami kredito unijų nariai, kokio dydžio paskolos dažniausiai imamos, ar jos garantuojamos ir kiti klausimai. Apibendrinus tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad kredito unijos yra sukurtos fizinių asmenų, mažų įmonių atstovų, žemdirbių, ūkininkų iniciatyva, todėl kredito unijų išduodamos savitarpio paskolos yra skirtos mažesnes nei vidutines pajamas gaunantiems klientams bei smulkiam verslui remti.

SUMMARY

Legal status of a credit union

***Main concept:** credit union, commercial bank, cooperative financial institution, financial system, deposit, credit, clients with lower than average income, small business.*

At present time in the credit sector of Lithuania in line with commercial banks one can find small cooperative financial institutions or credit unions. A credit union is a credit institution, established on a cooperative basis, which supplies various financial services to its members. A credit union accepts deposits, provides credits and other services, gives support to the establishment and development of business and implements different projects. Credit unions are usually established by the initiative of natural persons, representatives of small enterprises and farmers, therefore mutual credits provided by credit unions are targeted at clients with lower than average income as well as to support small business.

At present time in the credit sector of Lithuania in line with commercial banks one can find small cooperative financial institutions or credit unions. In regards to their management structure and capital formation these unions are not equivalent to commercial banks.

The main goal of the thesis is to research the legal basis for credit unions and analyse the perspectives for their development in the financial system of the Republic of Lithuania and the European Union.

The main problem of the thesis is whether there is enough legal regulation in regards to the operation of credit unions. After analysis of laws and other normative acts, it was concluded that Lithuanian laws are adequate, because the number of credit unions in our country has increased and the services of credit unions become more popular. The establishment and development of credit unions is encouraged by laws which create a positive legal environment for their operation.

This final thesis is based on the following research methodology: systems analysis, historical, analytical, quantitative analysis and survey methods.

There was a research carried out in the thesis in order to find out who the clients of credit unions are, what services they usually use, what the most usual amounts of credit are and whether they are guaranteed. The summarized results showed that credit unions are usually established by the initiative of natural persons, representatives of small enterprises and

farmers, therefore mutual credits provided by credit unions are targeted at clients with lower than average income as well as to support small business.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

Įstatymai, Vyriausybės nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
3. Lietuvos Respublikos Bankų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 54-1832;
4. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 99-1957;
5. Lietuvos Respublikos Centrinės kredito unijos įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 61-2181;
6. Lietuvos Respublikos Kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 45-1289;
7. Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo įstatymas. Projektas // 2003. Nr. IXP-3273;
8. Papildomo komiteto išvada. Dėl Lietuvos Respublikos kredito unijų įstatymo pakeitimo. Įstatymo projekto Nr. IXP-3273;
9. Lietuvos Respublikos Indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2635;
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1999 m. rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 987 “Dėl vekselių naudojimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 78-2322;
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 11 d. nutarimas Nr. 887 “Dėl smulkaus ir vidutinio verslo plėtros“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2272;
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. Nr. 1407 nutarimas Nr. 1407 “Dėl Juridinių asmenų registro įsteigimo ir Juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2003, Nr. 107-4810;
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. rugpjūčio 17 d. nutarimas Nr. 934 „Dėl Lietuvos Respublikos derybinių pozicijų Europos sąjungoje patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000, Nr. 70-2074;
14. Lietuvos banko valdybos 1995 m. lapkričio 3 d. nutarimas Nr. 105 „Dėl kredito unijų veiklos riziką ribojančių normatyvų“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 95-2140;
15. Lietuvos banko valdybos 1995 m. liepos 7d. nutarimas Nr. 62 „Dėl Licencijų kredito unijoms išdavimo ir atšaukimo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 62-1569;
16. Lietuvos banko valdybos 2004 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. 115 „Dėl Lietuvos banko valdybos 1995 m. liepos 7 d. nutarimo Nr. 62 „Dėl Licencijų kredito unijoms išdavimo ir

- atšaukimo tvarkos patvirtinimo“ pakeitimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 108-4066;
17. Lietuvos banko valdybos 2005 m. vasario 24 d. nutarimas Nr. 23 „Dėl Lietuvos banko valdybos 1995 m. lapkričio 3 d. nutarimo Nr. 105 “Dėl Kredito unijų veiklos riziką ribojančių normatyvų“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2005, Nr. 31-1031;
 18. Lietuvos banko valdybos 2004 m. gegužės 6 d. nutarimas Nr. 58 „Dėl bendrųjų kredito įstaigų prašymų išduoti leidimus pateikimo, nagrinėjimo ir leidimų išdavimo taisyklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2004, Nr. 80-2878;
 19. 2000 m. kovo 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/12/EB dėl kredito įstaigų steigimosi ir veiklos.
 20. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis// Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2

Knygos, periodiniai leidiniai:

21. Buckiūnienė O. Valstybės ir tarptautiniai finansai: mokomoji knyga. Vilnius:www.skaityk.lt, virtuali leidykla – knygynas, 2005;
22. I.Čepienė, V.Terleckas. Kooperatinės bankininkystės sektorius Lietuvoje 1918 - 1940 m. // Ekonomika. 1999, Nr. 47;
23. J.Igarytė, D.Kaupelytė. Implementation of the network of Credit Unions in Lithuania // Raiffeisen. 2003, Nr.2;
24. K.Levišauskaitė, D.Kaupelytė. Credit Unions in Lithuania, their regional Development and Perspectives // Organizacijų vadyba: Sisteminiai tyrimai. 2003, Nr 26;
25. V. Liutkus. Kooperacija pasaulyje ir Lietuvoje. // Kooperatininkas. 1993, Nr. 3;
26. Levišauskaitė K, Rūškys G. Valstybės finansai: vadovėlis. –Kaunas: Vytauto Didžiojo Universiteto leidykla, 2003;
27. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai: vadovėlis. - Kaunas: KTU, 1997;
28. Kredito unijų vadovėlis / Pasaulinė kredito unijų taryba. Madison: Pasaulinė kredito unijų taryba;
29. P. Šalčius. Iš kredito istorijos Lietuvoje // Pinigų studijos. 1999, Nr. 4;
30. Sasnauskas P. Kooperacijos raida Lietuvoje: istorinė apybraiža. -Vilnius: Logos, 1998;
31. Šalčius P. Kooperatinė ekonomika: Vadovas kooperatyvų steigėjams.- Vilnius: Academia, 1992;
32. Šalčius P. Kooperatizmas. - Kaunas: Spindulys, 1929;
33. Šalčius P. Raštai: Kooperacija. - Vilnius: Mintis, 1989;

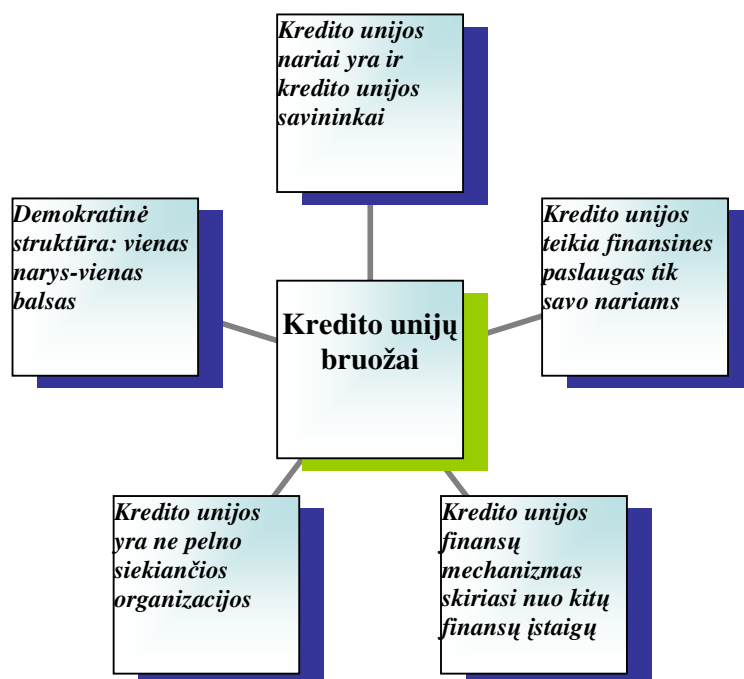
34. Šalčius P. Raštai: Teorinė ekonomika ir ekonominės minties istorija.- Vilnius: Mintis,1991;
35. Šalčius P. Lietuvos kooperacijos bankas. Kaunas: Spindulys, 1924;
36. Autorių kolektyvas. Civilinė teisė. Bendroji dalis.T.2.- Vilnius: LTU Leidybos centras, 2004;
37. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas.A-K.- Vilnius: Žodynas, 1999;

Kiti šaltiniai:

38. Lietuvos kredito unijos. Istorija.
[//http://www.lku.lt/content/view/28/43](http://www.lku.lt/content/view/28/43); prisijungimo laikas:2006-08-01;
39. Lietuvos kredito unijos. Kas yra ALKU (Asociacija Lietuvos kredito unija)?
[//http://www.lku.lt/content/view/21/43](http://www.lku.lt/content/view/21/43); prisijungimo laikas: 2006-08-01;
40. Lietuvos kredito unijos. Kas yra LCKU (Lietuvos Centrinė kredito unija)?
[//http://www.lku.lt/content/view/20/43](http://www.lku.lt/content/view/20/43); prisijungimo laikas: 2006-08-01;
41. Lietuvos kredito unijos.
[//http://www.lku.lt/content/view/165/28/](http://www.lku.lt/content/view/165/28/); prisijungimo laikas 2006-08-05;
42. Kredito unijos valdymas.
[//http://www.arku.lt/](http://www.arku.lt/); prisijungimo laikas; 2006-08-05;
43. Kredito unijų projektas.
[//http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#kredito_uniju_projektas](http://www.osf.lt/lt/ataskait/1996/1996-ii.htm#kredito_uniju_projektas); prisijungimo laikas 2006-08-05;
44. Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo plėtros agentūra. Kredito unijos.
[//http://www.svv.lt/index2.php?article=103](http://www.svv.lt/index2.php?article=103); prisijungimo laikas 2006-08-03;
45. Lietuvos bankų statistikos metraštis. Lietuvos bankas 2005
[//http://www.lb.lt/lt/leidiniai/metrastis/metrastis2004.pdf](http://www.lb.lt/lt/leidiniai/metrastis/metrastis2004.pdf); prisijungimo laikas 2006-10-05;
46. Lietuvos bankas. Kredito įstaigų veikla 2005 metais.
[//http://www.lbank.lt/lt/istaigos/veikla2005.htm](http://www.lbank.lt/lt/istaigos/veikla2005.htm); prisijungimo laikas: 2006-09-24;
47. Lietuvos Centrinė kredito unija. Finansinės ataskaitos.- Kaunas, 2003
48. Europos kredito unijų augimas 1997-2004m.
[//http://www.woccu.org/intl_system/europe.php](http://www.woccu.org/intl_system/europe.php); prisijungimo laikas 2006-08-05;
49. Lietuvos bankas. Derybų skyrius. Laisvė teikti paslaugas
[//http://www.lb.lt/lt/integracija/ltp_nuostatos.html](http://www.lb.lt/lt/integracija/ltp_nuostatos.html); prisijungimo laikas: 2006-09-24

50. Derybos dėl narystės ES - Derybų rezultatai. Laisvė teikti paslaugas
[//http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2796&LangID=1](http://www.euro.lt/showitems.php?TopMenuID=2&MenuItemID=312&ItemID=2796&LangID=1); prisijungimo laikas 2006-10-05;
51. Europos Centrinio banko nuomonė 2005 m. balandžio 1 d. Lietuvos banko prašymu dėl nutarimo projekto dėl privalomųjų atsargų reikalavimų kredito įstaigoms
[//http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2005_8_f_sign.pdf#search=%22kredito%20unij%C5%B3%20veikla%22](http://www.ecb.int/ecb/legal/pdf/lt_con_2005_8_f_sign.pdf#search=%22kredito%20unij%C5%B3%20veikla%22); prisijungimo laikas 2006-10-05;
52. Groves F. What is cooperation?
[//http://wiscinfo.wisc.edu/uwcc/info/ocpap/groves.html](http://wiscinfo.wisc.edu/uwcc/info/ocpap/groves.html); prisijungimo laikas 2006-08-15;
53. History of credit unions.
[//http://www.ncua.gov/AboutNcua/historyCU.html](http://www.ncua.gov/AboutNcua/historyCU.html); prisijungimo laikas 2006-08-05;
54. What is Credit Union?
[//http://www.woccu.org/about/CUs.php](http://www.woccu.org/about/CUs.php); prisijungimo laikas 2006-08-05;
55. European Association of Co-operative Banks.
[//http://www.eurocoopbanks.coop/GetDocument.aspx?id=1574](http://www.eurocoopbanks.coop/GetDocument.aspx?id=1574); prisijungimo laikas 2006-10-05;
55. Cooperative Financial Institutions: Issues in Governance, Regulation and Supervision. By Carlos E. Cuevas and Klaus P. Fischer (November 2005)
[//http://publications.worldbank.org/e-commerce/catalog/product?item_id=5774683](http://publications.worldbank.org/e-commerce/catalog/product?item_id=5774683);
prisijungimo laikas 2006-10-05;
56. Tidikis R., Pečkaitis J.S., Šedbaras S. Magistrų baigiamųjų darbų rengimas ir gynimas
[//http://www.ltu.lt/padalania/FAKULTETAI/vvf/ekk/dokumentai/Siulomos%20dipl%20d%20otemos/Metodi_nurod.doc](http://www.ltu.lt/padalania/FAKULTETAI/vvf/ekk/dokumentai/Siulomos%20dipl%20d%20otemos/Metodi_nurod.doc); prisijungimo laikas 2005-11-10;

Paveikslėlis Nr.1 Kredito unijų bruožai

Lentelė Nr. 1 Europos kredito unijų augimas 1997-2004m.

Istoriniai duomenys (Visi skaičiai išreikšti JAV doleriais)						
Metai	Kredito unijos	Nariai	Santaupos	Paskolos	Rezervai	Aktyvai
2004	5,971	7,345,357	\$14,608,493,487	\$9,191,363,313	\$1,436,695,586	\$16,182,476,509
2003	5,817	6,232,379	\$13,832,158,217	\$8,759,792,410	\$1,471,046,419	\$15,051,798,260
2002	6,039	5,621,450	\$8,134,877,288	\$5,548,844,122	\$1,051,998,963	\$9,552,429,219
2001	5,898	5,215,431	\$6,780,969,627	\$4,586,507,946	\$763,262,385	\$7,761,857,395
2000	5,899	5,028,677	\$6,894,374,925	\$5,317,995,941	\$967,609,254	\$8,280,405,838
1999	5,798	4,550,184	\$5,036,845,048	\$2,912,082,878	\$671,071,666	\$6,073,218,175
1998	5,954	4,553,718	\$4,196,695,629	\$3,135,791,374	\$524,663,462	\$4,937,790,067
1997	6,050	4,468,085	\$4,430,524,614	\$3,348,957,263	\$23,512,415	\$4,768,015,808
N/A	5,751	5,206,411	\$6,780,816,719	\$4,586,019,331	\$763,258,274	\$7,761,225,845

Gerbiamas respondente,

Šį tyrimą atlieka Mykolo Romerio universiteto, Strateginio valdymo ir politikos fakulteto teisės ir valdymo programos magistrantūros studijų studentė Vaida Klimaitė. Šia anketa siekiama išsiaiškinti Jūsų požiūrį į kredito unijas bei motyvaciją būti jų nariu. Anketos pagalba surinkti duomenys bus panaudoti tik mano magistro baigiamajame darbe. Anketa anonimiška.

Maloniai prašau nepagailėti kelių minčių ir užpildyti šią anketą.

1. Jūs esate:

- vyras;
- moteris.

2. Jūsų amžius:

- nuo 18 iki 30;
- nuo 31 iki 40;
- nuo 41 iki 50;
- nuo 51 iki 60;
- virš 61.

3. Išsilavinimas:

- aukštasis;
- nebaigtas aukštasis;
- specialus vidurinis;
- vidurinis;
- pagrindinis;
- kita (įrašykite).....

4. Užsiėmimas (galimi keli atsakymai):

- studentas;
- tarnautojas;
- darbininkas;
- įmonės savininkas;
- ūkininkas;
- pensininkas;
- bedarbis.

5. Kokios jūsų mėnesinės pajamos?

- iki 500 Lt;
- nuo 500 iki 1000 Lt;
- nuo 1000 iki 2000 Lt;
- nuo 2000 iki 5000 Lt;
- virš 5000 Lt.

6. Ar esate įmonės savininkas? (Jei atsakėte taip, atsakykite į 7 ir 8 klausimą):

- ne;
- taip.

7. Jūsų įmonės darbuotojų skaičius:

- mažiau kaip 10;
- mažiau kaip 50;
- mažiau kaip 250.

8. Jūsų įmonės metinės pajamos:

- metinės pajamos neviršija 7 mln. Lt;
- metinės pajamos neviršija 24 mln. Lt;
- metinės pajamos neviršija 138 mln. Lt.

9. Ar esate susipažinęs su kredito unijų veikla?

- a. taip, labai gerai;
- b. pakankamai gerai;
- c. kažką esu girdėjęs;
- d. beveik nieko negirdėjęs.

10. Kodėl naudojate kredito unijų paslaugomis?

- patogi vieta;
- malonus aptarnavimas;
- mažesni mokesčiai negu banke;
- aukštos terminuotų indėlių palūkanos;
- nesudėtinga greitai gauti paskolą;
- noriu prisidėti prie kredito unijos augimo;
- kita (įrašykite).....

11. Kokiomis kredito unijos paslaugomis naudojate:

- a. padedu indėlius;
- b. imu paskolas;
- c. diskontuoju, inkasuoju vekselius;
- d. moku komunalinius mokesčius;
- e. naudojuosi kitomis paslaugomis (įrašykite)
.....

12. Kas Jums svarbiausia imant paskolą?

- a. paskolos išdavimo greitis;
- b. palūkanų dydis;
- c. lankstūs paskolos grąžinimo terminai;
- d. paskolos užtikrinimo būdai;
- e. minimalūs pajamų reikalavimai;
- f. kuo mažesnis dokumentų kiekis.

13. Kokio dydžio ėmėte paskolą iš kredito unijos:

- a. iki 500Lt.;
- b. nuo 500 iki 2000 Lt.;

- c. nuo 2000 iki 5000 Lt.;
- d. nuo 5000 iki 10000 Lt.;
- e. virš 10000 Lt.

14. Jei ėmėte paskolą, tai kaip ji buvo garantuota:

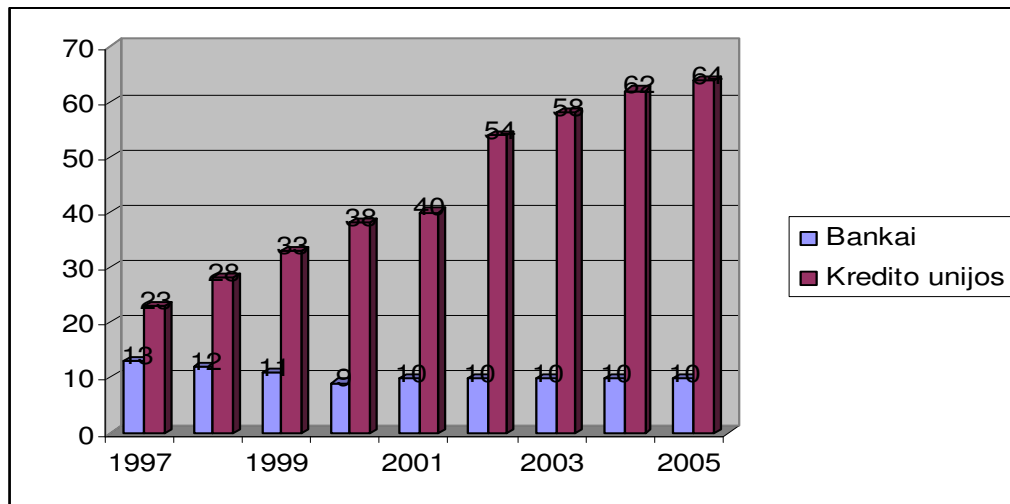
- a. laidavimu;
- b. garantija;
- c. įkeitimu;
- d. hipoteka;
- e. nebuvo garantuota;
- f. kita (įrašykite).....

15. Jūsų prognozės apie kredito unijų ateitį:

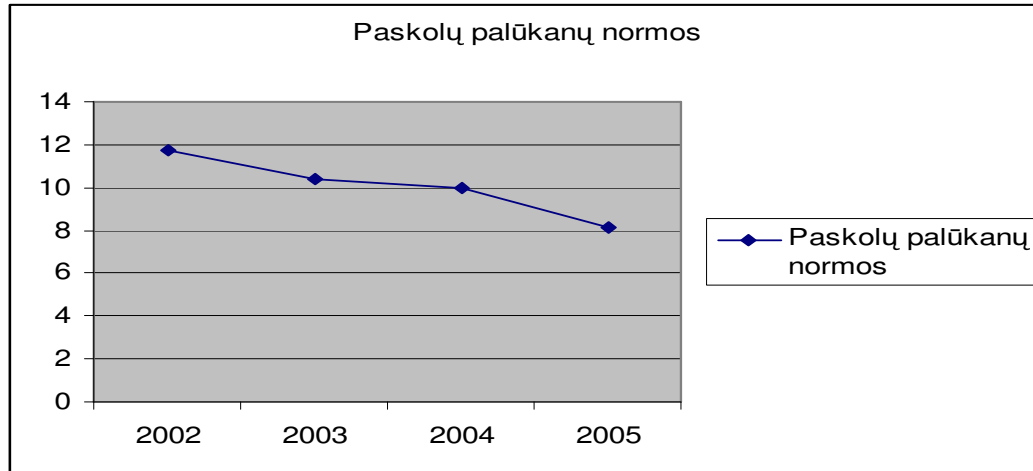
- a. žymi kredito unijų plėtra;
- b. padėtis išliks panaši;
- c. žlugimas dėl nesugebėjimo konkuruoti rinkos sąlygomis;
- d. kita (įrašykite).....

e.

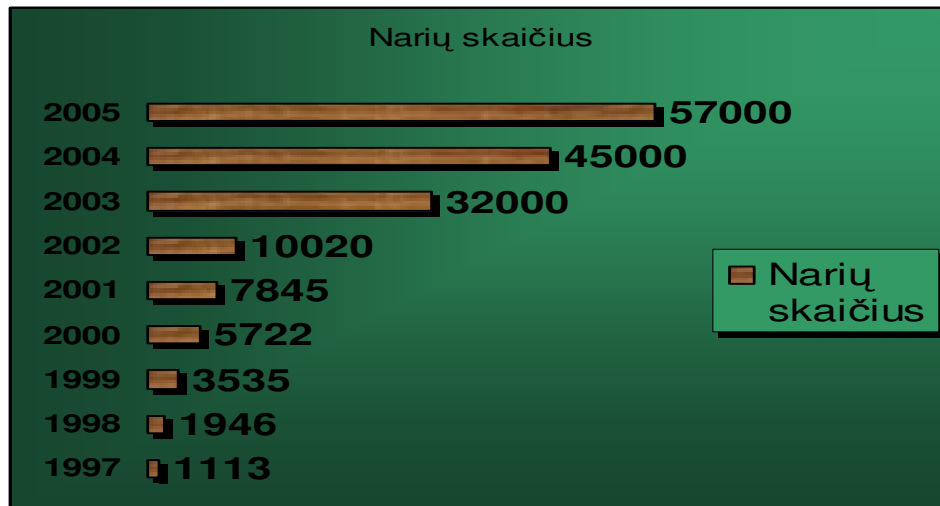
Grafikas Nr.3 Kredito unijų ir bankų skaičiaus 1997 - 2005 m. [67]

Grafikas Nr. 4 Paskolų normos kreditų unijose 2002 – 2005 m (%) [57]

Grafikas Nr. 5 Kredito unijų narių skaičius 1997-2005 m. [43]

Grafikas Nr. 6 Kredito unijų pagrindinių rodiklių kaita 2002 – 2005 m. [61]

